

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEN AYRILIŞINDAN TEKRAR KATILIŞINA
KADAR HATAY ÜZERİNDE TÜRKİYE ETKİSİ**

Dilek KURUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2016

©2016- Dilek KURUN

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE' DEN AYRILIŞINDAN TEKRAR KATILIŞINA
KADAR HATAY ÜZERİNDE TÜRKİYE ETKİSİ

THE INFLUENCE OF TURKEY ON HATAY FROM
SEPERATION TO INTEGRATION TO TURKEY AGAIN

Hazırlayan
Dilek KURUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOLAT

KIRŞEHİR- 2016

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Dilek Kurun tarafından hazırlanan “Türkiye’den Ayrılışından Tekrar Katılışına kadar Hatay Üzerinde Türkiye Etkisi” adlı tez çalışması 27.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Mahmut Bolat

Üye..........(İmza)

Prof. Dr. Yaşar Özüçetin

Üye..........(İmza)

Doç. Dr. İbrahim Erdal

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2016

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2016

Dilek Kurun

İmza

ÖZET

TÜRKİYE' DEN AYRILIŞINDAN TEKRAR KATILIŞINA KADAR HATAY ÜZERİNDE TÜRKİYE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Dilek KURUN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOLAT

2016 (xi + 92)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Doç. Dr. İbrahim ERDAL

Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOLAT

XX. yüzyıl başlarında, parçalanmanın eşiğine gelen Osmanlı İmparatorluğu'nun, İttifak Devletleri yanında I. Dünya Savaşı'na katılması sonunun başlangıcı olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Mütarekesinin maddeleri gereğince de Osmanlı Devleti fiilen tarihe karışmış ve yine İtilaf Devletleri arasında daha önce imzalanan gizli antlaşmalara göre Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasının yolu açılmıştı. Mondros bir ateşkes olmakla birlikte, içerdiği maddeler ve uygulamaları ile Osmanlı Devleti'ne indirilmiş büyük bir darbeydi ve Mütareke'nin şartları, Osmanlı ülkesinin neredeyse şartsız bir şekilde İtilaf Devletleri'ne teslim edilmesi manasına gelecek kadar ağırdı. Özellikle 7. Madde de İtilaf devletleri tarafından stratejik bölgeleri ele geçirmek için uygun bir ortam hazırlıyordu. 16. Madde ile tüm birliklerin geri çekilmesi ibaresi ile Osmanlı Devleti'nin tamamen savunmasız kalması amaçlanmıştır. Bunun sonucu olarak Türk ordularının Adana istikametine çekilmesiyle ilk olarak Osmanlı'nın güney sınırlarında meydana boş bulan Arap komitecileri tarafından Mekke'deki Şerif Hüseyin namına Arap hükümeti kurularak ve Fransızlar da 1918 yılının sonlarında İskenderun'a asker çıkarmışlardır.

27 Kasım 1918 tarihinde ise Fransa Yüksek Komiserliğinin bir kararnamesi ile İskenderun merkez olmak üzere Antakya, İskenderun ve Harim kazalarını içine alan "İskenderun Sancağı" kurulmuştur. 1 Eylül 1920 tarihinde idari özerkliğini korumak şartıyla Halep'e bağlanan İskenderun Sancağı, 9 Ekim 1920 tarihinde ise Halep'ten ayrılarak tekrar müstakil hale getirilmiştir. 20 Ekim 1921 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile Sancak üzerindeki bu karmaşa hali bir nebze de olsa çözülmüştür. Bu antlaşmayla Türkiye-Fransa arasındaki savaş hali son bulurken, Hatay bölgesi Türk sınırları dışında bırakılmıştır. Ancak, antlaşmanın 7. Maddesiyle bölgeye özel bir statü tanınarak, Türk kültürünün yaşatılması doğrultusunda Sancak'a haklar verilmiştir. Sağlanan bu durumun etkisi ile Türkiye'nin bölgeyle olan bağlantısı hiçbir zaman kesilmemiş, yapılan mücadeleler ile birlikte Hatay meselesinin çözümlenmesi uygun şartların oluşması beklenilmiştir.

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla da, Ankara Antlaşması'yla çizilmiş olan Türkiye-Suriye sınırı ve Ankara Antlaşması'na bağlı bütün maddelerin geçerli olduğu aynen kabul edilmiştir.

Fransa tarafından Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık verileceğinin duyulmasıyla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Sancağında bağımsız olması teklifi ileri sürülmüş ve böylece Hatay için de bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine, Hatay'ın Türkiye'ye katılması için izlenen dış siyaset ve içte yapılan faaliyetlerle Hatay davasına tam anlamıyla odaklanılmış ve Hatay'ın Türkiye'ye tekrar katılımı için emin adımlarla ilerlenmiştir. Bunun için ilk olarak Hatay halkının yabancı kültürlerin etkisinde kalmasına engel olmak adına ve Türk kültürünü geliştirmek için çalışmalar yapılmıştır. İlk olarak Hatay'da Türkçe'nin resmi mahiyette bir nitelik kazanması ve Türklerin kendi dillerinde eğitim alabilmeleri için çalışılmıştır. Bu çalışmalar 02.09.1938 tarihinde Hatay Devleti kurulduktan sonra artarak devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu süreçte her konuda maddi ve manevi olarak Hatay Devleti'nin yanında bulunmuştur. Öncelikle Türkiye tarafından Hatay'da belirlenen kişiler, Hatay Millet Meclisi'ne sokulmuştur. Arkasından Hatay mücadelesinin başından beri bu mücadelenin içinde bulunan Tayfur Sökmen, Atatürk'ün tavsiyesi üzerine devlet başkanı seçilmiştir. Hatay adı, Hatay bayrağı Atatürk tarafından belirlenmiştir. Ayrıca Hatay Devleti'ne kurumsal olarak da, CHP, Hatay Erginlik Cemiyeti, Halkevleri tarafından destek verilmiştir. Böylece Hataylıların eğitim seviyesi yükseltilerek, halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet tecrübelerinden istifade yolu tutularak, Türkiye kanunları Hatay kanunları olarak kabul edilmiştir. Hatay güvenliği, Türk askeri tarafından sağlanırken, posta ve para konusunda Türkiye örnek alınmıştır. Ayrıca Gümrük Teşkilatı'nın kurulumunda yine Türkiye'den etkilenilmiştir. Bir yandan da Atatürk'ün Türkiye'de yaptığı Harf İnkılabı ve Şapka İnkılabı gibi devrimler Hataylı Türkler tarafından dikkatle takip edilerek uygulanmaya çalışılmıştır. Böylece Hataylılar Türkiye'den ayrı kaldığı sürece farklı kültürler etkisine girmeden ve anavatan olarak gördükleri Türkiye'yle bağlantılarını koparmadan tekrar Türkiye'ye katılacağı zamanı beklemişlerdir. Ve nihayet 29.06.1939 tarihinde de bu bekleyişleri sonuç verecek ve Hatay, tekrar Türkiye Cumhuriyeti'ne katılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Hatay Devleti, İskenderun Sancağı, Türk Kültürü, Türkiye

ABSTRACT

THE INFLUENCE OF TURKEY ON HATAY FROM SEPERATION TO INTEGRATION TO TURKEY AGAIN

MASTER'S THESIS

Prepared by Dilek KURUN

Supervisor: Asst. Professor Dr. Mahmut BOLAT

2016 (xi + 92)

Ahi Evran University, Institute of Social Sciences

The Department of History

Jury

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Assoc. Prof. Dr. İbrahim ERDAL

Asst. Prof. Dr. Mahmut BOLAT

In the early 20th century, it was the beginning of the end that the Ottoman Empire, which came to the brink of disintegration, participated in the First World War on the side of the Alliance Governments. Also in accordance with the articles of the Mondros armistice agreement, which was signed after the First World War, the Ottoman State virtually became a thing of the past, and again according to secret treaties which had been signed between the alliance government before, the way of the disintegration of the Ottoman State was opened. Mondros was not only a truce and also a major blow which was dealt to the Ottoman State with articles and applications which it contained and armistice terms were severe enough to mean for the Ottoman Empire unconditionally to be taken apart. In particular article 7, it prepared a suitable environment for the strategic areas to be conquered by the Alliance Governments. With the expression that all troops withdraw with article 16, it was aimed that the Ottoman State remained absolutely defenseless. As a result of this, with the withdrawal of the Turkish army to the Adana direction, an Arab government was established in the name of Şerif Hüseyin in Mecca by Arab committee members who found empty square in the Ottoman's southern border and also the French sent troops to Iskenderun in the end of 1918.

On 27th November 1918, with a decree of the French High Commissioner, "Iskenderun Banner" which got into Iskenderun as being the center, Antakya, Iskenderun and Harim districts was established.

On 1st September 1920, provided that it protected its administrative autonomy, Iskenderun Banner which was connected to Halep was again become detached by separating from Halep on 9th October 1920. Although a little bit, this state of confusion on the banner was solved with the Ankara Treaty which was done on the 20th October 1921. With this treaty, while the State of War between Turkey and France ended, the Hatay Region was left outside the borders of Turkey. But, provided that Turkish culture was survived, the Banner was given the rights by granting special status to the region with article 7 of the Treaty. With the effect of this situation which was provided, Turkey's connection with the region never has been interrupted. With the struggle which was done, it was waited that suitable conditions occurred for the fact that the issue of Hatay was solved.

Also with Lausanne Treaty which was signed on 24th July 1923, it was the same accepted that the whole articles which depended on the Turkey-Syria border which was drawn with Ankara Treaty and the Ankara Treaty were valid.

With hearing of the fact that Syria and Lebanon would be given independency by France, the bid that Banner was independent was put forward by Republic of Turkey and so the struggle for independence started for Hatay as well. Thereupon, Hatay case was properly focused with the foreign policy which was followed to Hatay to join Turkey and activities which were done inside and was kept going with sure steps to Hatay again to join Turkey. For this, first Studies were made to the development of Turkey to hinder the People of Hatay to remain under the influence of foreign culture. Firstly that Turkish was the official nature in Hatay was made studies in order to Turks could receive education in their own language. These studies kept going by increasing after the Hatay state was established on 29th September 1938. The republic of Turkey went along with Hatay in tangible and intangible everything. Previously people who were determined by Turkey were introduced to parliament. After this, Tayfur Sökmen who had taken place in this struggle since the beginning of struggle of Hatay was elected president upon Atatürk recommended. Hatay name and flag were determined by Atatürk. Also Hatay State was given support by CHP, Hatay Adolescence Community, Community Centers as institutional. So people were tried to be awered by being upgrated education level of the people of Hatay. The laws of Turkey were accepted as the laws of Hatay by following the path of resignation from the state experiences of the Republic of Turkey. While Hatay security was provided by Turkish soldier, Turkey was taken sample on postal and money. Also it was influenced by Turkey on the establishment of the customs service. On the other hand, such as letter revulation and hats reculation which Atatürk did in Turkey were tryed to be implement carefully by following by Turks of Hatay. So people of Hatay waited time when they would again join Turkey without entering the effects of different cultures and without losing their touch with Turkey which they saw as their homeland during they stayed seperate from Turkey. And finally, these their Waiting would result on 29th June 1939 and Hatay would again join the Republic of Turkey.

Key words: France, Hatay State, Iskenderun Banner, Turkish Culture, Turkey

ÖN SÖZ

I. Dünya Savaşı esnasında Avrupa'daki tüm dengeler altüst olurken, parçalanmanın eşiğindeki Osmanlı Devleti'nin toprakları, İtilaf Devletleri tarafından gizli antlaşmalarla paylaşılmıştı. Nitekim I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devletinin yenik ayrılması sonucu imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasının yolu açılarak, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Hatay bölgesinde de İtilaf Devletleri tarafından bir işgal hareketi başlatılmıştır. İlk olarak İngilizler tarafından işgal edilen bölge I. Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli antlaşmalara göre Fransa'ya bırakıldığı için daha sonra Fransızlara teslim edilmiştir. Bu dönemde baskılara maruz kalan Hataylılar, yerel birlikler kurarak mücadeleye başlamışlardır. Bu anlamda ilk mücadele, Fransız askerlerine karşı 19 Aralık 1918 tarihinde Dört Yol'da başlatılmıştır. Bu çatışmanın gerçekleştiği Dört Yol, Milli Mücadele tarihimizde ilk kurşunun atıldığı yer olması bakımından önem arz etmektedir. Fransa ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılan 20 Ekim 1921 tarihli antlaşmayla bölgedeki savaş hali sona erdirilmiş fakat Hatay bölgesi Türk sınırlarının dışında kalmıştır. Yine aynı antlaşma ile bu bölgede özel bir idarenin kurulması kararlaştırılırken, Türk kültürünün yaşatılmaya devam ettirilmesi içinde önlemler alınmıştır.

2 Eylül 1938 yılına kadar Fransızların işgali, Atatürk tarafından yürütülen usta bir siyasetle 2 Eylül 1938'de Bağımsız Hatay Devleti'nin kurulmasıyla sona erdirilmiş ve siyasi konjonktürün uygun olması, Atatürk'ün siyasi hassasiyeti sonucunda Hatay Devleti kurulmuştur. Kendilerini Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olarak kabul eden Hataylı Türkler, Türkiye'den ayrılışından katılışına kadar her daim Türkiye'ye ve Türk kimliklerine bağlı bir şekilde yaşamışlardır. Bu durumun en güzel örneği bölgeye Atatürk tarafından verilen Hatay ismidir. Ayrıca, Türk bayrağına benzer ve yine Atatürk tarafından çizilmiş bir bayrağa sahip olması, Türk İstiklal Marşı'nı aynen kabul etmeleri, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını kendi kanunları olarak kabul etmeleri, Türkiye'de gerçekleştirilen inkılapları Hatay'da büyük bir içtenlikle kabul etmeleri ve uygulamaya çalışmaları ile bu bağlılıklarını tüm benlikleri ile göstermeye çalışmışlardır.

Biz bu çalışmada bu süreç içerisinde Türkiye'nin Hatay'ı yeniden topraklarına katabilmek adına izlediği politikayı ve bu politika doğrultusunda yapılanları, bu dönemde Türkiye'de yapılan inkılaplar ülkenin dört bir yanında uygulanırken, Türkiye sınırları dışında bulunan ve Suriye'nin bir parçası olarak görülen Hatay'da da uygulanmasını ele aldık. Bunun nedenini, Hataylı Türklerin anavatan olarak gördükleri Türkiye'ye bağlılıklarında gelecekte yine onun bir parçası olmak hayalinde ve Türkiye'nin bu doğrultuda uyguladığı politikalarda

görmek mümkündür. Çalışmamızda, Hatay'ın 1918 yılında Türkiye'den ayrılışından 1939'daki yeniden katılışına kadar geçen süreç içerisinde Hatay üzerinde tüm yönleri Türkiye'nin etkisini ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmanın ana hatlarından bahsetmek gerekirse;

Birinci Bölümde, Mondros Mütarekesi sonucunda İskenderun Sancağının İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi ve bu işgal sonrasında manda yönetimine geçilmesi, ilerleyen süreçte Fransa'yla Türkiye arasında yapılan 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması, bu antlaşmanın Sancak Türkleri için getirileri, Suriye'ye bağımsızlık verilmesi bu durum sonucunda Türk dış siyasetinin sancak üzerine yoğunlaşması, Sorunun Milletler Cemiyeti çerçevesinde halledilmesi, 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Devleti'nin kuruluşu ve 29 Haziran 1939 tarihinde ise Hatay'ın Türkiye'ye katılması süreci ele alınmıştır.

İkinci Bölümde ise Hatay üzerindeki Türkiye etkisi ve bu etki sonucunda Türkiye ile olan bağlarını hiçbir zaman için koparmayan Hatay Türklerinin, Türk kimliğini ve benliğini yaşatmak adına gerçekleştirdiği politikalarından bahsedilmiştir. Türkiye'de gerçekleşen Şapka İnkılabından sonra nasıl şapkayı siyasi bir simge haline getirdikleri, Yeni Türk alfabesini öğrenmek için gösterilen çabaları, Türkiye'nin Hatay üzerindeki kontrolü elinde tutmak adına Hatay Devleti'nin, idaresinde, eğitiminde, emniyet, posta, ticaret ve gümrük gibi alanlarındaki tesirinden bahsedilmiştir.

Bu çalışmamda bana her alanda yardımcı olan ve kıymetli zamanını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOLAT'a ve çalışmam esnasında maddî ve manevî desteklerini her zaman hissettiren aileme teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim.

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I.....	3
1. TÜRKİYE'DEN AYRILIŞINDAN TEKRAR KATILIŞINA KADAR HATAY'DAKİ GELİŞMELER (1918-1939).....	3
1.1. HATAY'IN FRANSIZLAR TARAFINDAN İŞGALİ VE İŞGALE KARŞI DİRENİŞ HAREKETLERİ.....	3
1.1.1. Misakı Milli'nin Kabulü ve İşgallere Karşı İlk Direniş	6
1.2. HATAY'DA FRANSIZ MANDA YÖNETİMİNİN KURULMASI.....	8
1.3. ANKARA HÜKÜMETİ İLE FRANSA ARASINDA YAKINLAŞMA VE ANKARA İTİLAFNAMESİ.....	9
1.4. BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE HATAY'DAKİ GELİŞMELER VE TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ.....	11
1.5. HATAY MESELESİNİN MİLLETLER CEMİYETİ'NDE GÖRÜŞÜLMESİ.....	16
1.6. HATAY DEVLETİNİN KURULMASI	19
BÖLÜM II.....	23
2. HATAY ÜZERİNDE TÜRKİYE ETKİSİ (1918-1939).....	23
2.1. SİYASİ ALANDAKİ ETKİLER.....	23
2.1.1. Hatay Adı	23
2.1.2. Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Seçimi	26
2.1.3. Hatay Devleti Bayrağı'nın Belirlenmesi	28
2.1.4. Milli Marş.....	31
2.1.5. Cumhuriyet Halk Partisi.....	32
2.2. KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL ALANDAKİ ETKİLER.....	34

2.2.1. Kurum ve Kuruluşlar.....	34
2.2.1.1. Halkevleri.....	34
2.2.1.2. Hatay Erginlik Cemiyeti.....	36
2.2.2. Dil.....	38
2.2.3. Şapka Kanunu.....	41
2.2.4. Bayramlar.....	47
2.3. EĞİTİM ALANINDAKİ FALİYETLER.....	51
2.3.1. Hatay’da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri.....	51
2.3.2. Harf Devrimi.....	54
2.4. HUKUK ALANINDA ETKİLER.....	58
2.4.1. Anayasa.....	58
2.4.2.Meclis ve Kanunlar.....	59
2.5. GÜVENLİK VE İKTİSADİ ALANINDAKİ ETKİLER.....	64
2.5.1. Banka ve Para.....	64
2.5.2. Ticaret ve Gümrük.....	65
2.5.3. Emniyet ve Posta.....	67
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	79
ÖZ GEÇMİŞ.....	88

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar Açıklamalar

BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	Bakınız
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
MC	Milletler Cemiyeti
MÖ	Milattan Önce
s.	Sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Anadolu'nun en eski ve en önemli yerleşim merkezlerinden olan Hatay, tarihinin her döneminde cazip ve önemli yerleşim merkezi özelliğini korumuştur. Tarihi akış içerisinde Hitit, Oğuzlar, Persler, Roma, Hun, Arap, Bizans, Selçuk, Haçlı, Memluk, Türkmen, ve Osmanlılara ev sahipliği yapmıştır (Sarı, 1993:5).

Hatay'ın ilk halkı Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiği kabul edilen Eti(Hitit)'lerdir. Hititler tarafından Eti çağının sonlarında Hatay'da bağımsız bir Hitit prensliği kurulmuştur. 150 yıl kadar yaşayan bu prenslik M.Ö. 6ncı yüzyılda yıkılınca Hatay, Perslerin eline geçmiştir (Saral ve Dumlu, 1970:5). Anadolu'nun hâkimiyetinin Persler'in eline geçmesiyle de ilk olarak Babil Devleti yıkılmış, sınırlar ise Çanakkale'den Hindistan'a ve Ceyhun ötelere kadar genişlemiştir. Perslerin bölgedeki egemenlikleri İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesine kadar devam etmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 19). Büyük İskender ve 3. Darius orduları arasında İskenderun körfezi üzerinde büyük bir savaş olmuş, İskender'in ordularının İran ordularını mağlup etmesi sonucunda ise İskenderun şehri kurulmuştur (Selçuk, 1972: 12).

İskender'in M.Ö. 323 yılında ölümünden sonra başa gelen I. Seleukos Nikator tarafından yeni bir şehrin temelleri atılmıştır. M.Ö. 300 tarihinde temelleri atılan bu şehre I. Seleukos tarafından "Antiokheia" adı verilmiştir. Bu isim zamanla "Antakya" şeklini almıştır (Tekin, 2002: 10-11). Hatay, Seleukos İmparatorluğunun yıkılmasıyla da Roma hakimiyeti altına girmiştir. Roma İmparatorluğunun 395 yılında ikiye bölünmesiyle ise Bizans sınırları içine girmiştir (Saral ve Dumlu, 1970:5). Ancak, 636 yılında Bizans kuvvetlerinin İslam ordularına yenilmesiyle İslam kuvvetleri Antakya'yı kuşatmıştır. Bu kuşatma sonucunda Arapların eline geçen şehir Türklerle Araplar arasında el değiştirmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında valilere emir verilerek bölgeye Müslümanlar yerleştirilerek şehrin Müslümanlarca iskânı için uğraşmıştır. Emeviler zamanında da şehirde iskân çalışmalarına devam edilmiştir. 638'den 969'a kadar Müslümanların elinde kalan şehir, Doğu Romalı General Burtzes'in şehri almasıyla beraber bir asırdan fazla Bizanslıların elinde kalmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 20-21).

Bizanslıların eline geçtikten 115 sene sonra ise 1084 yılında Kutalmış oğlu I. Süleyman Şah tarafından Anadolu'da gerçekleştirilen fetih hareketleri doğrultusunda Antakya' da Selçuk Türkleri tarafından feth edilmiştir (Selçuk, 1972: 17-18). 1098 yılında ise Haçlılar tarafından alınması ile 170 yıl boyunca Antakya'da bir Haçlı prensliği var olmuştur. 1268 yılında, Türk-Memluk Hakanı Sultan Baybars tarafından Haçlı egemenliğine son

verilmiştir (Saral ve Dumlu, 1970: 6). Ağustos 1516 tarihinde ise Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır seferi esnasında Osmanlı topraklarına katılmıştır (Tekin, 1986:8). Hatay bölgesi Osmanlı topraklarına geçtikten sonra ise bölgeye Rumeli'den ve Anadolu'dan aileler iskân ettirilmiştir. Bu süreçte bazı isyanlar ve eşkıyalık hareketleri olsa da genellikle huzur ortamı sağlanmıştır. Bu çıkan isyanların hiçbiri etnik ve siyasal sebeplerden dolayı olmamıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 22).

Çalışmamızda bu tarihsel süreçten geçen Hatay'ın 1918-1939 yılları arasındaki siyasal gidişatından ve süreç içerisindeki Türkiye etkisinden bahsedilmiştir. Hem Hatay Türklerinin hem de Türkiye'nin Hatay'ı anavatanına katmak amacıyla yaptığı faaliyetleri ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi metodu kullanılmıştır.

BÖLÜM I

1. TÜRKİYE'DEN AYRILIŞINDAN TEKRAR KATILIŞINA KADAR HATAY'DAKİ GELİŞMELER (1918-1939)

1.1. HATAY'IN FRANSIZLAR TARAFINDAN İŞGALİ VE İŞGALE KARŞI DİRENİŞ HAREKETLERİ

Akdeniz bölgesinin önemli liman kentlerinden biri olan İskenderun Sancağı, jeostratejik konumu, limanı, üzerinde bulunduğu ticaret yolları ve verimli toprakları sebebiyle Akdeniz ticaretinde önemli bir konuma sahiptir. Bu özellikleriyle İskenderun Sancağı 18. yüzyılın başından itibaren Fransa'nın ilgisini üzerine çekmiştir (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 31; Demircioğlu, 1945: 53; Saral ve Dumlu, 1970: 5). Bu ilginin temelinde sanayisini tekstil üzerinde inşa eden Fransa'nın bu sanayiinin hammaddesi olan pamuğa duyduğu ihtiyaç yatmaktaydı.

I. Dünya Savaşı yıllarında pamuk ve pamuk endüstrisinin yüzde yetmiş ABD, yüzde yirmisi İngiltere ve geri kalan yüzde onu İsrail, Fransa ve İtalya devletlerinin tekelinde bulunmaktaydı. Fransa bu dönemde pamuk ihtiyacının ancak yüzde yedisini kendi imkânlarıyla karşılayabiliyordu ve bu durum Fransa'yı, geri kalan pamuk ihtiyacını ABD ve İngiltere'den karşılamaya mecbur bırakmıştır. Bu bağımlılıktan kurtulmak isteyen Fransa, Suriye, Hatay ve Çukurova bölgesini ele geçirmek ve ihtiyacı olan pamuğu bu bölgeden sağlamak düşüncesindeydi (Bolat, 2006: 59).

I. Dünya Savaşı devam ederken yapılan Sykes-Picot Antlaşması, Fransa'nın bu niyet ve düşüncesinin bir nevi ürünü niteliğindedir (Atay, 1955:7). İngiltere ve Fransa arasında yapılan Sykes-Picot Antlaşması'yla Ortadoğu'nun paylaşımı, bu iki devletin gayelerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu antlaşmaya göre: Suriye, Kilikya, Sivas, Elâzığ, Maraş, Antep, Fransa'nın mandası altına bırakılacaktı. Bunun yanı sıra Halep, Şam ve Musul'da Fransız nüfuz alanı olarak belirlenmişti. İngiltere ise Fransız bölgesi içinde bulunan petrol yatakları bakımından stratejik öneme sahip Musul'un kendisinde kalacağı teminatını Fransa'dan almıştı (Ada, 2005: 32).

I. Dünya Savaşının sonunda İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı topraklarının paylaşılmasının yolu açılmıştır. Mondros Mütarekesinin 7. maddesine göre İtilaf Devletleri kendi güvenliklerini tehlikede gördükleri Anadolu'daki her hangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkına sahiptiler. Antlaşmanın 16. maddesine göre ise Hicaz, Yemen Suriye ve Irak'taki Osmanlı

kuvvetlerinin en yakın müttefik devlete teslim olmasını öngörüyordu. Bu durum itilaf devletlerinin planlarını hayata geçirmeleri açısından büyük bir fırsat olarak görülmüştür (Tünay,1986:451; Saraç, 1989: 11). Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra İngiltere, İskenderun Limanı'ndaki mayınların temizlenmesini istemiş, ordularının iştikakını karşılamak gerekçesiyle Mondros Mütarekesi hükümlerine aykırı olmasına rağmen bölgeyi işgal etmişlerdir. Dönemin Yıldırım Orduları komutanı olan Mustafa Kemal Paşa şehrin işgalinin Halep'teki İngiliz ordularının ihtiyaç gidermesi için değil de Kırıkhan-Dercemal-Ahterin hattında bulunan yedinci ordunun hattı ricat etmek olduğunu (Öcal, 1953: 18) başkomutanlığa gönderdiği şu telgrafta bildirmiştir:

“... İngilizlerin Halep civarındaki ordularını beslemek için İskenderun'dan istifade etmek istemeleri muhik değildir. Çünkü İngilizlerin eline geçmiş bulunan Halep vilayetinde nefsi Halep şehrinde milyonlarca erzak olduktan başka mütareke şartnamesininin 21. Maddesine nazaran fiilhakika Halep'teki İngiliz ordusuna iaşece muavenet etmek lazım gelirse pek çok erzaka malik bulunan Kilis ve Antep havalisinden tertibat ve tedabiri mahsusa ile erzak satılabilir. Zâtı samilerini temin ederim ki maksat Halep'teki İngiliz ordusunu iaşe etmek olmayıp İskenderun'u işgal ve İskenderun- Kırıkhan- Katma yoluyla hareket ederek Antakya- Diricemal-Ahterin hattında bulunan yedinci ordunun hattı ricatini kesmek ve bu orduyu altıncı orduya Musul'da yapıldığı gibi teslimden içtinap edilemeyecek bir vaziyete sokmaktır...” (Atay, 1955: 76-77, Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1999: 268-269).

Mustafa Kemal'in bu telgrafına karşılık 4.11.1918 tarihinde Sadrazam ve Başkumandanlık Erkânı Harbiye Reisi İzzet Paşa'dan gelen telgrafta, İngilizlerin mütareke hükümlerine göre İskenderun'u işgal etmeye yetkilerinin bulunmadığı belirtilmiş fakat İngilizlerin Halep civarındaki orduların istihkâmını sağlamak için İskenderun'dan faydalanmak istemeleri de haklı görülmüştür. Bu doğrultuda liman ve şehrin bizde kalacağı, bununla birlikte İskenderun Limanı ve İskenderun-Halep yolundan İngilizlerin Halep'teki orduların ihtiyacını karşılamak amacıyla istifade edebileceklerini belirtmekteydi (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2000: 67-68-69-70-72).

Bu noktada başkomutanlığı ikna edemeyen Mustafa Kemal Paşa, İskenderun'a çıkacak İngiliz birliklerinin 20. Kolordu'nun gerisinde yer alarak Anadolu ile irtibatını kesmemesi için Türk kuvvetlerini Belen istikametine çekirmiş ve Yıldırım Orduları Komutanlığının lağvedilmesi ile İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır (Öcal, 1953: 18). Osmanlı kuvvetlerinin geri adım atmasını fırsat bilen İngilizler ise Mondros Mütarekesinin kendilerine sağladığı yetkilere dayanarak Kilis, Antep, Maraş ve Urfa'yı işgal etmişlerdir (Yavuz, 1994: 53). Bir

taftan da Antakya’da gizlice teşkil edilmiş olan “Elahail Arabiye” cemiyeti mensupları (Mümtaz, 1942: 10) ve bazı Türklerinde katıldığı çetecilik faaliyetleri ile şehir halkı huzursuzluk içinde bırakılmış, dini duygular istismar edilmiştir (Melek, 1966:6). I. Dünya Savaşında Türklere karşı yaptıkları ihanetin karşılığı olarak Suriye Kralı olarak ilan edilen Faysal adına (Selçuk, 1972: 44) hükümet kurmak için Suphi Bereket ve İbrahim Henano’nun önderliğindeki grup tarafından hükümet konağı işgal edilmiş ve Türk bayrağı indirilerek yerine Kral Faysal’ın Hükümetinin Arap bayrağı çekilmiştir (Mümtaz, 1942: 10). Daha sonra Meclis idaresinde aza olarak bulunan Suphi Bereket tarafından şu konuşma yapılmıştır:

“Ey vatandaşlarım!

Bugün günümüzdür! Bu ana kadar Türklere gördüğümüz zulüm kâfidir. Türklerin bu müsalemetkâr ümmet üzerine indirdiği darbelerden göz açmıyorduk. Bugün bize düşen vazife, Allaha ve onun bize gönderdiği bu nimete şükretmektir. Bugün her şey bitti ve Arap hükümetinin teşkili ilân edildi. Onun ricali milletin başında olarak Araplığı yükseltecek ve ona mazideki büyük şan ve şöhretlerini iade edecektir. Her vatandaş bilmelidir ki, bütün vatanın surları üzerinde artık Arap bayrağı dalgalanmaktadır. Bu bayrak bütün milletlerce muhteremdir. Bu vatana tecavüz etmek isteyen her kuvveti tardedeceğiz...”(Balci,1949:4)

Suphi Bereket’in bu konuşmasına rağmen Sancak halkının o dönemde değişik duygular içerisinde olduğu görülmektedir. Bu dönemde halk, Faysal hükümetinin kurulmasını isteyenler, Anavatandan ayrılmayı kabullenemeyenler ve kurtuluşu Fransız mandasında görenler olarak üçe ayrılmıştır (Bilgili, 1939b: 28).

Mondros Mütarekesini takip eden günlerde İngiliz birlikleri, daha sonra ise Fransız birlikleri bölgeye girmiştir (Yavuz, 1994: 53). İngilizlerin işgal ettiği yerlerin Sykes-Picot’ya göre Fransa’ya ait olması ise Fransızlar açısından sorun yaratmıştı. 15 Eylül 1919’da Fransa ile İngiltere arasında yapılan gizli sözleşmede bu mesele çözülmüş, İngilizler Musul karşılığında işgal ettikleri bölgeleri tamamen Fransızlara bırakmışlardır (Yavuz, 1994: 53). 30 Ekim 1918 tarihinde ise Antakya’ya gelerek yerleşen Fransız askerleri kışlayı işgal edip, Henano’nun kurduğu Arap hükümetini dağıtıp (Çelenk, 1997: 14; Mümtaz, 1942:10), Şam, Hama, Humus, Halep şehirleri ve kalesini işgal ederek, Fransız mandasını kurmuşlardır (Sökmen, 1991:5). İşgal sırasında Fransız askerleri arasında bulunan Gamavor adlı Ermeni askerlerinin sokaklarda yaptıkları yağmacı taşkınlıklar, Antakya halkını gergin bir hava içinde bırakmıştır (Melek, 1966:2; Selçuk,1972: 46; Borak,1977:50). Fransız bayrağı altında ve Fransız üniformaları ile çarpışan “*Ermeni Alayı*” adındaki bu grup, 1916 ‘da Başbakan Briand tarafından oluşturulmaya başlanılmıştır. Türkler tarafından bunlara “*Ermeni intikam alayı*”

denilmiştir (Akyüz, 1975:122). Bunlar, Türklerden 1325 Ermeni hadisesinin intikamını almaya yeltenmişlerdir. Halkın bu duruma tepki göstermesi üzerine, Ermeni askerlerinin yerine Tunuslu, Cezayirli Müslüman askerler getirilmiştir (Konuralp, 1970:14).

1.1.1. Misakı Milli'nin Kabulü ve İşgallere Karşı İlk Direniş

Bilindiği üzere, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa Samsuna çıkararak Milli Mücadeleyi başlatmış, Amasya Görüşmesi ile de işin ciddiyetini dünyaya duyurmuştur. Erzurum Kongresinde, vatanın bir bütün olduğu kabul edilmiştir. Sivas Kongresinin I. Maddesiyle ise 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırlarımız içinde kalan vatan parçasının bir bütün olduğu söylenerek Misakı Milli belirlenmiştir. Ki 28 Ekim 1918'de Hatay'da bu sınırlar içinde bir Türk yurdu olduğu için Misak-ı Milli kapsamı içerisinde tutulmuştur (Tünay, 1986: 455; Tunçay, 1976: 254).

Osmanlı Mebusan Meclisinin Misakı Milli'yi kabul etmesiyle birlikte, Hatay halkının ileri gelenlerinden Tayfur Sökmen harekete geçip, Ankara'ya telgraf çekmiştir. Çektiği bu telgrafta Antakya-İskenderun havalisinin Misakı Milli sınırları içerisinde olup olmadığını sorgulamış, Antakya-İskenderun havalisi Misakı Milli sınırları dışında bırakılmışsa Osmanlı'ya göçe hazır olduklarını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşadan gelen cevapta Antakya-İskenderun havalisinin Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduğu belirtilmiş, Maraş'taki İkinci Kolordu Kumandanlığıyla irtibata geçilmesi emredilmiştir (Sökmen, 1978: 34-35; Türkmen, 1939:1001).

Bu cevabı alan Tayfur Sökmen ve arkadaşları işgalci kuvvetlerin baskı ve zulmüne dur demek adına, silah ve mühimmat temin ederek savunmaya geçmişlerdir (Selçuk, 1972: 51). Bu bağımsızlık mücadelesini organize etmek için ise Ahmet Türkmen başkanlığında toplanıp, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini oluşturmuşlardır (Erkal, 1988: 15). Bu cemiyet sayesinde Anadolu'da, Kuvayı Milliye ile birlikte hareket edilmesine karar verilmiştir (Melek, 1966:5). Osmanlı ordusundan terhis edilerek gelen askerlerde bu örgüte katılarak, Fransızlara rahatsızlık verecek seviyeye gelen, muntazam bir Kuvayı Milliye meydana getirmişlerdir (Çelenk, 1997: 17).

İşgallerin hemen ardından ilk olarak Fransız ordusundaki Ermeniler bölgede karışıklık çıkarıp, halka zulüm etmeye başlamışlardır (Akyüz, 1975:122; Borak, 1977: 50). Hatay'da Fransız işgaline karşı direnişte etkin rol oynayan Ahmet Faik Türkmen, bu zulümden şöyle bahsetmiştir:

“Fransız idaresinin Ermenileri müdafaa etmesi Ermeniler ile Türkler arasındaki münasebetin, eski devletin mevcut oluşu bittabi bu iki millet arasında dostça yaşamayı imkânsız bırakıyordu. Daha Ermenilerin Dörtyol ve civarına avdet ettikleri ilk günden itibaren bazı vak’alar zuhur etmeğe başladı. Ermeniler şehre inen Türk köylüsünün hayvanını (Bu bizimdir) diye tutmağa ve tehcir esnasında müsadere edilmiş Ermeni malı olduğunu iddia etmeğe başladılar. Dörtyol’da bu gibi vak’alar tekerrür ediyor. Türklerle Ermeniler arasında müthiş bir gerginlik başlıyordu. Her gece sokaklarda vukuat çıkıyor, bazı zengin Türk evleri basılıyordu. Ertesi günü Fransız otoritesine vaki olan şikâyetler semeresiz kalıyordu.” (Türkmen, 1939:945)

Görüldüğü gibi Türklerle Ermeniler arasındaki kanlı olaylar, işgal sonrasında intikam hissiyle baskı ve şiddet politikası olarak kendini göstermiştir (Konuralp, 1970: 20). Bir taraftan da Arapçılar tarafından Mustafa Terzizade, Ahmet Türkmen, Hacı Ethem Civelek gibi Türklerin çiftlikleri yağma edilmiştir. Türk ordusunun çekilmesiyle birlikte ise Bedevi Arapları tarafından Amik Ovası istilâ edilmiştir. Bu beladan kurtulmak için Şerif Faysal’dan ve Fransızlardan yardım isteyen Amikliler en sonunda çareyi silahlanmakta bulmuşlardır (Konuralp, 1970: 19).

Ancak işgalden hemen sonra ki ilk silahlı direniş Dörtyol’da meydana gelmiştir. 19 Aralık 1918 günü, ateşlenen Türk Milli Mücadele tarihinin ilk kurşunu, Hatay meselesinin 1921 yılına kadar sürecek silahlı mücadele dönemini başlatmıştır. Karekese köyünden Ömer Hocaoğlu Mehmet’in o gün köye saldıran Fransız birliğine karşı attığı ilk kurşun, Türk halkının bağımsızlığına düşkünlüğünün en önemli simgelerinden olmuştur. Özerli çayı etrafındaki halkın gerçekleştirdiği bu ilk silahlı mücadele sayesinde saldırı geri püskürtülmüştür (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 50).

Düzensiz bir şekilde aceleyle toplanan Türk köylüleri ile düzenli Türk birlikleri tarafından, Fransız işgali ile Arap çete hareketlerine karşı ilk teşkilatlanma 1919 yılı başlarında ortaya çıkmıştır (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 11-12). Bu teşkilatlanma sonrası bir araya gelen bölge Müslüman halkından oluşan Hataylı direnişçiler tarafından Harim’de bulunan Fransız güçlerinin etrafı sarılmıştır (Ada, 2005: 30). Fakat çetelerin yağma faaliyetleri ve düzenli bir şekilde örgütlenememesi nedeniyle bu saldırı başarılı olamamıştır. Burası 4 Mayıs 1919’da Fransızlara bırakılmıştır (Nur, 2008: 58; Öcal, 1953:35). Birkaç gün süren Harim baskını, iki bakımdan önem taşımaktadırlar. Birincisi, Fransızlarca bölgeye yerleşmenin zor olacağı öğrenilmiş, ikincisi Hatay’daki direnişçilerce Antep, Maraş ve

Adana'daki işgale direnen silahlı birliklerin yöneticileriyle ilk temas kurulmuştur (Ada, 2005: 30).

Hatay'ın çeşitli bölgelerindeki bu çarpışmalar 21 Ekim 1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşmasına kadar yer yer devam etmiştir. Bu antlaşma gereğince Adana ve Antep dolaylarındaki Kuvayı Milliye kuvvetleri ile Fransızlar arasında ki silahlı mücadele durmuş, Fransızlar işgaller altındaki yerleri boşaltmak için hazırlıklara başlamışlardır. Kuvayı Milliye örgütündeki Hataylılar için de af çıkartılmıştır (Çelenk, 1997: 18; Sökmen, 1992: 62).

1.2. HATAY'DA FRANSIZ MANDA YÖNETİMİNİN KURULMASI

Birinci Dünya Savaşı sonrasında yenilen devletler için ABD'nin yaklaşımı Wilson Prensiplerine dayanmaktaydı. Wilson Prensiplerine göre ise toprak düzenlemelerinde devletlerin istekleri değil yöre halkının çıkarları dikkate alınmalıydı. Bu durumda savaştan yenilgiyle çıkan Osmanlı Devletinden ayrılacak olan toprakların mandater sistemle İngiltere ve Fransa tarafından yönetilmesi durumu ortaya atılmıştır (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 13).

Bu hususun temini için 1919 Temmuz ayında, Hatay'a bir Amerikan heyeti gelmiş, kendilerini insanlık için hareket ediyorlarmış gibi gösterip, Arapçı grup ve Türkçü grup olarak azınlıkları temsil eden halkın ileri gelenlerinden oluşan topluluğa hangi devletin idaresini istediklerini sormuşlardır. Milletinin varlığına olan inancı kayıp edenler Fransız mandasını ve Arap idaresini istediklerini belirtmişlerdir. Ahmet Türkmen'in etrafında birleşen Türkler ise en çetin koşullarda bile Türk idaresinden başka idare istemediklerini bu heyete bildirmişlerdir. Amerika mandasını isteyen ise hiç çıkmamıştır (Selçuk1972: 47; Konuralp, 1970: 17; Türkmen, 1939: 932; Sökmen, 1978: 21). Ancak konferansa sunulan raporda özetle, Suriye halkının manda yönetimine özellikle Fransa Mandasına karşı olduğu, Suriye mandasını Amerika, Irak mandasını ise İngiltere'nin üstlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu komisyonun raporu pek önemsenmemiş, İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu politikaları kendi çıkarlarına göre düzenlenmiştir (Öcal,1953: 96; Saraç, 1989: 17-18).

25 Nisan 1920 tarihinde San Remo'da toplanan "Müttefik Devletler Yüksek Konseyi" tarafından Milletler Cemiyeti yasasının birinci kesiminin 22. Maddesinin 4. Fırkasına dayanılarak, Suriye ve Mezopotamya'yı Fransa'ya mandater yönetim olarak bırakılmıştır. Buralar kendilerini idare edebilecek duruma gelene kadar, Fransa tarafından idare edilip, geçici olarak bağımsız bir devlet kurulacaktı (Erkin, 1980: 85). Bunun üzerine Fransa 1 Eylül 1920'de bölgeyi Halep, Şam, Lübnan ve Alevi bölgesi olmak üzere dört bölgeye bölmüştür.

Böylece İskenderun Sancağı idari özerkliğini koruyarak Halep'e bağlanmıştır (Pehlivanlı, Sarımay ve Yıldırım, 2001: 33).

1.3. ANKARA HÜKÜMETİ İLE FRANSA ARASINDA YAKINLAŞMA VE ANKARA İTİLAFNAMESİ

Mondros sonrası işgal ettiği Maraş, Antep ve Urfa'da Kuvayı Milliye kuvvetlerine yenik düşen Fransa, Türk ordusunun Anadolu'da varlığını göstermesi ve Moskova Antlaşmasının imzalanması üzerine ateşkes imzalamak istediğini belirtip, Ankara hükümeti ile görüşmelere başlamıştır (İnan, 1977: 88; Akyüz, 1975:141; Karakoç, 2009:100). Fransa'yı bu antlaşmaya sevk eden temel sebep ise Ege'de kurulabilecek büyük bir Yunanistan'ın, Fransa'ya Akdeniz'de rakip olabileceği ihtimaliydi. İkinci bir sebep ise, İngilizlerin Anadolu'nun güneyinde Türkleri, Fransızlarla meşgul ederek Anadolu'nun batısına asker göndermelerini engellemektir. Bu noktada Fransızlar buradaki mücadeleyi İngilizlerin kontrolündeki Faysalcıların desteklediğini öğrenmişti. (Konuralp, 1970:131). TBMM hükümetini bu antlaşmaya iten en büyük sebep ise İtalya'dan sonra Fransa'yla barış yaparak müttefikler arasında önemli ayrımlıklar oluşturmaktı. Ayrıca, Ankara Hükümeti, Kilikya cephesindeki kuvvetleri Ege'ye kaydırarak Yunanistan'a karşı kullanma hakkına da sahip olacaktı (Ada, 2005: 52).

İki devletin çıkarları doğrultusunda, uzun süren görüşmelerden sonra 20 Ekim 1921'de Franklin Bouillion ile Yusuf Kemal Bey arasında imzalanan bu antlaşmanın maddeleri şöyledir:

1.Madde de, Her iki taraf bu anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte aralarındaki harp halinin sona ereceğini bildirmişler. Durum ordulara, sivil makamlara ve ahaliye derhal bildirilecektir denilmiştir. 2.3.4.5.6. Maddelerde ise işgal edilen yerlerin boşaltılması ve genel affın ilan edilmesinden söz edilmiştir.

7. Madde de, İskenderun bölgesi için özel bir yönetim kurulacaktır. Bu bölgenin Türk ırkından olan halkı, kendi kültürlerinin ilerlemesi için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk Dili orada resmi nitelikte olacaktır.

8. Madde de, Sınır çizgisi, İskenderun Körfezi üzerinden Payas mevkiinin hemen güneyinde olmak üzere seçilecek bir noktadan başlayarak Cezirei Ömerde Dicle nehrine kadar gidecektir.

9. Madde de, Osmanlı hanedanının kurucusu Osman Gazi'nin dedesi Süleyman Şah'ın Caber kalesinde bulunan ve Türk mezarı adı ile bilinen türbe Türk malı olarak kalacak ve Türkiye orada koruyucu bulundurup Türk bayrağını çekebilecektir.

Diğer maddeler ise sınırların nasıl çekileceğine dairdir. 8. Maddedeki sınır çizgisine göre Adana, Antep, Maraş, Urfa Türkiye'ye geri veriliyordu. Payasın güneyindeki sınırdan itibaren Hatay bölgesi geçici olarak Fransız mandasına bırakılıyordu (Selçuk, 1972, 64-65; Yavuz,1994:148; Melek, 1986:6). Bu antlaşma ile ilgili Büyük Millet Meclisi genel oturumunda yapılan konuşmada Fransız temsilci Briand ile yapılan görüşmeler aktarılmıştır: İlk etapta, İskenderun ve Antakya'nın Türkiye'ye ait olduğu ve ilhak edileceği belirtilmiş, Fransız hükümetinin özel bir idare teşkil edilmesine razı olunmadığı, çizilen sınırların milliyet esasına dayanması gerektiğinden bahsedilmiştir. Hatay'da hukuki olmayan özel bir idarenin kabul edilmeyeceği, olursa bağımsız veya muhtar bir idarenin varlığının kabul edilebileceği konuşulmuştur. Bu noktada, Antakya-İskenderun havalisinde kurulacak olan idare için de Türkçe'nin resmi nitelikte olması, Türk kültürünün gelişmesi, Türk bayrağına benzer bir bayrağa sahip olması, Türk okullarının serbestliği gibi taleplerde bulunulmuştur (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2015: 57-58).

Londra'da Bekir Sami Bey tarafından yapılan bu antlaşma Ankara ile istişare edilmeden yapıldığı için T.B.M.M tarafından reddedilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuyla ilgili Mecliste yaptığı konuşma şöyledir:

“...Mukaddeme- i kelâm olarak şunu arz edeyim ki bu itilaf name muhteviyatı şeraitini reddettirmek için söz söylemeye ve fevkalade parlak nutuklar vermeye zemin olur ki merdut telâkki olunabilir. Fakat hakikat-ı hal böyle midir? Kanaat-i fikri yemle arz ederim ki hakikat- i hal böyle değildir. Bütün arkadaşlarımla beraber ve belki onların başında olarak onun kabulüne dair bir tek kelime teverriüh etmekten içtinap ederim. Nitekim Bekir Sami Beyin imza edip getirdiği itilaf nameye muttali olduğum dakikada heyecana tutuldum. Bu kabil değil kabul olunamaz dedim. Bu isyan-ı ruhiyi bana yaptıran şu idi: Bu itilaf name muhteviyatı bizim Misak-ı Milli muhteviyatı ile taban tabana zıt idi. Bizim kan dökerek müdafî olduğumuz davayı aslimizi bütün bütün ihlâl eden şeraiti ihlal ediyordu...” (Borak, 1977: 268)

Yukarıda ifade edildiği üzere Sancak bölgesi Misak-ı Milli sınırları dışında bırakılmasına rağmen Fransa ile silahlı mücadele durduğu için anlaşma yoluna gidilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 60). Bu durum Hataylı Türkleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Bunu çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, antlaşmanın imzalanmasından sonra, kendisini

ziyaret için Ankara'ya gelen Tayfur Sökmen'i 2 Kasım 1921'de kabul ederek şu konuşmayı yapmıştır:

“ Memleketimizin içinde didiştığı davaları biliyorsunuz, dünya bizimle muhasama halinde bulunduğu bir durumdayız. Böyle bir zamanda Avrupa'nın büyük devletlerden birisi olan Fransızlarla bir anlaşma yaptık. İşgal ettikleri Adana, Mersin, Osmaniye, Kilis, Anteb'i tahliye edecek be bize harp malzemesi de verecekler. En mühimi Mersin limanını bize iade edeceklerdir. Bu arada İskenderun Sancağı ve havalisinin de (Hatay'ında) tahliyesi üzerinde büyük gayret saffettiysek de şimdilik bir şey yapamadık. Ancak orası için hususi bir idare tatbik edeceklerini taahhüt altına aldık. İnşallah ileride sizleri de kurtaracağız. Şimdi memleketinize giderek çalışırsınız. Bir işiniz olur veya bir müşkülâtla karşılaşırsanız arkadaşlara müracaat edersiniz.” (Sökmen, 1978: 63) Atatürk yaptığı bu konuşmayla hayal kırıklığına uğrayan Hataylı Türklere umut olmuştur.

İmzalanan bu antlaşmayla Sancak Türkiye toprakları içinde kalmasa da Türklere özel ayrıcalıkların olduğu özel rejimle yönetilmesi kabul edilmiştir. Bu durum her ne kadar Türk halkının aleyhine olarak gözüксе de TBMM'nin yürüttüğü Ulusal Kurtuluş Mücadelesi içinde son derece önemli bir gelişmeydi. Yapılan bu antlaşma ile Ankara Hükümeti, İtilaf devletlerinden bir ülke olan Fransa tarafından tanınmış oluyordu. Bu da Ankara Hükümetinin diplomatik alanda kazandığı büyük bir zaferdir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 60; Ada, 2005: 52). Nitekim antlaşmanın 7. Maddesiyle, bölgede kurulan özel bir yönetimde, Türk halkının kendi kültürlerini geliştirmeleri ve Türkçe'nin resmi dil olması kararlaştırılmıştı. Bu madde Türklerin benliklerini koruyup, Türkiye ile bağlarını koparmamalarında ve Hatay'ın Türkiye'ye kavuşmasında önemli bir faktör olmuştur (Pehlivanlı, Sarınoy ve Yıldırım, 2001: 36; Tunçay, 1976:256; Köni, 1981:138). Fransa ise kendisini zor durumda bırakan Kilikya cephesini kapatarak Suriye ve Lübnan'da manda yönetimini yerleştirmek adına iyi bir adım atmıştır. Ayrıca Faysal ve Abdullah'ı kendisine karşı kışkırtan, Ege de Yunan ordusuna destek veren İngiltere'ye karşı Ankara'yı yanına almış bulunuyordu (Ada, 2005: 52).

1.4. BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE HATAY'DAKİ GELİŞMELER VE TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ

1921 tarihli Ankara Antlaşması'na rağmen Türkiye'nin Sancak'a olan ilgisi hız kesmemiş ve mesele Lozan'da da gündeme gelmiştir. Lozan Barış Antlaşması ile milletlerarası planda resmen tanınmış olarak bulunan Türkiye, Bu antlaşma esnasında Fransa'yla Türkiye-Suriye sınırı konusunda sorun yaşamıştır. Türkiye-Suriye sınırı Lozan

Antlaşması'nın 3. Maddesi ile doğrulanarak, Hatay meselesi 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nda olduğu gibi değiştirilmeden aynen bırakılmıştır. Bu anlaşmadan sonra da Türk Fransız ilişkileri hemen düzene girmemiş, antlaşma sonrasında da bir takım pürüzlü meseleler devam etmiştir (Sofuoğlu ve Dağistan, 2008: 39; İnan, 1977: 125; Sökmen, 1992: 69; Armaoğlu, 2007: 323).

Fransa, Sancak'ın özel statüyle ilgili hükümlerine uymamış, onları kâğıt üzerinde bırakmıştır (Erkal, 1988: 16). Ankara Antlaşmasının 7. Maddesi gereğince bölgede özel bir idare kurulup orada Türk kültürünün gelişimine katkı sağlanacaktı. Ayrıca bölgede Türk halkının kendi kültürlerini geliştirmeleri, Türk bayrağına benzer bir bayrak kullanılması, Türkçe eğitim yapılması ve Türkçenin resmi dil olması kabul edilmiştir (Cumhuriyet, 1936). Türkiye bu hükümlerin uygulanması için, 1924 yılından itibaren Fransızları sıkıştırmaya başlamıştır. Bunun üzerine Fransızlar tarafından "Müstakil İskenderun Sancağı" adlı bir sivil idare kurulmuştur (Çelenk, 1997: 19). Burası bir mutasarrıf tarafından idare edilmek üzere iki kaymakamlığa ayrılmıştı. İdarenin başına Fransa'nın Suriye fevkalade komiserini temsilen bir delege muavini atanmıştı. Bu delege muavinin emri altında bulunmak üzere atanan Fransız zabıtları ve memurları sancağın bütün idare mekanizmasını ellerine almışlardı. Bu idarenin işlere el koymasıyla Ankara Antlaşmasının hiçbir maddesi uygulanmamıştır. Hatta Türk kültürünün gelişmemesi için çeşitli baskılar yapılmış, Türk kültürü yerine Fransız ve Suriye kültürü yerleştirilmeye çalışılmıştır (Mümtaz, 1942: 12).

Bunlar yaşanırken Fransızlara güvenmeyen Hatay Türkleri, Adana'nın Fransızlar tarafından boşaltılmasından sonra Adana'da toplanmışlardı. İçlerinde Tayfur Sökmen, Samih Azmi Ezer, Şükrü Oğuz, İzzettin Çavuş, Ferit Cemal, Ali Kurşun, İdris Antebi, Suphi Dağlı, Hacı Hamza'nın oğlu Abo, Vasfi Bolat, Rasim Yurtman, Affan Efendi, Hacerzade Hafız Mustafa gibi isimlerin bulunduğu grup tarafından Antakya-İskenderun yurdu adıyla bir cemiyet kurulup faaliyete geçilmiştir. Bu cemiyet anavatanın dikkatini Antakya-İskenderun bölgesine çekmek, Antakya-İskenderun bölgesinin durumunu gösteren bir gazete çıkarmak ve Türkiye'ye olan bağlılığı kuvvetlendirmek amacıyla kurulmuştur (Konuralp, 1973: 139).

Bu birliğin ilk icraatı ise 15 Mart 1923 tarihinde Mustafa Kemal'in Adana ziyaretinde yaptıkları karşılamadır. Abdurrahman Melek bu olaydan şöyle bahsetmiştir:

"Gazi Paşa'nın Adana'yı teşriflerinde yapılan istikbâl merasiminde birlik âzaları siyah bayraklarla katıldılar. Siyah giymiş Antakyalı bir kızcağzın 'Paşam bizi kurtar' diye yalvarması üzerine Gazi Paşa '40 asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz' cevabını

verdiler. Bu söz lâhuti bir müjde gibi her Türk'ün kalbinde ve mefkûresinde ümit ve iman şeklinde yerleşti." (Melek, 1966:9; Sökmen, 1978: 69; Selçuk,1972: 69; Çelenk, 1997: 28; Cumhuriyet, 1936; Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2012: 224-225) (Atatürk'ün Adana gezisi esnasında siyah giymiş kızla olan fotoğrafı için bkz. Ek-4)

Başkanlığını Tayfur Sökmen'in yaptığı cemiyet bu faaliyetlere ilaveten Hatay'dan Türkiye'ye giden gençlerin Türk okullarında okutulması için de faaliyette bulunmuştur (Konuralp, 1973: 140).

1925 senesine gelindiğinde Sancak ikiye ayrılmış haldeydi: Türklerin bir kısmı ile Alevilerin büyük bir bölümü ve Ermeniler Sancak'ın müstakil olmasını isterken Sünni Araplar, Arapça konuşan Hristiyanlar ve Alevilerin bir kısmı Şam'a bağlanmayı istemekteydiler. Bu durum karşısında Manda idaresi iki tarafa da aynı mesafede durmakla birlikte, sancak fikrini daha çok benimsemişlerdi (Melek, 1966: 11-12).

Bu arada Türkiye, 30 Mayıs 1926 tarihli sözleşme ile Suriye meselesini yani Suriye sınırıyla ilgili sorunlu olan konuları Fransa ile imzalanan "Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi" ile büyük ölçüde çözümlenmiştir. Bu sözleşmeye göre, Suriye ile ilgili alınacak esaslarda, Ankara antlaşmasının 7. Maddesiyle kurulan özel rejimin devamlı göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, İskenderun Sancağının I. Dünya Savaşı'ndan sonra Sevr Antlaşması'yla, Fransa'nın Ortadoğu'daki nüfuz bölgesinde katıldığı ve ahaliyi büyük ölçüde Türk olan Hatay'ın Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduğu belirtilmiştir (Erkin, 1980: 86). Ancak bu konunun kesin çözümü, daha sonra imzalanacak olan "Türk Fransız Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması" ile sağlanabilmiştir. 1926 yılında yapılan bu anlaşma sonrasında Türkiye bütün ilgisini, diğer önemli meselelerin halledilmesine yöneltmiş ve Sancakla ilgili ancak sınırlı faaliyetlerde bulunabilmiştir (Sofuoğlu, 2008: 40-41).

18 Mart 1927 tarihinde yapılan meclis toplantısında ise, Sancak'ın Suriye'den ayrılarak tam istiklaline kavuşması Fransız Yüksek Komiserliğinden talep edilmiştir. Bu istek önemsenmediği gibi, Fransız makamların baskısı doğrultusunda, Suriye'ye bağlılık bu meclis tarafından kabul ve tasdik edilmiştir (Mümtaz, 1942: 12).

Hatay Devleti başbakanı Abdurrahman Melek tarafından bu devrede Hatay Türklerinin yaşadığı bazı olayları ve anavatana bağlılığı şöyle açıklanmıştır:

"... Bu devrede geçen safhalar bize serbestçe söz söylemek, Suriye'den ayrı bir idareyi resmen istemek, Türk menfaatlerini ileri sürmek zeminini hazırlamıştı. Anavatan'daki matbuatın ara sıra Suriye gazetelerine cevap vermeleri, İskenderun sancağında yayınlanan

Türk kültürü ile alakalı yazılar, halkın bizi tuttuğumuz yolda takip etmelerine çok yardım etti. Tahsilde bulunan gençlerin sık sık mektuplar, mecmualar, gazeteler göndermeleri akraba ve ahabplarını bize cezbediyordu. Anavatanla muhabere ve fikir temasları genişlemişti. Gün geçtikçe vaziyet gözle görülecek derecede ilerledi. Çarşı ve dükkânlarda Gazi, İsmet ve Fevzi Paşaların resimleri görülüyor, kahvelerde, gazinolarda gramofonların çaldığı İzmir ve Sakarya marşları işitiliyordu. İki de bir polisler bu resimleri topladıkça 24 saat içerisinde yenileri daha çok sayıda ortaya çıkıyordu. Bunları kim getiriyordu, kim çoğaltıyordu. Bu bir meçhul olarak kalmıştı...” (Melek, 1986: 14)

Anavatanla bağlılık bu kadarla kalmamış, Mustafa Kemal’in gerçekleştirdiği bütün devrimler sırasıyla takip edilmiştir. İlk olarak 1925 yılında çıkan Şapka Kanunu bütün engellere rağmen Antakyalı Türkler tarafından takip edilmeye çalışılmıştır. (Çelenk, 1997: 30) Aynı şekilde Türkiye’de Latin harflerinin resmen kabulünden sonra ise Hataylı Türkler Latin Harflerini öğrenmeye kullanmaya başlamışlardır (Tekin, 1986: 38).

Bu yıllarda Hatay’a dönük iç siyaset izleyen Mustafa Kemal, 1933 yılına gelindiğinde Hatay davasına daha yakın çalışabilmesi için Tayfur Sökmen’in Antalya’da Müstakil Milletvekili seçilmesini sağlamıştır (Selçuk, 1972: 77). 1936 yılında Hatay Egemenlik Cemiyeti’nin kurulması, 1937 yılında Halkevi ve Halk evlerinin kurulması, Mustafa Kemal’in Hatayla ilgili olarak izlediği içe dönük siyasetin en büyük örneklerindedir (Durgun, 2011:182). 1918-1936 tarihleri arasında, Milli Mücadele Şartları ve daha sonra karşılaşılan iç ve dış sorunların halledilmesi için uğraşıldığı için 1936 yılına dek bu örtülü mücadele ’ye devam edilmiştir. Bu tarihten sonra ise Avrupa’da siyasal ortamın elverişli duruma gelmesiyle ve Fransa’nın Suriye’ye bağımsızlık vermeye hazırlanmasıyla Hatay Sorunu Atatürk tarafından gündeme getirilmeye başlanmıştır. Atatürk, özellikle Montreux Boğazlar Konferansı’nın sonuçlanmasını beklemiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 94).

1936 yılında Fransa, Avrupa’da baş gösteren siyasi karışıklığında etkisiyle Suriye ve Lübnan’la ilişkilerini düzeltmek için buralara bağımsızlık vermiştir. Bu hareketiyle Fransa, Türkiye’nin izni olmadan Sancak üzerindeki yetkilerini Suriye’ye devretmiş oluyordu (Erkal, 1988: 18). Suriye ve Lübnan’a verilen bağımsızlık Türk halkını aynı şeyin kendilerine de yapılabileceği düşüncesiyle umutlandırmıştır (Cumhuriyet,1939).

Bu gelişmeler karşısında Türkiye hükümeti harekete geçmiştir. İlk açıklama Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras tarafından Eylül 1936 tarihindeki Milletler Cemiyeti konseyine gidilmeden önce yapılmıştır. Tefik Rüştü Aras; “*Cenevre’de Milletler Cemiyeti Konseyinde*

Fransa-Suriye anlaşmasına Türkiye tepkisiz kalamaz” diyerek Türk hükümetinin bu konuya verdiği önemi belirtmiştir (Melek, 1986: 29). Tevfik Rüştü Aras, Milletler Cemiyetinin 02.09.1936 tarihli toplantısında da Fransa’ya ikili görüşme teklif etmiştir. Fransa ise artık haklarını Suriye’ye devrettiği düşüncesiyle görüşmelere Suriye’nin de katılması gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine Türkiye, Suriye’ye tanınan bağımsızlık hakkının halkının çoğu Türk olan İskenderun sancağına da verilmesi gerektiğini bildiren bir notayla Fransa’ya resmen başvurmuştur (Yavuz, 2010: 71). Fransa bu notaya cevap vermeden Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1936’da TBMM’nin açılışında yaptığı konuşmasında Sancak sorununa şu şekilde değinmiştir:

“...Bu sırada milletimizi gece, gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun- Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerine ciddiyet ve katiyetle durmaya mecburuz. Daima kendisi ile dostluğa en çok ehemmiyet verdiğimiz Fransa ile aramızda tek büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler, hakkı sevenler, alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlar ve tabii görürler” diyerek kesin olarak Hatay davasını ele aldığını belirterek Sancak meselesine verdiği önemi göstermiştir (Selçuk, 1972: 79).

Fransa daha sonra verdiği cevapta, İskenderun Sancağına verilecek olan bağımsızlığın Suriye’yi parçalamak anlamına geldiğini bununda Mandat Yasası’na ters düştüğünü belirtmiştir. Bunun üzerine Türkiye Fransa’ya verdiği ikinci notada Mandat yasaları oluşturulurken, Suriye sınırlarının henüz belli olmadığını söylemiştir. Daha sonra Türkiye Dışişleri Bakanı ve Fransa Büyükelçisi arasında geçen görüşmede Fransa tarafından Türkiye’ye iki seçenek sunulmuştur. Bunlardan ilki 1921 Antlaşmasındaki şartların incelenmesi, ikincisi ise konunun Milletler Cemiyeti’ne havale edilmesidir (Tunçay, 1976:257; Cumhuriyet, 1936). Türkiye, davasının haklılığından emin olduğu için ve Fransız dostluğuna kıymet verdiği için bu ikinci seçeneği kabul etmiştir (Cumhuriyet, 1938). Ancak, Türkiye’nin Hatay meselesi üzerindeki bütün bu girişimleri, topraklarını genişletme çabası olarak gösterilmeye çalışılmıştır (Cumhuriyet, 1937). Buna karşılık Türkiye’nin böyle bir amacı olmadığı Tan Gazetesinin 4 Haziran 1937 tarihli yazısında şu şekilde belirtilmiştir: *“...bizden elemle ayrılan bu arazi için Türkiye Cumhuriyetinin siyaseti, ona göz dikmek değil oradaki Türkleri lâyük oldukları rejime tabii tutmaktır. Hatay’ın mesut bir atıye namzet olduğu şüphesizdir. Hatay Türklerinin anavatandan feyiz alarak bu mesut atıye kuracaklarına eminim. Bu memleket, beynelmilel teşriki mesaide kuvvetli bir unsur olacaktır.”*(Tan, 1937)

Ertesi gün yine Tan Gazetesinde çıkan Ahmet Emin Yalman'ın makalesinde ise “*Hatay mücadelemizin ilk safhalarında bizim yeni arazi hasreti duyduğumuz zennedenler şimdi hatalarını anlıyorlar. Görüyorlar ki Türkiye'nin sulh ve inkişaf siyaseti bu işte de hedeften şaşmamıştır ve hiçbir işte şaşmayacaktır. Atatürk bu yeni zafer yolunda da önümüze düşen, sulhu hiçbir tehlikeye uğratmadan; bizi böyle yüksek bir mevkie vardırın, bu kadar büyük muvaffakiyetlere kavuşturan önderimizdir.*” denilerek, Türkiye'nin Hatay üzerindeki siyasetinin toprak büyütmek amacıyla olmadığını belirtilmiştir (Tan, 1937).

1.5. HATAY MESELESİNİN MİLLETLER CEMİYETİ'NDE GÖRÜŞÜLMESİ

Türkiye, 8 Aralık 1936'da Milletler Cemiyeti'ne başvurarak, Türkiye ile Fransa arasındaki anlaşmazlığın ve Sancak'taki Türk halkının haklarının özel bir toplantıda görüşülmesini talep etmiştir. 14 Aralık 1936'da yapılacak olan görüşmelere Tefik Rüşti Aras'ın başkanlığında, Numan Menemencioglu ve Hasan Rıza Soyak katılmıştır (Yavuz, 2010: 72).

Siyasal alanda böyle bir mücadeleye girilmişken, Fransız baskısı altında bulunan Hataylı Türklerin hem morallerinin düzeltilmesi için hem de meselenin Milletler Cemiyeti'ne havale edildiğini bildirmek için, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak tarafından Tayfur Sökmen'e 28 Kasım 1936 tarihinde şu mektup gönderilmiştir:

“Telgrafınızı, mektuplarınızı alıyorum. Muntazam verdiğiniz bilgilerden dolayı teşekkür ederim. Az ve dar zamanda yaptığınız işlerin çok büyük davamıza pek yararlı olduğunu övünçle söyleyebilirim. Cidden şayanı tebriksiniz. Davamız iyi yoldadır. İyi kurulmuş ve her gün artan bir ısrarla takip edilmektedir. Meselenin Milletler Cemiyeti'ne intikal etmesi ve intikal şekli başarılı sonuca doğru atılmış önemli bir adımdır. Fransızların önerisi, Cemiyet için çıkar yol aramak düşüncesine dayanmış olmasa bile, bize haklı davamızı, dünya kamuoyu karşısında, bir kere daha açıklamaya fırsat verdiğinden dolayı çok yararlıdır. Milletler Cemiyeti'nde, karşı çıkandan fazla dost taraftar bulacağımıza inanıyoruz. Sonucu tam bir kalp rahatlığıyla bekleyebiliriz. Tabidir ki, gereken önlemlerin hiçbiri ihmal edilmiş veya ihmal edilecek değildir. Hatta ben bugünkü durum içinde, bütün önlemlerimizi uygulama hususunda daha elverişli bir alan ve hava bulacağımıza kaniyim. Sonuç alınıncaya kadar oradaki 'Hatay' baskının, hafifletilmesi ve sayın halka daha elverişli bir yaşayış sağlanması için, girişimlerimizi bugünden itibaren şiddetlendireceğiz ve devamlı suretle takip edeceğiz. Bundan herkes emin olmalıdır. Sizin ve sayın arkadaşların en derin

sevgi ve takdir duygularıyla gözlerinizden öper, kutsal mücadelemizde her gün daha büyük başarılarla ermenizi candan dilerim kardeşim.” (Erkal, 1988: 19-20)

Bu esnada bağımsız Suriye Devleti için seçimler yapılmış, Türkler bu seçimlere katılmayarak tepkilerini ortaya koymuşlardır. Suriye Fevkalade Komiserliğine çektikleri telgrafta; *“Muhtariyet için on beş yıldan beri sürüp giden feryadımız dinlenmedi. Haklarımıza hürmet edilmesini hakkın bütün hürmetiyle bekliyor, Sancağımızın bir sürü gibi Suriyelilerin idaresine verilmesi teşebbüsünü şiddetle protesto ediyoruz. Bu protestomuzun Türkiye, Fransa ve Milletler Cemiyetine bildirilmesini diliyoruz”* demişlerdir (Cumhuriyet, 1936). Bu gibi sebeplerden Türklerle, Fransız ve Suriyeliler arasında can sıkıcı olaylar yaşanmıştır. Bu olaylardan en dikkat çekenini ise seçim sonucundan memnun olmayan ve Türklerden oluşan birkaç yüz kişilik grubun Türk İstiklal Marşı'nı söyleyerek yaptıkları yürüyüş esnasında halk üzerine ateş edilmesidir. Bu olay sonucunda iki kişi yaralanmış, o anki telaş ve galeyana içerisinde Belediye Başkanı Hacı Ethem'in evi ve Türklerin rızası olmaksızın Türkler adına seçilmiş bir milletvekilinin evi taşlanmıştır. Daha sonra olay yerine gelen Fransız askerleri tarafından Türklerin üzerine tanklardan ateş açılmış ve iki Türk öldürülmüştür. Hatay'da olan olaylar bu kadarla kalmamış başlatılan sıkıyönetimle birlikte, Türkler kötü ve sert muamelelere maruz kalmışlardır. Sokakta dipçiklerle dövülmüş, evleri basılmış, başlarından şapkaları alınmıştır (Erkin, 1980: 92; Çelenk, 1997: 70; Sökmen, 1978: 94; Cumhuriyet, 1937).

Hataylı Türkler bu sıkıntılar içindeyken, Milletler Cemiyetinde yapılan görüşmelerde ise Fransa, manda yasasına göre Suriye'nin bölünemeyeceğinden, Suriye'nin bağımsızlığının Sancak idari yapısına zarar vermeyeceğinden bahsederek, istenilirse bir raportör atanabileceğini bildirmiştir. Konsey'de uyuşmazlığın çözümü için raportör olarak bir İsveçli temsilcinin atanması doğrultusunda bir karar verilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 11; BCA, 030.10/222. 501.4). Raportör olarak atanan İsveçli temsilci Sandler, Konseyin 1937 toplantısının ertelenmesini teklif ettikten sonra şu hususları önermiştir:

“İki taraf raportörle devamlı temas halinde, Konseyin Ocak toplantısına kadar görüşmeye devam edecektir. Başkan tarafından atanacak üç müşahit durumu görmek ve bilgi almak göreviyle Sancağa gönderilecektir. Bu kararın kabulü hiçbir suretle sorunun özünü etkiler mahiyette olamayacaktır.” Bu karar konsey tarafından kabul edildikten sonra, karar gereğince seçilen bir İsveçli, bir Hollandalı, bir Norveçli tarafından Gözlemciler Heyeti oluşturulmuştur (Erkin, 1980:106-107; Ulus, 1937). Aralık ayının sonunda durumu yerinde

incelemek için harekete geçen bu heyetten Mösyö Holstad, 30 Aralık 1936 günü Haydarpaşa'da gazetecilere yaptığı açıklamada:

“ Bize verilen vazife hakkında, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğinden lâzım gelen izahatı aldıktan sonra yılbaşında Sancakta bulunmak üzere, Cenevre'den hareket ettik; buradan doğru Halep'e gideceğiz. Perşembe gecesi saat 10.00 da Halep'e varacağımıza göre ancak 1937 senesinin ilk günü, sancağa girebileceğiz. Yılın ilk gününde işe başlamayı çok uğurlu sayarız; bu temenni ile yola çıkıyoruz. Sancakta ne kadar kalacağımız belli değildir. Bununla beraber Milletler Cemiyeti Konseyinin toplantısına, yani 18 Ocağa kadar işimizi bitirebileceğimizi zannetmiyorum; herhalde bu işin iyi bir şekilde halline ve bize tevdi edilen vazifeyi, mümkün olduğu kadar kısa bir müddet zarfında bitirmeye çalışacağı”. diyerek yaptıkları yolculuk hakkında bilgi vermiştir.(Soyak, 2004: 598) Bu yolculuk esnasında, yol boyunca istasyonları dolduran halk heyecanlı karşılamalarla onlardan hak ve adalet bekleediklerini bildirmişlerdir (Tan, 1937).

Gözlemciler Antakya'ya geldikten sonra, Hataylı Türkler seslerini bu heyete daha iyi duyurabilmek için yapılan baskı ve zulmü gazetelerde Fransızca olarak yazmaya başlamışlardı. Varlıklarını kanıtlamak için de 12 Ocak 1937'de görkemli bir miting düzenlemişlerdi (Çelenk, 1997: 84-85).

Gerek Türkiye'nin gerekse Hataylı Türklerin yaptığı özverili bu çalışmaların sonucu olarak 26 Ocak 1937 tarihinde İngiltere'nin aracılığı ile Türkiye ve Fransa arasında bir prensip antlaşması yapılmıştır (Tunçay,1976:260; Ulus,1937). Yapılan bu antlaşmanın içeriği şöyledir:

“1- Sancak Milletler Cemiyeti'nin garantisi altında olarak dâhili işlerini tam bir istiklal ile idare etme hakkına malik olacaktır. Fakat siyaseten Suriye devletinin kadrosuna dahil bulunacaktır.

2- Sancağın kendi parlamentosu ve hükümeti olacaktır. Sancak kendi teşkilatı esasıye kanunlarını bizzat kendi tanzim etmek hakkını haizdir.

3- Sancak askerlikten tecrit olunacak ve halkı askerlik hizmetine tabi tutulmayacaktır.

4- Türkiye ile Fransa sancağı her türlü tecavüze karşı müştereken garanti etmektedirler.” (Cumhuriyet,1937; BCA,030.10/222.501.4)

30 Mayıs 1937 tarihli Tan Gazetesinde çıkan bir yazıda Falih Rıfkı Atay yapılan bu antlaşma için Türkiye ve Hatay Türklerini tebrik ederek, Türkiye'nin 1921 Ankara

Antlaşması'nda verdiği sözü tuttuğundan ve bu durumun Türkiye'nin milletlerarasındaki itibarını kuvvetlendirdiğinden bahsetmiştir (Tan, 1937).

29 Mayıs 1937 tarihinde ise Milletler Cemiyeti'nin, Fransa ve Türkiye'nin görüşlerini alarak hazırladığı Anayasa yürürlüğe girmiştir (Erkal, 1988: 24). Bu anayasaya göre, Ayrı bir varlığa sahip olacak olan Hatay, dışişlerinde Suriye'ye bağlı olacaktı. Para ve gümrük idareleri Suriye ile aynı olup, askeri olarak bir kuvvet bulunmayacaktı. Dil konusunda ise resmi dil Türkçe olurken, ikinci dil olarak Arapçanın kullanılmasına karar verilmiştir (Cumhuriyet, 1937; Tan, 1937). Anayasanın yürürlüğe girmesi ile Hatay'da büyük bir geçit töreni yapılmış, arkasından kabul törenleri ve hükümet erkânının da katıldığı davetler verilmiştir (Ulus, 1937). 20 Ekim 1937 tarihinde ise Hatay'da plebisit niteliği taşıyacak ilk seçimi düzenleyecek olan komisyon Hatay'a gelmiştir (Erkal, 1988: 24). Cenevre'den bu gözlemci heyetin Hatay'a gittiğini duyan, Türkiye'de bulunan Hataylılar da oylarını kullanmak için, Hatay'a gitmişler ve oylarını Türk tezi lehinde kullanmışlardır (Sökmen, 1978: 101).

Plebisitin yapılmasından sonra Milletler Cemiyeti'nce, Hatay'da Millet Meclisi seçimlerinin yapılabileceğine karar verilmiştir. Bu seçimler sırasında güvenliğin sağlanması içinde, Fransızlarla yapılan uzun tartışmalardan sonra yapılan anlaşmayla 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girmiştir. Türk Askerinin Hatay'a girmesiyle senelerdir moral bozukluğu içinde olan Hatay Türkleri büyük bir sevinç yaşamışlardır (Sökmen, 1978: 105; Tan, 1938; Bilgili, 1939a: 7).

6 Temmuz 1938 tarihli Tan Gazetesinde yayınlanan Ahmet Emin Yalman'ın "*Türk askeri Hatay'da*" başlıklı yazısında Türk askerinin Hatay'a ayak basması şu şekilde anlatılmıştır:

"...Bu askerin Hatay'da bulunuşu, Türk milletinin hiçbir meşru hakkını çiğnetmediğine, her haklı gayesine mutlaka vardığına, sözlerini mutlaka yerine getirdiğine canlı bir alamettir. Türk askerinin Hatay'a girmesi, Cenup hududumuzda senelerden beri huzurumuzu bozan tahriklerin entrikaların, teşkilatlı kaçakçılığın sona geldiğini de ifade eden güzel bir manzaradır..." denilmiştir. (Tan, 1938) (5 Temmuz Türk ordularının Hatay'a girişi için bkz. Ek-6)

1.6. HATAY DEVLETİNİN KURULMASI

Türk ordusunun Hatay'a girmesinin ardından idare Fransızlarla ortaklaşa bir şekilde ele alınmıştır (Çelenk, 1997: 99). 22 si Türk 18'i diğer cemaatlerden milletvekilleri seçilerek,

geçici hükümet tamamlanmıştır. Artık geriye Hatay Millet Meclisinin kurulması kalmış (Selçuk, 1972: 118) ve 2 Eylül 1938 tarihinde de parlak törenlerle Hatay Meclisi resmen açılmıştır. (Tunçay, 1976: 266) Mehmet Adalı başkanlığında toplanan mecliste ilk olarak yemin töreni yapılmıştır. Yemin töreninin ardından Meclis Başkanlığına Abdülgani Türkmen, Başkan Vekilliğine Vedii Münir Karabay ve Zeynel Abidin Çili, Meclis Genel Sekreterliğine ise Bekir Sıtkı Kunt ve Dr. Vedii Bilgin getirilmiştir (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 92). Başbakanlığa Abdurrahman Melek, Cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen getirilmiştir (Arıkoğlu, 1961: 355; Erkin, 1980: 109). Tayfur Sökmen Meclisin açılışında yaptığı konuşma da ilk olarak, Hatay meselesine büyük önem veren Atatürk'e teşekkür etmiştir (Cumhuriyet, 1938). Aynı gün "*Hatay*" ismi verilen yeni ve özerk bir devletin kuruluşu kabul edilmiştir (Yavuz, 2010: 80).

6 Eylül günü Abdurrahman Melek tarafından kabine kurulmuştur. Kurulan kabinede Abdurrahman Melek Başbakanlık görevinin dışında İçişleri, Dışişleri ve Savunma Bakanlıklarını da üstüne almıştır. Adalet Bakanlığına Cemil Yurtman, Maliye ve Gümrük Bakanlığına Cemal Baki, Eğitim ve Sağlık Bakanlığına Ahmet Faik Türkmen, Nafia ve Ziraat Bakanlığına Kemal Apar getirilmiştir (Melek, 1986: 65).

7 Eylül günü Hatay Meclis binasına kabul edilen Hatay bayrağı çekilmiştir. (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 93) Türk bayrağının hemen hemen aynısı gibi olan bu bayrak (Çelenk, 1997: 100), Türk bayrağı gibi ay ve yıldızdan oluşmaktaydı. Al zemin üzerine beyaz yıldızlıydı, tek fark yıldızın içinin beyaz olmayıp sadece çizgi halinde olmasıydı (Soyak, 2004:652). Devletin milli marşı olarak da İstiklal Marşı kabul edilmişti. Türkiye tarafından acil ihtiyaçların karşılanması için 50.000 lira acil ödenek gönderilmiş, ardından Türk parası Hatay'ın resmi parası olarak kabul edilmiştir (Yavuz, 2010: 80).

18 Mayıs 1939 tarihinde ise Türkiye'de kutlanılan resmi bayramlar, Hatay ordusunun Hatay'a girdiği 5 Temmuz günü ve meclisin açıldığı 2 Eylül günü Hatay Resmi Bayramı olarak kabul edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 174; Cumhuriyet, 1937).

Anavatana olan bağlarını sıkı bir şekilde sürdüren Hatay Devleti tarafından, 1939 yılının Ocak ayında Türk Medeni Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nu kabul edilirken, (Erkal, 1988: 31) 1939 yılı şubat ayında Hatay'da Halk Partisi tamamen kurulmuştur (Selçuk, 1972: 135). 1939 yılı Mart ayına gelindiğinde ise Türkiye'den yapılacak olan milletvekili seçimlerinde Tayfur Sökmen Antalya'dan ve Abdurrahman Melek'te Gaziantep'ten aday gösterilmiştir. Bu durum akıllarda olan, Hatay'ın anavatana ilhakı konusunu tekrar zihinlerde

canlandırmıştır (Melek, 1986: 80-81). Zaten Hatay Devleti bir taraftan bu şekilde kuruluşunu tamamlamaya çalışırken, bir taraftan da hep anavatanına katılma arayışı içinde olmuştur. Türkiye bu durumu yakından izlemiş ve desteklemiştir (Erkal, 1988: 31).

Türkiye, 4 Kasım 1938'den itibaren kurulan sınır komisyonu aracılığıyla Suriye ile sınırlar konusunda anlaşmaya varmaya çalışmıştır. Hatay dışında kalan Bayır, Bucak ve Hazine bölgesi karşılığında sınırlarda düzenlemeler gidilmesi teklif edilmiştir. Bu teklife Suriye tarafından sıcak bakılmamıştır. Hatta Avrupalı Devletlerle beraber Türkiye'nin asıl amacının petrol bölgelerinden Cezireyi almak olduğu söylenilerek karalama politikasına gidilmiştir (Yavuz, 2010: 81). Fakat 1939 yılı Mart ayı ile beraber, Avrupa'daki olayların karışıklık göstermesi, Türk-İngiliz yakınlığı ve Batılıların barış cephesi çabaları nedeniyle Fransızlarla anlaşma yoluna gidilmiştir (Armaoğlu, 2007:351). Sancak meselesinin dostça ve Türkiye lehine çözümlenmiş olmasında özellikle de İngiliz diplomasisinin gayret ve nasihatlerinin etkisi büyüktür (BCA, 30.10/ 224.509.28).

23 Haziran 1939 tarihinde Ankara'da Hatay meselesini tümünden halleden ve Suriye ile Türkiye arasındaki arazi meselesini çözen Hatay Antlaşması yapılmıştır. Antlaşmaya göre; Türkiye'de kalacak toprakların sınırları belirlenmiş, Fransız askerlerinin çekilmesi için 23 Haziran 1939 tarihine kadar zaman verilmiştir. Vatandaşlık haklarıyla ilgili düzenlemeler yapıp, İskenderun'da kalan Fransız askerlerinin olduğu mezarlık Fransız toprağı sayılmıştır. Suriye'nin iç bütünlüğünün desteklenmesi ve iç bütünlüğü bozacak her türlü eylemin kınanacağından söz edilmiştir (Soysal, 1965: 272-273; Tan, 1939).

Yapılan bu antlaşmanın hemen arkasından 29 Haziran 1939 tarihinde (Çelenk, 1997: 105) Hatay Millet Meclisi'nin Abdülgani Türkmen başkanlığında yaptığı son toplantıda “ *Türk camiasının ayrılmaz bir parçası olan Hatay'ın Anavatanına kavuştuğunun bir kararla tespit edilmesini teklif ederiz*” diyerek bir taktir sunulmuştur. Bu taktirin alkışlar içinde kabul edilmesiyle, Hatay Millet Meclisi kendisini feshedip Türkiye'ye katılma kararı almıştır (Tan, 1939). Bu karar sonrasında yönetim, Türkiye Cumhuriyeti Fevkalade Murahhası Cevat Açıkalın'a devredilmiştir. 7 Temmuz 1939'da TBMM'den çıkarılan yasa ile de Hatay Türkiye'nin 63. İli haline gelmiştir. Vali olarak da Hatay Devleti'nde Emniyet Genel Müdürü olarak çalışan Şükrü Sökmen atanmıştır (Öcal, 1953:151; Erkal, 1988: 32). Atamadan sonra Saat 19.00 da Beylan Şuheda Abidesi önünde Hatay halkını selamlayan Şükrü Sökmen ardından görevine başlamıştır (BCA, 030.10/225.515.23). Böylece 19 yıllık ayrılıktan sonra Hatay tekrar anavatanına kavuşmuştur (Melek, 1986: 84). Bu kavuşmanın ardından ilk olarak İstiklal Marşı eşliğinde Hatay bayrağı indirilip yerine Türk bayrağı çekilmiş, Meclis binasının

etrafında toplanan on binleri aşan halk tarafından üç gün üç gece süren kutlamalar yapılmıştır (Cumhuriyet, 1939; Tan, 1939). 23 Temmuz 1939 tarihi de Hatay Kurtuluş Bayramı olarak kabul edilmiştir (Cumhuriyet, 1939).

27 Haziran 1939 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Tayfur Sökmen'in yaptığı konuşmayla 19 yıllık hasretin bitişi şu şekilde aktarılmıştır:

“ Bugünkü vaziyet, zaten kahraman ordumuzun geçen sene 5 Temmuzda Hatay'a girişile fiilen tahakkuk etmişti. Ben 24 Ağustos ta Hatay'a bir vatandaş sıfatı ile ve diğer arkadaşlarım gibi milli davamızın başarılmasında çalışmak maksadı ile büyüklerim tarafından gönderilmiştim. Sayın yurttaşlarımın naçiz şahsıma gösterdikleri teveccüh ve itimatla Hatay devlet riyasetine seçilmiştim. Hakikatte Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir azası ve Cumhuriyet hükümetinin bir memuru olarak görev almış bulunuyordum.

Bugünkü kutlu netice, Ebedi Şef Atatürk'le Milli Şefimiz kahraman İnönü'nün yüksek deha ve iradesi ile başarılmıştır. Bu muvaffakiyetin tahakkukunda büyük Türk milletinin sarsılmaz azmi, Büyük Millet Meclisinin isabetli kararları, Cumhuriyet hükümetinin yüksek iradesi ve nihayet kahraman ordumuzun yenilmez kudreti ve varlığı amil olmuştur...” (Cumhuriyet, 1939)

Hatay'ın Anavatana katılmasıyla bu duruma en az Hatay halkı kadar sevinen Türkiye halkı, Eskişehir, Kütahya, Mersin, Ordu, İzmir ve Kahramanmaraş gibi yurdun farklı illerinde kutlamalar yapmıştır (BCA, 490.01/21.106.1). (Kutlamalar için bkz. Ek-8)

Ancak Hatay üzerinde farklı emelleri bulunan Ermeniler ve anti Türkler bu durumdan memnun olmayarak Fransızlara çatmışlar ve Arapları Türkiye aleyhine tahrik etmişlerdir. İlhakın Türkiye için tehlike olduğunu ve Fransızların Türkiye'ye oynadığı bir oyun olduğunu ileri sürerek son çırpınışlarını gerçekleştirmişlerdir (BCA, 030.10/ 225.515.25)

BÖLÜM II

2. HATAY ÜZERİNDE TÜRKİYE ETKİSİ (1918-1939)

2.1. SİYASİ ALANDAKİ ETKİLER

2.1.1. Hatay Adı

Hatay adı köken bakımından Hattana, Hatti ve Hita kelimelerinden gelmektedir. Hititler döneminde, bu bölgeye “Hattana” konuştukları dile ise “Hatti” denilmiştir. Hita kelimesi de eski Türklere ait bir kelime olup, Orta Asya’dan göç edilen bir bölgenin adıdır (Selçuk, 1972:2; Saral, 1970:5).

İsmail Müştak Mayakon’un, Cumhuriyet Gazetesinde çıkan 10 Ekim 1936 tarihli makalesinde, Hatay kelimesinin kökeni üzerine, Antakya, İskenderun bölgesinin sahibi olan Türklerin Asya’dan göç eden Türklerin bir parçası olduğunu, bu göçler sırasında Çin’in kuzeyine gidip yerleşen ve buraya kendi isimlerini verdiklerini yani ‘Hatay’ ismini verdiklerini ve bu ismin halen tarih kitaplarında da geçtiğini belirtmekteydi. İşte bu Hatay Türklerinin bütün Anadolu gibi Antakya, İskenderun ve havalisine de gelip yerleştiklerini ve bugün Antakya, İskenderun ve havalisinde yaşayan Türklerin bu Hatay Türklerinin çocukları olduğunu söylemiştir. Yine bu Hatay Türklerinin, Anadolu’daki ilk merkezlerinin Kızılırmak havzasındaki ‘Hattutaş’ olduğunu ve Hatay, Hata, Ata, Eti: Bunlar hep aynı kökten gelen ve hepsinin aynı anlamı ifade eden Türk kelimeleri olduğunu belirtmişti (Cumhuriyet,1936; Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2010: 297-298-299).

İsmail Müştak Mayakon’un 22 Ekim 1936 tarihli diğer bir makalesinde ise Hatay sözcüğünün kökeninden şu şekilde bahsedilmiştir:

“... En aşağı dört bin yıllık bir Türk varlığını sinesinde taşıyan Antakya- İskenderun ve havalisi, topraklarının maddiyetinden insanların maneviyatına kadar bütün hüviyetiyle som bir Türk yurdudur. Orta Asya’dan kalkarak göç yollarıyla bu havalie gelen Hatalar oraya nasıl cetlerinin isimleriyle gelip yerleştilerse o yerlere ana yurtları olan Hatay’ın ismini de öylece vermişlerdi; bundan daha tabii, daha lojik bir hareket olamazdı.

... Ancak Antakya- İskenderun ve havalisinin en aşağı dört bin senelik bir Türk vatani olduğunu söylemekle orada bundan evvel başka Türkler yaşamamıştır demek istemedik; biliyoruz ki gene Türkistan’ın ortasından çıkıp gelmiş olan Uratubeliler bu muntıkayı daha çok evvel kendilerine Türk yurdu yapmışlardı. Bunlardan da evvel nice nice Türk kavimleri ve kabilelerinin bu yerlerde kültür yarattıkları tarih bilenlerce malumdur. Bu mesele üzerinde

aydınlanmak isteyenlere her gün yeni yeni hakikatlerle zenginleşen tarihin sayfalarını tavsiye etmekle iktifa edeceğiz.

Tarih kitaplarının şهادetine inzimam eden coğrafya haritalarının bu belğ işaretinden sonra Antakya- İskenderun ve havalisinin Türklüğü meselesi münakaşa mevzuu olmaktan çıkıyor ve itiraz kabul etmez bir bedahet haline geliyor.

Büyük tarihimizin ana çizgilerine kırk asır sonra bu geçit resmini yaptırmaktan duyduğumuz milli haz ve gururla bir daha söyleyelim ki:

Bugün Antakya-İskenderun ve havalisinde oturan Türkler oralarını en aşağı dört bin sene evvel kendilerine vatan edinmiş olan Türklerin öz çocukları ‘Hatalar’dır.’ (Cumhuriyet, 1936; Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2010:148-149)

Görüldüğü üzere Hatay, Hata, Ata, Eti kelimeleri aynı kökten gelen ve hepsi aynı anlam ifade eden Türk kelimeleridir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 110). Orta Asya’dan ve Altaylardan göç ederek Anadolu’ya yerleşen Türkler, bırakıp geldikleri yerdeki isimleri göç ettikleri yerlere vermişlerdir (Selçuk, 1972: 7). Bu bilginin en önemli ispatı ise Hatay’daki, Altınözü civarında bulunan ve Suriye sınırları içerisinde kalan Hetye köyüdür (Öcal, 1953: 131). Eski Tarih belgelerinde görülen bu bilgiler ışığında Hatay, Hitit medeniyetinin merkezi, Etiler ise Hatay Türkleri olarak tanımlanmıştır (Durgun, 2011: 174).

Hatay-İskenderun bölgesinin bu tarihi geçmişini göz önünde bulunduran Mustafa Kemal Atatürk, kendi deyimiyle Kırk Asırlık Türk Yurdu’na Hatay isminin verilmesini uygun görmüştür (Saral ve Dumlu, 1970: 5). Atatürk tarafından İskenderun-Antakya gibi isimler yerine, Hatay isminin verilmesinin bir diğer nedeni ise bölgede ikilik yaratmamaktır. Ayrı isimler altında kutuplaştırılan bölgeyi bir bütün olarak kucaklayacak ve yaşayan herkesi içine alacak bir isim olmasına özen göstermiştir (Tekin, 1986: 54-55; Tekin 2009b: 72).

Esasen 1921 Ankara Antlaşmasıyla kendine özgü bir isim alma hakkına sahip olan sancak, bu hakkı ancak 1936 yılının sonunda kullanabilmiştir (Yavuz, 2010: 67). 1918-1936 tarihleri arasında, Milli Mücadele şartları ve daha sonra karşılaşılan iç ve dış sorunların halledilmesi için uğraşmıştır. Bu tarihten sonra ise Avrupa’da siyasal ortamın elverişli duruma gelmesiyle ve Fransa’nın Suriye’ye bağımsızlık vermeye hazırlanmasıyla Hatay sorunu Atatürk tarafından gündeme getirilmeye başlanmıştır. Atatürk, özellikle Montreux Boğazlar Konferansı’nın sonuçlanmasını beklemiştir. Türkiye’ye döndükten sonra ise (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 94) 1 Kasım 1936’daki meclis açılışında Hatay meselesinin milli dava olduğunu ilan etmiştir (Durgun, 2011:184). Ertesi gün yani 2 Kasım 1936 tarihinde, Başyaver

Celal Bey aracılığıyla Tayfur Sökmen'i istetmiştir (Melek, Pehlivanlı, 2011: 89; Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 54-55; Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 48-49). Atatürk daha sonra huzuruna çıkan Tayfur Sökmen'e "*Sökmen bu günden itibaren Hatay davasına el koyuyorum: Antakya-İskenderun ve havalisinin ismi bundan böyle Hatay*" diyerek (Sarı, 2003: 7) Hatay davası'na resmen el koyduğunu bölgeye "Hatay" isminin verileceğini açıklamıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 89; Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 54-55; Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 48-49). Daha sonra verdiği talimatlarda ise 1933 yılında kurulan "Antakya- İskenderun ve Havalisi Yardım Birliği" nin adının "Hatay Egemenlik Cemiyeti" olarak değiştirilmesini ve faaliyetlerin bu isim altında yürütülmesini söylemiştir (Sökmen, 1978: 95; Melek ve Pehlivanlı, 2011: 89).

2 Eylül 1939 tarihinde, Hatay Meclisinin ilk toplantısında devletin adının belirlenmesi için Suphi Bereket teklif vermiştir. Teklif çeşitli tartışmalara sebep olmuş, uzayan görüşmeler ve konuşmalar sonunda devletin adının "Hatay Devleti" olması ve anayasada bu şekilde yer alması teklifi saat 11.45'te kabul edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 172; Tekin, 2002: 96; Tekin, 1986: 75; Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 113; Saraç, 1989: 130-131; Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 92). Celse sonunda Nuri aydın Konuralp yaptığı konuşmada Hatay adının ulu önder Atatürk'ün büyük dehasının şaheseri olarak ortaya çıktığını söylemiştir (Sökmen, 1939: 9; Konuralp, 1970: 166; Melek, 1966: 37; İnan, 1998:135; Mümtaz, 1942: s.14).

Böylece, Fransız işgalinden beri "İskenderun Sancağı" ya da kısaca "Sancak" olarak bilinen bölge , (Gök, 2005: 40; Melek ve Pehlivanlı ve 2011:108) Meclis tarafından verilen kararla "Hatay" ismini almıştır (Soyak, 2004: 652; Hatay'ın Albay Paşası Şükrü Kanadlı, 2010: 32). Artık burada kurulan devletin adı "Hatay Devleti", anavatana kavuştuktan sonra kurulan vilayetin adı da "Hatay Vilayeti" olmuştur (Selçuk, 1972:7).

Hatay adı Antakya- İskenderun havalisine Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiş olup, bu bölgenin tarihi geçmişini ortaya koyan bir kelimedir. 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'yla kendine özgü bir isim alma hakkına sahip olan Sancak, 2 Eylül 1939 tarihinde resmen Hatay adını almıştır. Öyle ki bölgeye verilen isim bile Atatürk tarafından belirlenen isim olmuştur. Bölgeye Atatürk tarafından bu ismin verilmesindeki en önemli neden ise İskenderun Sancağının tarihi geçmişi ve bölgede ikilik yaratmama fikridir. İskenderun-Antakya havalisindeki Türkler Orta Asya'dan göç ederek gelip buraya yerleşen Türkler olup, Hatay ismi de Orta Asya'da yaşayan Türklerin kullandığı Hata, Ata, Eti gibi kelimelerden gelmektedir. İşte Atatürk bu ismi verirken bölgenin Türklüğünü ispat niteliğinde bir isim seçmiştir. Antakya ve İskenderun bölgesinin saf bir Türk yurdu olduğunu ortaya koyan Hatay

adı, O anki siyasi ortam içinde Hatay için atılmış önemli bir adımdır. Atatürk tarafından Hatay'ın Türklere aidiyetini ve Hatay'ın öz be öz bir Türk yurdu olduğunu o günkü siyasi ortam içinde belirtmek için verilmiştir.

2.1.2. Hatay Devleti Cumhurbaşkanlığı Seçimi

1937'de Hatay'ın Milletler Cemiyetince müstakil bir devlet olması kabul edildikten sonra yeni kurulacak olan bu devlet için Cumhurbaşkanlığı arayışı içine girilmiştir (Sökmen, 1989: 50-51; Sarı, 1993: 21-22). Cumhurbaşkanlığı görevi için Atatürk'ün isteği doğrultusunda Tayfur Sökmen düşünülmüştü. Sökmen'in seçilmemesi durumunda kardeşi Abdullah Sökmen veya İnanet Mürsel'in bu makama getirilmesi planlanmıştı (Yavuz, 2010: 79).

Cumhurbaşkanlığı görevine Tayfur Sökmen'in uygun görülmesinde hiç şüphesiz Hatay'ın bağımsızlığı uğruna yaptığı özverili çalışmaların etkisi büyüktür. Tayfur Sökmen, Fransızların Hatay'ı işgal ettikleri 1918 yılından, 5 Temmuz 1938 yılına kadar, Hatay'ın kurtuluş mücadelesinin içinde bulunmuştur. Hatay'ın bu zor günlerinde büyük hizmetleri olan bir vatanseverdir (Sarı, 1993: 21).

Cumhurbaşkanlığı görevine gelmeden önce ise 1933 seçimlerinde, Hatay davasında daha yakından çalışabilmesi için Antalya'dan bağımsız milletvekili seçilmiştir (Sökmen, 1989: 50-51). Atatürk'e: "*Niçin Adana veya Antep değil de Antalya*" sorusu sorulduğunda "*Günü gelince (L) harfi yerine (K) harfini koyacağız. Böylece Antalya Antakya olacak*" cevabı alınmıştır.(Tünay, 1986,458) Bu cevap Tayfur Sökmen'in Cumhurbaşkanlığı meselesinin çok önceden kararlaştırıldığını ispatı niteliğindedir. Öyle ki daha sonra Hatay'da yapılacak milletvekili seçimlerini görüşmek üzere Dört Yol'a gelen Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer, kimlerin milletvekili olacağı gibi konular görüşülürken Konsolos Fethi Denli'nin "*Cumhurbaşkanı kim olacak*" sorusuna, (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 174) "*Cumhurbaşkanı adayını Atatürk tarafından tespit edilmiştir. Bunun üzerinde görüşmeyelim ve durmayalım, Atatürk'ün adayını Sökmen Bey'dir*" diyerek cevap vermiştir (Sökmen, 1978: 106).

Hatay Devleti Cumhurbaşkanlığı için 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Meclisi'nde saat 11.30 da seçim yapılmıştır. Tayfur Sökmen 40 mebusun oybirliği ile Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Bu durum mecliste sevinç gösterilerine sebep olmuş ve netice dakikalarca süren alkışlarla kutlanmıştır. Cumhurbaşkanının seçilişi şehirde 7 pare top atışıyla duyurulmuştur (Melek ve Pehlivanlı, 2011:174; Tekin, 1986: 75; Sarı, 1993: 21-22). Seçimin

tamamlanmasından sonra, Hamdi Selçuk ve Dr. Vedi Bilgin öncülüğünde meclisten beş üye, seçim sonucunu Turizm Oteli'nde bekleyen Tayfur Sökmen'e bildirmek için yola çıkmıştır. Dr. Vedi Bilgin, Tayfur Sökmen'le yaptığı görüşmede Hatay Meclisinin, kendilerini ittifakla devlet reisliğine seçtiğini, Hatay'ın Kurtuluşu için bugüne kadar verdiği çabaların ve hizmetin Meclis tarafından takdir edilmiş olduğunu bilmelerini, tebriklerini kabul etmelerini rica etmiştir (Selçuk, 1972: 122-123). Tebrikleri kabul eden Tayfur Sökmen daha sonra üyeler ve arkalarındaki polisler eşliğinde meclise hareket etmişlerdir. Meclis kapısında askeri bando ile karşılanan Cumhurbaşkanı, anayasada yazılı şekilde yemin ettikten sonra, yaptığı konuşma da *“19 seneden beri bütün Hatay halkının candan sarf ettiği fedakârlık ve gayret neticesinde ve Büyük kurtarıcı Atatürk'ün yüksek alâkaları sayesinde bu istikbale kavuşmuş bulunuyoruz. Halkımızın refah ve saadeti başlıca gayemiz olacaktır...”* diyerek Suriye ile iyi komşuluk münasebetlerinin devamına ve Fransa ile dostluk çerçevesi içinde temaslarda bulunacağına değinerek konuşmasını bitirmiştir (Selçuk,1972:122-123). (Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen'in fotoğrafı için bkz. Ek-1)

Tayfur Sökmen Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra Atatürk'e olan minnet ve şükran duygularını 2 Eylül 1938 tarihli telgrafla belirtmiş (Sökmen, 1989: 50-51; Soyak 2004:653-654; Selçuk, 1972: 122-123), Atatürk'te bu telgrafa cevaben Tayfur Sökmen'e bir kutlama telgrafı göndermiştir (Erkal, 1988: 31; Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2015: 264; Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, 1991:684)

Tayfur Sökmen bir yandan Cumhurbaşkanlığı görevini yapıp, bir taraftan da Antalya bağımsız milletvekili olması devletler hukukuna aykırı olması sebebiyle Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ın tepkisini çekmiştir. Tevfik Rüştü Aras, Tayfur Sökmen'in Türk vatandaşlığından ayrılmasını ve milletvekilliğinden istifa etmesini gerektiğini ifade etmiştir. Cevat Açıkalın bu görüşü Tayfur Sökmen'e ilettiğinde Tayfur Sökmen cevabı şöyle olmuştur:

“Burada yabancılar karşı Devlet Reisiyim. Aslında Aziz Atatürk'ün emrini infaz etmek için gelmiş veya gönderilmiş bir memur olarak vazifemi görmekteyim. Ali vazifem Antalya mebusluğu ve Türk tabiiyetini muhafaza etmektir. Hariciye Vekili ısrar ederse Devlet Reisliğinden istifa eder, anavatana dönerim.” (Tekin,2002: 106)

Cevat Açıkalın, Tayfur Sökmen'den aldığı bu cevabı arz etmiştir. Atatürk vekillerin toplanmasını, Tayfur Sökmen'in Türk vatandaşlığından ayrılması ve Antalya bağımsız milletvekilliğine devam etmesini emreder. Hükümet bunun için bir kararname hazırlar ve kararname yayınlanır, sonuç Hatay'a, Sökmen 'e tebliğ edilir (Tekin, 1986: 77-78).

Hatay Millet Meclisi de Atatürk'ün bu emirlerine uyarak pürüzleri gidermiş ve Sökmen Hatay Devleti Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür (Sökmen, 1989: 50-51; Soyak, 2004: 652).

Atatürk tarafından Cumhurbaşkanı olması kararlaştırılan Tayfur Sökmen, Hatay mücadelesi sırasında çaba gösterenlerin önde gelenlerindedir. Bu mücadele sırasında yaptığı özverili çalışmalar ile Atatürk'ün dikkatini çekerek, Atatürk tarafından Hatay Cumhurbaşkanlığına uygun görülmüştür. 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Meclisinde yapılan seçimle ise resmen Hatay Devleti cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Yeni kurulan Hatay Devleti'nde devletin başkanının Atatürk tarafından seçilen biri olması bu devlet üzerindeki Türkiye denetimini ve kontrolünü üst seviyede tutmuştur.

2.1.3. Hatay Devleti Bayrağı'nın Belirlenmesi

Bir milletin varlığını, birlik ve beraberliğini ve o milletin oluşturduğu devleti temsil eden bayraklar devletler için bağımsızlığın en önemli sembollerindedir. Bu bayrakların şekilleri ve renkleri toplumların geçmişine göre belirlenmiştir. Türk milletinin bağımsızlığının bu önemli sembolü Hatay anavatanından ayrı kaldığı süre boyunca, Hataylı Türkler için umut ışığı olmuştur.

1936 yılında Atatürk tarafından çizilen Hatay bayrağı, Türk bayrağına hem şekil olarak benzerliği hem de Atatürk tarafından bizzat çizilmiş olması sebebiyle önem arz etmektedir (Sarı, 2000: 20-21). “*Hatay*” ismi gibi Hatay Devleti bayrağı da Atatürk'ten kalan önemli bir mirastır ve Hatay'ın anavatanının ayrılmaz bir parçası olduğunun önemli simgelerinden biridir (Melek ve Pehlivanlı, 2011:172).

Bu konu ilk olarak 1921 Ankara Antlaşması'nın imza protokolünde Türk dışişleri bakanı Yusuf Kemal Bey tarafından gündeme getirilmiştir. Hatay halkına Türk Bayrağı içeren bir bayrak seçme hakkı verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Saraç, 1989: 26). Fransız delegesi H.Franklin Bouillon da bu öneriyi hükümetine bildireceğini ve bayrak konusunda teşebbüste bulunacağını söylemiştir (Selçuk, 1972: 65). Antlaşmada Hatay için, Türk bayrağına benzer bir bayraktan bahsedilmesi, (Sökmen, 1978: 61) Türkiye'nin Hatay meselesi için üzerinde yürüeyebileceği bir esas kurulduğunu (Melek, 1966:6) ve ileride müstakil bir idareye sahip olacağını ümit ettirmiştir (Arıkoğlu, 1961:353).

Daha sonra bu antlaşma üzerine Mustafa Kemal Atatürk ve Franklin Bouillon arasında yapılan görüşmede sancağın bayrağı olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti bayrağının kullanılması hususunda ısrar edilmiştir. Franklin Bouillon ise bunu şimdi kabul

edemeyeceğini ancak oraya kendine mahsus bir bayrak yapılacağını söylemiştir. Atatürk ise Fransızların yapacağı bayrağın şekil olarak bir tarafına ay yıldız konulurken diğer tarafına Fransız bayrağının konulup, Fransız bayrağına benzetileceğini düşündüğü için konu hakkında o an için daha fazla ısrarcı olmamış ve bayrak meselesi ileride yapılacak görüşmelere bırakılmıştır. (Borak, 1977:302) Yine de 1921 Ankara anlaşmasında Fransız temsilcinin Türk bayrağını ihtiva eden özel bir bayrağın kullanılmasını ve bu konuda hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmak için verdiği söz zaman zaman hatırlatılarak bayrak meselesi unutturulmamaya çalıştırılmıştır (Saraç, 1989: 46). Yine 1937’de Atatürk’ün ifadesiyle;

“Hakikatte Fransız Başvekili’nin 1921 antlaşmasından bahsederken bir taraftan Sancak’a ait hususi idare vasıflarını saydığı halde aynı anlaşma içerisinde zikredilmiş olan bayrak meselesine hiç temas etmemesi, sonra Suriye ile Lübnan’a bağımsızlık verildiği halde aynı derecede hukuki vaziyete sahip olan İskenderun ve havalisi için bir nevi ‘manda’ şekli tasavvur etmesi Paris görüşmelerine nispetle uzlaşma yolunda bir ilerleme değil, tam tersi bir gerilemedir (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2015:126-127-128).

Denilerek, Fransa’nın bayrak ve sancak meselesindeki umursamaz tavrına vurgu yapılmıştır.

Hatay bağımsız olmadığı dönemde henüz bir bayrağa sahip değilken, Reyhanlı Hadisesi ve Antakya Mitinginde yapılan yürüyüş sırasında ilginç bir olay yaşanılmıştır. Hatay mücadelesinin önderlerinden sayılan Samih Azmi Ezer’in evinin bulunduğu sokaktan geçerken evin penceresinden Hatay bayrağı çıkartılarak bir süre dalgalandırılıp kalabalık selamlanmıştır. Anavatana hasret duyan yürüyüşçüler, bağımsızlık işareti olan bayrağın dalgalandığı görülünce bayrak uzun süre alkışlanmıştır. O gün, Hatay bayrağı Hatay’da ilk defa dalgalanmıştır (Tekin, 1984: 51). Bir diğer olayda Antakya Köprübaşı Mektebi’nde gerçekleşmiştir. Halep’ten gezi maksadıyla sancağa gelen iki otomobilde, Türk bayrağını gören yüzlerce talebe bir anda derslerini bırakarak sokağa dökülmüş ve sevinç gözyaşları içinde otomobilde asılı olan bayrağı öpmüşlerdir (Cumhuriyet, 1936). Anavatan hasreti içinde olan halk Türk bayrağına karşı olan ilgi ve sevinçlerini her daim göstererek, Hatay toprakları üzerinde başka bir bayrağı kabul etmemişlerdir (Ulus, 1937).

Hatay Meclis’i açıldığında ise kabul edilen ilk kanun “Anayasa”, iki numaralı kanun “Bayrak Kanunu” olmuştur (Tekin, 2011:123). İlk olarak Hatay bayrağının şeklinin belirlenmesini Suphi Bereket teklif etmiştir. Uzun tartışmalara sebep olan teklif için yapılan görüşmeler sonucu bayrak meselesi için bir komisyon kurulmasına ve konunun başka bir

celsede görüşülmesine karar verilmiştir. Bayrak komisyonu için; Bekir Sıtkı Kunt, Dr. İbrahim İnal, Abdullah Mursal, Dr. Vedi Bilgin, Mihran Keşişyan, İsa Kazancıyan, Hasan Davud, Mustafa Fansa, Dr.Basil, Marsel Balit, Ahmet Celalettin Tümkaya seçilmiştir. 6 Eylül 1938 Salı saat 16.00'da açılan dördüncü celsede, Vedi Bilgin tarafından oya sunulan Hatay Bayrak Kanunu projesi, Hatay Meclisi tarafından alkışlar arasında kabul edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 174).

Meclis tarafından şekli ve ebadı kararlaştırılan Hatay bayrağının, Türk bayrağı ile arasında büyük bir benzerlik olup, Ay ve yıldızdan oluşmaktaydı (Saraç, 1989: 134). Türk bayrağından tek fark yıldızın içinin kırmızı olup, dış yüzeyinin ise beyaz çizilmesidir (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 93). Bu fark Hatay mücadelesinde şehit olan 262 şehidin kanlarını sembolize etmek (Toprak, 1984: 39) ve ileride bu yıldız beyaz bir kumaşla kapatılıp, Hatay bayrağı kendi aslına döner ve yerine Türk bayrağı hasıl olur düşüncesiyle yapılmıştır (Selçuk, 1972: 136).

Kabul edilen Hatay Bayrağı ilk olarak Askeri bando eşliğinde 11 Pare top atışı ile Meclis binasına çekilmiştir (Sarı, 2000: 20-21). Hatay'ın anavatana ilhakıyla beraber yapılan törenlerde Hatay bayrağı ağır ağır indirilmiş, önceden hazırlanan ve beyaz bezden yapılmış yıldız aynı bayrağın yıldızının içine toplu iğnelerle bağlanılmıştır. Ulu Önder Atatürk'ün ileri görüşlülüğü burada da kendini belli etmiş, bir dakika evvelki Hatay bayrağı halkın alkışlarıyla beraber Türk bayrağı olmuştur (Selçuk, 1972: 141) (Hatay Bayrağı için bkz. Ek-2).

Hatay'ın anavatana ilhaki sonucu Tayfur Sökmen'in Cumhurbaşkanlığı görevinin sona ermesiyle, Ulu Önder'in hediyesi olan bu bayrak Tayfur Sökmen tarafından bizzat İsmet İnönü'ye teslim edilmiştir (Sökmen, 1978:117). Şu anda ise Anıtkabirde sergilenmektedir.

Hatay Devleti tarafından Türk bayrağı örnek alınarak yapılan bir diğer bayrak ise Hatay Gümrük Bayrağı olmuştur. Gümrük teşkilatı kurulduktan sonra gündeme "Hatay Gümrük Bayrağı" ile ilgili kanun teklifi 8 Aralık 1938 tarihli toplantıda okunarak tartışmaya açılmıştır. Tartışılan kanunun 1. Maddesinde Hatay gümrüğüne özel ayrı bir bayrak kabul edildiği, 2. Maddesinde bayrağın şekli "Bu bayrağın şekli, etrafı beyaz çerçeve ile mahdud, Hatay bayrağının aynıdır" diye tarif edilmiştir. Milletvekillerinden bazıları Hatay gümrük bayrağının Türkiye gümrük bayrağıyla aynı olmasını teklif etmişlerdir. Meclisin 5 Ocak 1939 tarihli toplantısında kanuna son şekli verilip, Hatay Gümrük Bayrağı kabul edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 236; Tekin, 2009a: 125).

Devletlerin ve milletlerin ayırt edici simgelerinden olan bayraklar, bağımsızlığın en önemli sembollerindendir. Uzun süren bağımsızlık mücadeleleri sonucu kazanılan bayraklar vatan ve millet sevgisini, birlik ve beraberliğin bağımsız yaşama en anlamlı unsurlarını teşkil etmektedir. Tarih boyunca Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuşlardır. Hatay Türkiye'den ayrıldığında ise Hataylı Türkler için Türkiye 'ye olan bağlılığın sevginin en büyük göstergesi olmuştur. Özellikle Atatürk tarafından bizzat kaleme alınmış olması, Hataylı Türklerin bayrağa olan bağlılığının daha da arttırmıştır. Anavatandan ayrı kalınan sürece Hataylılara dayanma kuvveti vermiştir. Atatürk tarafından çizilen bu bayrak Hatay'ın gelecekte bir gün tekrar Türkiye'ye katılacağı düşüncesiyle Türk bayrağının nerdeyse birebir benzeri olarak çizilmiştir. Türk bayrağından tek farkı tek fark ise yıldızının ortasındaki kırmızılıktır. Bu kırmızılıksa Hatay Türkiye'ye katıldığı gün ortasına beyaz bir bez sabitlenerek yok edilmiştir. Böylece Hatay bayrağı tıpkı Atatürk'ün düşündüğü gibi öz be öz Türk bayrağına dönüştürülmüştür. Hatay bayrağının Türk bayrağına bu kadar benzerlikte belirlenmesindeki temel esas ise Hataylı Türklere görsel anlamda Türkiye'yi hatırlatmak ve unutturmamaktır.

2.1.4. Milli Marş

Her alanında Türkiye Cumhuriyeti Devleti etkisi görülen Hatay devleti, anavatanın ayrılmaz bir parçası olduğunu Milli marş seçiminde de göstermiştir. 4 Ekim 1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde İstiklal Marşından şu şekilde bahsedilmiştir:

“ ...Fakat her evde her Türk ninesinin her Türk kızının sandığında, dalgalanacağını kurtuluş gününü bekleyen al sancağımız vardır. Hatta yalnız evlerde değil, şu dakikada köylerde obalarda bile ve yüzlerce Türk kızı bir dua gibi dillerinden düşmeyen ve ara sıra hıçkırıklarla kesilen İstiklal Marşını söyleyerek diktikleri bayraklarımızı gözyaşlarıyla ıslatmaktadır...” (Cumhuriyet, 1936).

Türkiye'den ayrı kalınan sürece hasret gidermek için dillerden düşmeyen İstiklal Marşı, Türkiye'ye karşı olana bağlılığın ve sevginin en büyük göstergelerinden olmuştur. Bu sevgi ve bağlılık Hatay Devleti hükümeti kurulup Hatay Millet Meclisi açıldığında Suphi Bereket'in teklifiyle Hatay Millet Meclisine sunulmuştur.

7 Eylül 1938 günü Hatay Millet Meclisinde Milletvekili Suphi Bereket tarafından yapılan konuşmada milli marşla ilgili olarak, her hükümetin bir milli marşa sahip olduğu belirtilerek ve Türk Milli Marşı'nın Hatay hükümeti'nin Milli Marşı olarak kabulü teklif edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 174). Teklif alkışlarla kabul edilmiştir (Tekin, 1986:

77). Hatay Türkleri bu kararla beraber Mehmet Akif Ersoy'un kahraman Türk ordusuna hitaben oluşturduğu Milli Marşa resmen kavuşmuştur. Milli beraberliğin, bütünlüğün ve bağımsızlığın anlatıldığı İstiklal Marşı, anavatan özlemi içinde olan Hatay Türkleri için özlem giderici bir unsur olmuştur. Hataylı Türkler İstiklal Marşını okuyarak bir nebze olsa bu özlemi gidermeye çalışmış, anavatan olan gördükleri Türkiye'ye bağlılıklarını dillerinden düşmeyen İstiklal Marşıyla göstermişlerdir. Türkiye'den ayrı kaldıkları süre boyunca gördükleri baskılar karşısında manevi bir dayanak noktası olmuştur.

2.1.5. Cumhuriyet Halk Partisi

1918-1936 döneminde önce Milli Mücadele şartları sonra da karşılaşılan iç ve dış sorunların halledilmesi gibi son derece hayati sorunlarla ilgilenmek zorunda kalan Türkiye, daha sonraki süreçte ise diplomatik yoldan Hatay konusunda yol aldığı ilerlemeye eş değer olarak, Sancak Türkleri ile de ilişkilerini geliştirmiş, Hatay'ın iç işlerine yönelik bir takım faaliyetler yürütmüştür. Yapılan faaliyetlerle Hatay'ın ilerde Türkiye'ye katılımının sağlanması için Türkler teşkilatlandırılmaya çalışılmıştır (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 87-88). Bu doğrultuda çalışmak üzere Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak, Hatay'da CHP ile Halkevleri teşkilatlarını kurma yönünde çalışmalar yaparak, İskenderun, Kırıkhan ve Reyhaniye 'de CHP ve Halkevleri şubelerini açmıştır (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 102-103). Teşkilatlanma sırasında da halka en küçük ekonomik bir yükün getirilmemesi için Ankara'dan para isteyen Apak'a masraflar için 5.000 tl gönderilmiştir. Gönderilen para ile Rahmi Apak tarafından Hatay Devleti yetkilileri ve Cevat Açıkalın ile işbirliği halinde parti ve halk evlerinin teşkilatlanmaları tamamlanmıştır (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 128).

Köy ve bucaklardaki bu kuruluş çalışmaları bittikten sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin İskenderun'da açılan ilk şubesi parlak törenlerle kutlanılmıştır. Yapılan parti kongresinde ise Hamdi Selçuk tarafından şu konuşma yapılmıştır: (Melek, 1966: 83; Selçuk, 1972: 132-133)

“-Parti ocaklarımızın aziz murahhasları,

Bizi parti idare heyetine seçmekle gösterdiğiniz itimat ve teveccühten dolayı kendim ve idare heyetini teşkil eden arkadaşlarım namına şükranlarımızı arz eder, sizlerin şahıslarınızda ocak ve bucaklarımızın temiz ve asil yürekli mensuplarını selâmlarım.

Arkadaşlarım, büyük milletimizin kurtuluş, yükseliş ve medeni ilerleyiş savaşında kendisine rehberlik eden Cumhuriyet Halk Partisininin Hatay'da da, köylerden başlayarak

kademe kademe teşkilatının vücut bulması mutlu bir hadisedir. Tarihi şanlı zaferler ve muvaffakiyetlerle dolu partimiz 19 sene gibi kısa bir zaman evvel Türk tarihinin karanlık bir dönüm noktasında istikbali aydınlatan bir güneş gibi doğmuştur. Bu güneş ebedi şef Atatürk'ün alev dehasından fıskırması, büyük ve aziz İnönü'nün irade ateşi ile her gün genişleyip büyüyerek Türk milletini ısıtan ve aydınlatan bir kudret kaynağı olmuştur.

Arkadaşlar, İskenderun'da temelini yeni bir hızla atmakta olduğumuz Cumhuriyet Halk Partisi, muayyen bir sınıf ve zümrenin menfaatlerini güden alelade siyasi bir parti değildir, yeni bir devre ve yeni bir nizama vücut veren bir fikirdir. Türk milletini milli gayesine götürmekte olan bu fikrin esasları ve ana yolu partimizin bayrağında temsil edilen altı ehemmiyetli vasıfta hulâsa edilmiştir. Bu vasıflar Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık gibi beşeriyet için ideal olan ana prensiplerdir.

Halkın irade ve sözünün hâkimiyeti dediğimiz Cumhuriyet idare şekli Türkün hakkı ve Türk kabiliyetinin zaruri bir neticesidir. Bağrından, Atatürk ve İsmet İnönü gibi insanlık tarihinde şerefli yer alacak kahramanlar çıkarmak kudret ve kabiliyetini gösteren Türk milleti köhne bir saltanatla ve onun mütereddi sultanları ile beraber yürüyemezdi.” (Selçuk, 1972: 132-133)

Hamdi Selçuk yaptığı bu konuşmayla Cumhuriyet Halk Partisinin Hatay'da açılmasındaki öneminden söz ederek, partinin sadece bir sınıf veya bir zümreye hitap etmediğinden ve partinin ana prensiplerinden bahsetmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi, Hatay'da sadece siyasi bir yapı olarak kalmamış, halkı kazanma yolunda çok faydalı çalışmalar yapmıştır. Öncelikle Fransız Mandası altında gerek kişisel, gerek mandater memurların bir takım oyunları ile Türkler arasında ortaya çıkan iç çekişmeler ortadan kaldırılmış, Türklerin birlikte hareket etmeleri sağlanmıştır (Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım, 2001: 89). Ayrıca Hatay davası sürecinde şehit düşenlerin ailelerine ve Türk İnkılaplarını Hatay'da yayan kişilere maddi yardım yapılmıştır. (Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım, 2001: 128) İskenderun'da kurulan bir aşevi sayesinde ise fakirlere yardım edilerek, fakir çocukları giydirilmiştir (Selçuk, 1972: 134-135).

Hatay'da kurulan Cumhuriyet Halk Partisi sadece siyasi bir yapı olarak kalmayarak, toplumun maddi ve manevi ihtiyaçları için kaynak sağlamaya da çalışmıştır. Bu doğrultuda Hatay davası boyunca şehit düşenlerin ailelerine yardım edilmiş, kurulan bir aşevi sayesinde de fakirlere yardım edilmiştir. Türkiye'den ayrı kalınan süre boyunca Fransa ve Suriye'nin Hatay halkı üzerindeki baskıları yok edilmeye çalışılmıştır. Hatay'ın zorluk içinde olduğu

süre boyunca Türkiye'nin bölgede varlığını hissettirmesi açısından da çok önemlidir. Hatay halkı hiçbir zaman için kendi kaderine bırakılmamıştır. Her koşul altında Türkiye'nin arkalarında destek olduğu hissettirilmiştir. Hatay halkı için ortak sorunlarını görüşüldüğü, Türkiye'den ayrı kalındığı sürece ortak hareket etmelerinin sağlandığı ve gelecekte Türkiye'ye katılım için politikaların belirlendiği yerler olmuşlardır.

2.2. KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL ALANDAKİ ETKİLER

2.2.1. Kurum ve Kuruluşlar

2.2.1.1. Halkevleri

3 Temmuz 1911 de kurulan Türk Ocakları'nın, Cumhuriyet Halk Partisine katılmasının ardından daha kapsamlı bir örgüt olarak kurulan Halkevleri, (Turan,1999: 72) ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasında halk ile hükümet arasında anlaşmayı sağlayan bir araçtı. Başlıca görevleri arasında şunlar vardır:

“-Yörenin genel bilgisini yükseltmeye yarayacak, konferanslar, konuşmalar düzenlemek,

-Ana Türk dilinin halk arasında yaşayan sözcüklerini, terimlerini, eski ulusal masalları, atasözlerini araştırmak, toplamak

-Türkçenin sözdizimi üzerinde araştırmalarda bulunmak,

-Folklor üzerinde çalışmak,

-Ulusal tarihin yerel olaylarına ilişkin belgeleri araştırmak,

-Tarihi eserlerin ve yapıların korunmasına çalışmak (Turan, 1999: 83).

Halkevlerinin, Hatay'da ilk olarak kurulması ise 1937 yılındadır. 1937 yılında Hatay'da Türkiye'ye katılma mücadelesi yoğunlaşmış, Hatay halkı artık özgürlüklerine tam anlamıyla kavuşma hasreti ve çabası içine girmiş, Fransızların Türklere karşı olan davranışları gitgide sertleşmişti. Günlük olaylarda yaşanan karışıklık ve bu karışıklığın sonucunda yaşanan olaylar sebebiyle halk zaman zaman boykota gitmiş ve çarşılar kapatılmıştı. İşte bu olayların yaşandığı dönemde, halk kendilerini korumak adına “Heyet-i Temsiliye” adını alan örgüt etrafında toplanmıştır (Çelenk, 1997: 72). Abdülgani Türkmen başkanlığında kurulan bu örgüt “Halkevi” adını taşıyordu ve Abdülgani Türkmen'in evinde faaliyet gösteriyordu. (Yavuz, 2010: 74; Çelenk, 1997: 72) O dönemde sadece Abdülgani Türkmen'in evinde

faaliyet gösteren halk evi 1939 Mart ayından itibaren ise köy ve mahallelerde oluşturulmaya başlanılmıştır (Pehlivanlı, Sarıncay ve Yıldırım,2001: 128).

Bu halkevlerinin, o dönem Türkiye’de bulunan halk evlerinin dokuz koluna karşılık olarak üç kolu vardı: emniyet kolu, hukuk kolu, propaganda kolu... Bu kolların yöneticileri Türkiye’den gelen kişiler tarafından seçilmiştir. Emniyet kolu Türkiye’den gelen Komiser Fehmi Kasapbaşı tarafından yönetilirken, halk polisleri tarafından idare edilmiştir. Hukuk kolunda ise yine Türkiye’den gelen adliyecilerimiz tarafından kurulan sulh mahkemeleri yoluyla vatandaşlar arasında oluşan davalar sulh yoluyla halledilmiştir. Propaganda kolunda ise, bu kola mensup olan kişilerin gerek şehir içinde ve gerekse köylerde yapılacak olan plebisitte nasıl rey kullanabilecekleri anlatılarak seçime hazırlanılmıştır. Bu kollardan başka birde Nuri Aydın Konuralp idaresinde silahlı müdafaada bulunmak üzere elli bir kişiden oluşan bir kol vardı. Bu elli bir silahlı her gece, Türk mahalleriyle Arap mahalleleri arasındaki cami ve mescitlerde toplu bir halde nöbet tutup, devriye gezerlerdi (Konuralp, 1970: 152).

Hatay’ın kurtuluşundaki kültürel ve siyasi mücadelede çok büyük role sahip olan Halkevleri, (Tekin, 1988: 122) ilk kurulduğu dönemde bir kısım halk tarafından benimsenememiştir. Nuri Aydın Konuralp, “*Hatay Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi*” adlı eserinde bu durumdan şu şekilde bahsetmiştir:

“Kırıkhan ile Hassa arasında bulunan Aktepe bucağı Halkevi başkanlığına verildim. Yanıma Antakya’dan Hafız selahattin ile kardeşim Yasin ve Baslıklı Abidi alarak Aktepeye gittim. Oradaki arkadaşlar hep Söğütlü idiler. Kuvvayi milliye zamanından kalma aramızda silah arkadaşlığı vardı. Hüseyin Paşa ve Karagüllenin çocukları Afrit Mehmet gibi kuvvayi milliyeciler hep oraya göçmüşlerdi. Halkevi için bize köy odasını verdiler. Burada Elbistanlı Kürtlerden Mehmet ağa ile Koco ağalar da vardı. Koco Fransızlara hizmet ederken bizim oraya gelmemiz üzerine çekilerek bize katılmıştı. Mehmet ağa ve kardeşi de esasen bizim tarafı tutuyordu. Oraya geldiğini duyan Çolok Veli, Deli Ökkeş gibi eski kuvvayi milliyeciler de yanıma geldiler. Gerek Söğütlülerle ve gerekse diğer arkadaşlarla yaptığım müzakerelerde bilhassa dağ köylerinin çok mutaassıp olduklarını, şapka giyiminden çok kızdıklarını öğrendim. Derhal bulunduğumuz evin bahçesine ağaçlarla hayme şeklinde bir cami çevirttim. Hafız Selahattin Efendi ezan okur beş vakit namazı kıldırırdı. Güzel sesiyle de kuran okurdu. Kendimizi köylü ile hiç alakanmaz gösterdik. Onlardan gelecek tepkiyi öğrenmek istiyorduk. Yanımıza köylerden bir takım delikanlılar gelip bizden şapka istediler. Onlara cevap olarak: biz, buraya şapka giydirmeye gelmedik dedik. Tabii köylü bizi tecrübe ediyordu. Tuzağa düşmedik.” (Konuralp, 1970: 156)

Halk tarafından kolay kolay kabullenilmeyen Halkevleri zamanla Fransızlar için hükümet içinde hükümet olarak algılanılarak, bu durumu ortadan kaldırmak için harekete geçmelerine sebep olmuştur. Selim Çelenk, “*Hatay’ın kurtuluş mücadelesi anıları*” adlı eserinde bu durumdan şu şekilde bahsetmiştir:

“1937 yılının 9 Ağustos günü idi. Halkevi’nde çalışırken süngülü Fransız askerleri evi bastı. İki katlı olan Halkevi’nin üst katında yöneticiler, altta ise kalabalık bir halk topluluğu vardı. Ben de aşağıda, halkın arasındayım. Süngü takmış askerler “eller yukarı” emrini verdi. Ellerimizi havaya kaldırdık. Hepimizi teker teker arayarak dışarı çıkardılar. Halkevi’nin önüne çıktığımız zaman evin çevresinin makineli tüfekli askerler tarafından sarıldığını gördüm. Durum anlaşılıyordu. Fransızlar şehirde sıkıyönetim ilan etmişti.” (Çelenk, 1997: 72)

Fransızlar tarafından bu baskıcı politikanın uygulanmasının temelinde Halkevlerinde yapılan çalışmaların Türkiye’ye olan bağlılığı hissettirmesi vardır. Türk halk arasındaki iç çekişmelerin halledilmesi, Halk evlerinde çalışmak için özellikle Türkiye’den öğretmen ve idareci getirilmesi, Fransızların kutlamalara izin vermediği milli bayram kutlamalarının düzenlenmesi, (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 102-103; Tekin ve Tekin, 2011: 86; Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım, 2001: 89) Atatürk inkılaplarının uygulanıyor olması, (Konuralp, 1970: 156) Fransızları rahatsız eden unsurlar olmuştur.

Türkiye’nin halkevleri aracılığıyla bölgede uyguladığı içe dönük siyaset, Hatay davası için gerekli altyapının oluşmasında önemli bir yere sahiptir (Durgun, 2011: 182). Hatay’da kurulan halkevleri Türkiye’deki halkevlerine benzemektedir. Ancak işleyiş bakımından Hatay’ın durum ve şartlarına uyum sağlamıştır. Örneğin Türkiye’de ki halkevlerinin 9 kolu olmasına rağmen Hatay’da ki halkevlerinin üç kolu vardır. Bu kollar Hukuk kolu, Propaganda kolu ve Emniyet koludur. O günkü Hatay şartları içinde bu kolların açılması uygun görülmüştür. Daha çok bölgedeki Türkler arasındaki bütünlüğü sağlayıcı ve Türkiye’den ayrı kalan Hatay Türklerinin Türkiye’yi takibi konusunda uygun ortamı oluşturmuşlardır. Böylece halk devamlı etkileşim halinde kalarak anavatana olan hasretlerini bir nebze olsa gidermeye çalışmışlardır. Ayrıca halkevleri aracılığıyla halkın kültür ve eğitim seviyesi artırılarak bilinçli bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.2.1.2. Hatay Erginlik Cemiyeti

Hatay Erginlik Cemiyeti’nin kurulması Atatürk’ün umumi kâtibi Hasan Rıza Soyak’ın güney vilayetlerinde çıktığı gezi esnasında Dört Yol’a da uğramasıyla olmuştur. Hasan Rıza

Soyak ile tanışan Tayfur Sökmen bu durumdan faydalanarak, Hatay'ın durumunu, Müstemleke idaresinin Hatay Türklerine verdiği üzüntüyü ayrıntılarıyla Hasan Rıza Soyak'a anlatmıştır. Hasan Rıza Soyak ise gezi sonrasında Ankara'ya döndüğünde, bu öğrendiklerini Atatürk'e aynen nakletmiş, Atatürk, anlatılanları dikkat ve alaka ile dinledikten sonra hemen bu işlerle hükümetin meşgul olması talimatını vererek, Hatay işlerinin bir düzene konulmasını ve Hataylılara yardım için hükümet nezdinde kendi adına bir girişimde bulunulmasını emretmiştir (Selçuk, 1972: 77).

Sancak'ta daha önceden "Hatay Egemenlik Cemiyeti" veya "Sancak Halkı İdare Heyeti" gibi isimler altında faaliyet gösteren örgütlerin varlığı görülmektedir. Bu örgütler hakkında Milletler Cemiyeti komisyonlarınca Türklerin Sancak'ta resmi bir temsilcilerinin bulunmadığı iddiaları üzerine Atatürk'ünde emriyle 1937 yılında Hatay Halk Partisi adıyla resmen partiye dönüştürülmüştür. Sancak sınırları içinde Halk Partisi, Sancak sınırları dışında ise Hatay Erginlik Cemiyeti adıyla anılan partinin başkanlığını Abdülğani Türkmen, genel sekreterliğini ise Vedii Münir Karabay yürütmekteydi (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 73-74). Bundan sonra Hatay Erginlik Cemiyeti Türkiye'den alınan emirler çerçevesinde (Sökmen, 1989: 28) Türklerle ilgili tüm resmi ilişkileri yürüterek görevini yerine getirmeye çalışmıştır (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 73-74).

29.11.1937 tarihli Tan gazetesinde Hatay kurtuluşunda büyük öneme sahip olan Hatay Erginlik Cemiyeti hakkında şöyle bir açıklama yapılmıştır:

"Hatay'ın istikbali için çalışanların başında Hatay Erginlik Cemiyeti'ni de saymak lazımdır. Bu siyasi cemiyetin merkezi İstanbul'dadır. Eminönü meydanında, Eminönü hanının bir katını işgal eden cemiyet, Hatay İstiklali için çırpınmış durmuş, nihayet büyük emeline ermiştir.

Cemiyetin Mersin, Dört Yol, Kilis, Islahiye ve Hassa'da olmak üzere beş şubesi vardır. Cemiyet, yedi kişilik bir idare heyeti tarafından idare edilmektedir. Cemiyetin reisi Hatay'ın pek ateşli gençlerinden olan Doktor Abdurrahman Melek'tir. Kendisi 1919 yılında İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olmuş, vatani olan Hatay'a gitmiş, orada, işgalin feci ve uzun senelerinde kurtuluş için mücadele etmiştir. Bir sene evvel Türkiye'ye gelmiştir.

Hatay Erginlik Cemiyeti 19 Kanunuevvel 1936 tarihinde siyasi bir cemiyet halinde faaliyete girişmiştir. Daha evvel İstanbul'da 1933 yılında teşekkül etmiş bulunan, içtimai mahiyette bir 'Antakya- İskenderun ve havalisi Türkleri yardım birliği', namı altında bir cemiyet bulunuyordu." (Tan, 1937)

Kurulan Erginlik Cemiyeti sayesinde üniversitelerde okuyan birçok gencin ihtiyaçları ile meşgul olunmuştur. Birçok Türk öğrenci ücretsiz okutulmuş Hataylı gençlerin eğitilmesi sağlanmıştır (Selçuk, 1972: 77). Fakat en önemlisi gizli bir komite olarak görevini sürdüren Hatay Erginlik Cemiyeti, gerektiğinden eylemleri gerçekleştiren vurucu bir organdı (Tunçay, 1976: 263-264).

2.2.2. Dil

Milli Mücadele sürecinden sonra Hatay'ın kaderini belirleyen Ankara Antlaşması (1921) ve Lozan Antlaşması (1923) olmuştur. Türkiye-Suriye sınırı 20 Ekim 1921 Türk-Fransız Ön Barış Antlaşması ile Ankara'da belirlenmiş ve Lozan Antlaşması'nın 3. Maddesi ile doğrulanmıştır (Durgun, 2011: 181). Ankara Antlaşmasının 7. Maddesi uyarınca sancak için özel bir idare şekli kurulacaktı. Ayrıca bölgede Türk halkının kendi kültürlerini geliştirmeleri, Türk bayrağına benzer bir bayrak kullanmaları, Türkçe eğitim yapmaları ve Türkçenin resmi dil olması kabul edilmiştir (Cumhuriyet, 1936; Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 36; Gök, 2005: 39; Erkal, 1988: 15; Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 29; Selçuk, 1972: 64; Tunçay, 1976: 256; Saraç, 1989: 25; Köni, 1981: 138; Nur, 2008: 135; Borak, 1977: 302; Sökmen, 1989: 56).

Ancak Fransızlar tarafından 1921 Ankara Antlaşması'nın 7. Maddesi göz ardı edilmeye çalışılmış ve bu maddeye tam olarak uyulmamıştır. Fransızların bu tutumundaki temel amaç ise bu maddenin Hatay Türklerinin benliklerini koruyarak ilerde Hatay'ın anavatana tekrar kavuşmasının yolunu açabilecek olmasıdır. (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 36) Ayrıca bu madde ile Türkler için öngörülen “*Usulü İdare-i Mahsusa*” gelecekte Türkiye'nin elinde önemli bir dayanak noktası olacaktır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 62). Öyle ki, Türklerin kendi kültürlerine sahip çıkmasından tedirgin olan Fransızlar, 1921 Ankara Antlaşması dâhilindeki Türkçenin resmi dil olarak kullanılması maddesini yok sayarak, zamanla öz dilini konuşan Türkleri Türkçe konuştukları için hakarete maruz bırakmışlardır. (Tan 1937) Hatay'da Türkçeye karşı olan bu tutumdan 22 Şubat 1937 tarihli Tan Gazetesinde şu şekilde bahsedilmiştir:

“ ...Demir gömlekliler sokakta Türk vatandaşlarımıza gayet kötü muamele etmekte ve onları Arapça konuşmaya zorlamaktadırlar. Hataylılar öz dillerine karşı yapılan bu hürmetsizlik karşısında itidallerini muhafaza için gayret sarf etmektedirler...” (Tan, 1937)

Fransızların Türkçeyi görmezden gelişi bu kadarla kalmayarak sancakta yapılan memuriyet seçiminde de kendini göstermiştir. Sancaktaki Türk çoğunluğa bakılmadan bütün

büyük memuriyetlere hep Arap veya Arapça konuşan kimselerden memur tayin edilmiştir. Bu hareketin amacı, Arap nüfuzunu Fransız siyasetine yardımcı yapmak ve bu suretle Türklere karşı koymak için Arapları destek olarak kullanmaktan başka bir şey değildir (Konuralp, 1970: 16). Sancakta Türkçeyle ilgili yaşanan bir diğer haksızlıkta nüfus cüzdanlarının basımı esnasında yaşanılmıştır. Selim Çelenk, “*Hatay’ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları*” adlı eserinde bu olaydan şu şekilde bahsetmiştir:

“Sancakta resmi baş dilin Türkçe olması gerekirken nüfus cüzdanlarının yalnız Arapça bastırılmak istendiğini anlattım. Birlikte delege Durieux’ (Düryo) ya gittik, durumu anlatarak nüfus cüzdanlarına resmi dil olan Türkçenin eklenmesi gerektiğini belirttik. Delege bizi haklı gördü, muavini Binbaşı Hugnault’yu benimle birlikte Mutasarrıfa göndererek haklı isteğimizin yerine getirilmesi gerektiğini belirtti.”(Çelenk, 1997: 42-43)

Görüldüğü üzere Hatay Türkleri kendi ana dillerinden dahi mahrum bırakılarak, öz benlikleri olan Türklükleri ve Türkiye’ye olan bağlılıkları unutturulmaya çalışılmıştır. Ancak Hatay Türkleri her daim dillerine sahip çıkarak bağlı kalmışlardır. Nuri Aydın Konuralp, Hatay Türklerinin Türkçe’ye olan bu bağlılıklarından şu şekilde bahsetmiştir:

“Azizi ve mefkureci arkadaşlarım, biliyorsunuz ki: Cihan harbinin sonunda asırlarca üzerinde bayrağımızın dalgalandığı bir çok yurd parçalarını kaybetmiştik. Bu arada bütün seknesi Türk olan yurdumuz Hatay, yaşayış, ahlak ve adet itibariyle bir öz Türk yurdu idi. Kahvelerinde masalcılar, meddahlar hikayelerini Türkçe söylerler, aşıklar manilerini Türkçe dile getirirler, anneler çocuklarına ninnilerini Türkçe söylerler, ölülerine Türkçe ağıt yaparlar, şairler şiirlerini İstanbul lehçesiyle terennüm ederlerdi. Bütün rüyalarımızı da hep Türkçe görür idik. Böyle iken son 20 yıl bu aziz yurd parçasında yaşayan insanlar anayurtdan ayrı düşmüş, anasından ayrı düşmüş mahzun kuzular gibi ıstırap üstüne ıstırap çektiler.” (Konuralp, 1970: 172) Hatay halkının Türkçeye karşı olan bu tutumu her daim kendini göstermiştir. Türkçe’nin Hatay halkı için önemi, yaşayış biçimlerinde de hissedilmiştir.

Her daim Türkçe konuşmak isteyen Hatay halkı yapılan baskılara ve yaşanan olaylara rağmen bu isteklerini sürdürmüşlerdir. Bunun en güzel örneklerinden biri de Şam meclisine Sancaktan Reyhanlı Mebusu olarak gönderilen Türkmenzade Ahmet Ağa’nın Temmuz 1920’de meclisteki konuşmasını Türkçe yapmasıdır. Türkmenzade Ahmet Ağa’nın konuşması üzerine Arap milletvekilleri tarafından verilen tepki şöyledir:

“-Arapça konuş, burası Arap meclisidir! Diye bağırıyorlar, kendisini protesto ettiler. Ahmet Ağa:

- *Ben Türküm, Türk bölgesini temsil ediyorum. Türkçeden başka bir lisanla konuşmam. Beni dinlemeyen, lisansına hürmet etmeyen böyle bir mecliste bulunmak istemem!...*” diyen Türkmenzade Ahmet Ağa'nın bu konuşması Türkçe'ye verilen değerin gerek Araplar açısından gerekse Türkler tarafından anlaşılması açısından oldukça önemlidir (Tekin, 1986: 24-25). Öyle ki bu olay üzerine Şam meclisinde sancak milletvekillerinden Süreyya Halef ve Ahmet Mürseloğlu tarafından Türkçe konuşulmuş ve Ahmet Mürsel tarafından İskenderun lehinde Türkçe nutuk dahi okunmuştur. Sancakta gittikçe büyüyen istiklal cereyanı sonucunda Fransızlar, tehlikenin önüne geçebilmek adına bir takım tavizler vermeye razı olmuşlardır. Bunun sonucunda da Suriyelilere Şam Meclisinde Türkçe konuşulmasına müsaade edilmesi tavsiye edilmiştir (Melek, 1966: 16).

Hatay anayasası hazırlanacağı dönemde Türklerin bu konudaki hassasiyetleri ve gerek Fransızlar gerekse Araplar tarafından yapılan baskılar göz önüne alınarak dil meselesinin üzerinde önemle durulmuştur. Özellikle Atatürk tarafından titizlikle takip edilen bu konu ile ilgili Hasan Rıza Soyak'ın “*Atatürk'ten Hatıralar*” adlı eserinde Atatürk'ün dil konusuna verdiği önemden şu şekilde bahsedilmiştir:

“...*Dil meselesi, O'nun büyük titizlikle üzerinde durduğu bir konu idi; bu itibarla o sabah hasıl olan durumu derhal kendisine bildirdim; netice hakkındaki mütalâamı sordular; 'Fransızların bu meseleden dolayı bir rüptüre gideceklerini zannetmediğimi, Konseyde, ikinci bir resmi dil intihap etmek hakkının ifade şekli üzerinde bir formül bulmak suretiyle bir anlaşmaya varmanın belki mümkün olacağını' arz ettim; neticeyi beklediklerini bildirdiler.*”

Böylece üç saat kadar bir zaman geçti; herhalde bu müddet zarfında sarf edilen gayretler semere vermişti ki, iki taraf murahhasları saat 16.00da tekrar bir toplantıya davet ettiler.

Yapılan bu toplantıda müzakere, bu defa sakin bir hava içinde cereyan etti ve aşağıdaki formül ile prensipler üzerindeki son pürüzlü nokta da halledildi:

“*Sancakta Türk dili resmi dil olacaktır; orada da başka bir dilin mahiyeti ile kullanmış şartlarını Konsey tayin edecektir.*”

Bu suretle iki taraf, bütün esaslarda uyuşmuş oluyor, Mösyö Standler de buna göre raporunu tamamlamış bulunuyordu...”(Soyak,1973: 618-619) Atatürk'ün dil konusunda ki hassasiyeti sonucunda konseyden Sancakta Türk dilinin kullanılmasının resmi mahiyet taşıması kararı çıkmıştır. Bu kararın sonrasında 04.06.1937 tarihli Tan Gazetesinde İngiliz

Times gazetesinin bir yazısına yer verilmiştir. Hatay Meselesi üzerine oluşturulan bu yazıda Hatay’da Türkçe ve Arapça kullanımı ile ilgili şunlar söylenilmiştir:

“...Suriyeliler, Arap veya Arapça konuşur bir millet oldukları halde Sancakta Türk veya Türkçe konuşan büyük bir halk kitlesi vardır. Bunlar o kadar kuvvetlidir ki, Fransızlar 1921 Kilikyayı tahliye ettikleri ve İskenderun’da kaldıkları halde Sancakta bir idarei mahsususayı kabul etmişler, Lozan muahedesi bu anlaşmayı değiştirmemiş, 1926 tarihli Fransız-Türk muahedesi bunu tayin etmişti...” (Tan, 1937)

Hatay Sancağının hangi dili kullanacağı sorunu uzun tartışmalardan sonra, 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Devletinin resmen kurulmasıyla Türkçe ve Arapçanın resmi dil olarak kabul edilmesiyle neticelenmiştir. Ancak buna rağmen bütün milletvekilleri yeminlerini Türkçe etmişlerdir (Tan, 1937; Sofuoğlu ve Dağistan, 2008: 92). Bu durum ise yeni kurulan Hatay Devletinde önceki dönemlerin aksine Türkçenin kullanım sahasını genişlettiğinin ve Türkçeye verilen değerin arttığıının bir göstergesidir.

Bir milleti ayakta tutan, onun varlığını ve devamını sağlayan, milli şuuru besleyen ve bireylerini birbirine yaklaştırtarak onlar arasında birlik yaratan unsur olarak dilin, millet hayatındaki yeri çok önemlidir. Öyle ki bir milletin varlığı dilin varlığıyla mümkündür. Ortak kültür sonucu varlığını devam ettiren dil, Hatay’ın Türkiye’den ayrı kaldığı süre boyunca kendi özünü koruyabilmiştir. Bunda en büyük etken Hataylı Türklerin Türklüklerine, Türkiye’ye ve Türkçeye olan bağlıdır. Her türlü şartlar altında Türkçe ’den vazgeçmemişlerdir. Ne Arapça ne de başka bir dili Türkçe’nin yerine koymamışlardır.

2.2.3. Şapka Kanunu

Cumhuriyetin ilanı sonrası Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşının fiili mücadele safhasından beri tasarladığı büyük devrim savaşına başlamıştır. Anavatanda gerçekleştirilen bütün reformlar özellikle inkılaplar, Hatay Türkleri tarafından büyük dikkatle takip edilmiştir. Türkiye’de, Medeni Kanunu kabul edilmiş, Şer’iye Mahkemeleri kaldırılmış, tekke ve zaviyeler kapatılmış, Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştı. Batı uygarlığına ayak uydurmaya çalışan Türkiye çağdaş uluslar düzeyine yükselme çabasına koyulmuştu (Çelenk, 1997: 30).

1925 yılından itibaren ise Hatay’da kültür ve fikir hareketleri giderek hız kazanma eğilimine girmiştir. Anavatanda uygulanan ve Hataylı Türkler tarafından hassasiyetle izlenen inkılap hareketleri günü gününe benimsenerek uygulanmaya çalışılmıştır (Çelenk, 1997: 34; Tan, 1937). Özellikle de Ağustos 1925’te Mustafa Kemal Atatürk’ün Kastamonu ve İnebolu gezilerinde şapka giymesi Antakya’da duyulunca Hataylı Türkler hiçbir zorunluluk

olmaksızın, sadece Türkiye ve Atatürk aşkıyla, bir araya gelerek ve bütün riskleri göze alarak şapka giymeye karar vermişlerdir. Bu hareket şehirde yadırganmakla beraber, asıl tepki tutucu yaşlı kesimden ve eşraftan gelmişti (Tekin, 2009b: 55). Bu yetmiyormuş gibi, Fransızlar 'da Hatay'da gerçekleşen bu uyanışa karşı gericiileri ve özellikle yobazları destekleyen bir politika gütmeğe başlamışlardır. Başta şapka devrimi olmak üzere bütün devrimlere, özellikle laiklik'e karşı Fransız mandası tarafından cephe alınmıştır (Çelenk, 1997: 34).

Selim Çelenk, "Hatay'ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları" adlı eserinde şapkaya karşı takınılan tutumdan şu şekilde bahsetmiştir:

"...1925'de Şapka Kanunu çıkarıldı. Kanun, ilk olarak memurlar için şapka giymeyi zorunlu kılıyordu. Bir süre sonra kanun halka da teşmil edildi. Ben o günlerde Mersin'de bulunuyordum. Bir fötr şapka alarak giydim ve bu kılıkla Antakya'ya geldim. Şehre geceleyin vardığım için kimse beni bu kılıkla görmemişti. Evimiz Uzunçarşı'da idi. Sabahleyin evden şapkalı olarak çıktım. Cumapazarı'ndaki işyerime gidiyordum. Çarşı iki taraflı hayret içinde beni izliyor, sanki önlerinden bir domuz geçiyormuş gibi birbirlerini dürterek beni gösteriyorlardı. Sağa sola bakmadan, kimseye aldirmeden yoluma devam ettim. Karşıdan şehrimizin tanınmış sarıklı hocalarından biri geliyordu. Çarşının orta yerinde karşılaştık. Kendisiyle tanışırdım. Beni başımda şapkayla görünce durdu. Aramızda şu konuşma geçti:

-Yahu senin baban Müslüman, deden rahmetli de Müslümandı, senin bu halin ne?

- Çok şükür ben de Müslümanım hocam..

-Acele etme, vakit henüz geçmiş değil. Derhal başındaki şu şapkayı çıkart, tövbe istiğfar et, tecdidi iman öyle ve cehennemlik olmaktan kurtul..

- Hoca efendi, boğazınıza kadar giydiğiniz şu giysiler, hep kâfir dediğiniz adamların giysileridir. Hatta sırtınızdaki cübbe de Bizans Patriğinin giydiği nesnedir. Başınızda bulunan fesin de İslamlıkla bir ilgisi yoktur. Yunanlıların milli serpuşudur. Ben şimdi başıma giydiğim bu çuha parçasıyla kâfir olur muyum?

- Olursun.. Çünkü kâfirleri taklit edenler de kâfirdir..

- Ama ben kâfirleri değil, 13 milyon Müslümanı (o zaman nüfusumuz 13 milyon idi) taklit ediyorum.

- Zirvalama.. Orada bir kanun çıkmıştır ve 13 milyon Müslüman da kanun zoru ile şapka giymektedir. Bizde böyle bir zorunluluk yoktur.

- *Hoca efendi, eğer bu kumaş parçasını başıma geçirmekle kâfir olacaksam, ki ben böyle bir şeye inanmıyorum, öyle ise bu din çok çürüktür, sizin olsun, dedim ve yoluma devam ettim.*”(Çelenk,1997:30-31)

Selim Çelenk'in örneğini verdiği gibi Hatay Türklerinin çok büyük bir çoğunluğu devrimlere taraftar olmakla birlikte az da olsa bir kısım halkın da bunun karşısında olduğu görülmektedir. Bu noktadaki bir diğer örnekte; 10 Aralık 1934 gününde Antakya'nın meşhur yobazlarından Kürt Hoca'nın verdiği vaazdır. Hoca vaazda aralıksız olarak Türkiye'deki devrimleri eleştirerek, Türkiye'de devrimleri yapanların, Türk ulusuna şapka giydirenlerin, şapka giyenlerin, şeriat kanunlarını kaldıranların, Latin harflerini kabul edenlerin başta Mustafa Kemal olmak üzere hepsinin kâfir olduğunu pervasızca söylemiştir. Halkı Mustafa Kemal ve Türkiye Cumhuriyeti aleyhine tahrik etmeye çalışmıştır. Bu tutumu yüzünden hocanın vaaz etmesi yasaklanmış olmasına rağmen ikinci kez vaaz edeceğinin duyulması üzerine camiye kaymakam ve inzibat kuvvetleri gelmişlerdir. Hataylı Türkler arasında önemli bir yeri olan Selim Çelenk de bu duyum üzerine camiye gitmiş ve hoca camiden çıkarken ona yaklaşıp, “*Şapka giyen kâfir olur mu hoca?*” diye sormuştur. Hoca cevap vermeden “*şu edepsizi tepeleyin*” diye bir emir duyulmuştur. Bu emir üzerine Selim Çelenk'le birlikte camide şapka giyen diğer gençlerde yumruk ve sopalarla saldırıya uğrayıp, dövülmüşlerdir. Kaymakam ve zaptiyeler tarafından saldırıya uğrayanlar kurtarılıp tedaviye götürülmüştür. Bu olay üzerine hocanın vaaz etmesi ikinci defa yasaklanmıştır. Mahkemeye intikal eden olayın sonuçlanmasıyla beraber 1935 yılında şapka giyenlerin artmasına yol açmıştır (Melek, 1966: 21; Konuralp, 1970:161; Tekin, 1986: 50-51; Çelenk, 1997: 57; Çelenk; 1997: 30-31). Öyle ki Hatay'da bir gün içinde kıyafetler ve genel manzara değişmiştir. Halep'ten şapka getirilip dağıtılmış, Türkiye taraftarlığı güçlenmiştir (Melek, 1966: 22; Tekin ve Tekin, 2011: 33; Konuralp, 1970: 161). Kürt Dağı'nda bulunan Hannan ve oğlu Mehmet gibi Kürtler bile müritleriyle beraber şapka takmaya başlamışlardır. Mandater hükümetin hoşuna gitmeyen bu durum, Fransızlar tarafından ne kadar engellenmeye çalışılsa da Hannan'ın aşiretinden bin kişi tarafından şapka takılmıştır (Ulus, 1937).

Sancak konusunun Paris ve Cenevre'de ele alınmasıyla birlikte ise Suriye yönetimi Türkiye ve Türkler aleyhinde propagandalara girişmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan şapka inkılâbını inançla özdeşleştirerek Türkiye'nin dinsiz bir ülke olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin Halep, Trablusşam ve Cezire bölgelerini de almak için propaganda yaptığını ve ilk tehlikenin de Hatay'dan geldiğini yaymışlardır. Bu doğrultuda Trablusşam civarında Türkmen aşiretlerinden şapka giyenleri ve Halep, Cezire ve

Kürt Dağı civarında bulunanları ise Türkçülük yaptıkları gerekçesiyle tutuklama yoluna gitmişlerdir. Tutuklanan Türkmenler şiddete maruz bırakılarak Halep'e kadar götürülmüşlerdir. Orada jandarma komutanına yaptıkları konuşmada *“Erkeklerimiz kalmasa da kadınlarımız şapka giyecektir. Mensup olduğumuz milletin serpuşunu giymekten bizi kimse men edemez. Biz Türküz.”* diyerek kararlılıklarını ortaya koymuşlardır. Bu arada Antakya'nın Com ve Kefriabit köylerinde şapka giyen Araplara, şapkaya düşman Araplar tarafından saldırılarda bulunarak yaralanmalar meydana gelmiştir. Sandler Raporu'nun kabul edilmesinin ertesi günü ise, Suriye'de gösteriler başlatıldığı gibi şapka giyen Türkler yine saldırıya uğramış, Türkiye'nin Şam ve Halep Konsoloslukları muhafaza altına alınmıştır (Soyak, 2004: 626; Tan, 1937; Ulus, 1937; Cumhuriyet, 1937; Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 70-71; Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 83). Bu propagandaların en önemli kaynağı ise Suriye'de iktidarda bulunan Vatani Partisidir. Ülkenin bağımsızlığa kavuşması için Fransa'ya karşı verdiği mücadele ile kamuoyunun sempatisini kazanan parti, iktidara geldikten sonra, hem kendi mevkilerinin hem de Suriye-Fransız Bağımsızlık Antlaşması'nın yürürlüğe girişinin tehlikeye düşebileceği korkusuyla politikalarını değiştirmişlerdir. Kamuoylarını Hatay davasına ve Türk düşmanlığına yöneltmişlerdir (Tan, 1937; Ulus, 1937).

Fransa ve Suriye gibi bir başka devlet olan İtalya'da Orta Doğu'ya hâkimiyet kurma düşüncesiyle Türkiye'ye karşı takındıkları düşmanca tavırlarını Hatay meselesi sırasında da sürdürmüştür (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 73-74). İtalya'nın bu tavrının temel sebebi Lübnan'da çıkarlarının olmasıdır (BCA, 030.10/224.509.28). Bu doğrultuda Türkiye'nin aleyhinde olan kişi, grup ve cemiyetleri teşvik ve tahrik etmişlerdir. Hatta bir kısım insanları Türkiye'den soğutmak için Türkiye'de yapılan bazı inkılapların uygulamalarını mübalağalı ve yalanlar katılarak yapıldığı söylemişlerdir. Sancakta başta Kürt Hoca olmak üzere bir kısım din adamları ve yakınlarıyla dostluk kurulduğu ve bunlar tarafından İtalya lehine sözler sarf edildiği tespit edilmiştir. Halep'teki İtalyan konsolosunun yakın dostu Mösyö Drake'nin yürüttüğü bu propaganda esnasında uygun bulunan kişilere para dağıtılarak insanları kendilerine bağlamışlardır. Bu şekilde kandırılmış bir kişi tarafından şunlar anlatılmıştır:

“Zorla şapka giydiriyorlar. Giymeyenlerin namus ve şerefi tehlikede. Bu yaştan sonra bunu da mı göreceğiz. Hükümetin emri olsa her ne ise, fakat bir takım eşhasın elinde maskara oluyoruz. On sene Fransızları tecrübe ettik. Hele bir de İtalyanları tecrübe edelim. Bu gâvurlar İslamlara ve Müslümanlığa hürmetkâr davranıyorlar. Herkesin vicdanına karışmıyor, müdahale etmiyorlar. Halep İtalyan konsolosunu azınlık gruplarla temaslarını

sürdürmekte ve onları tahrike devam etmektedir.”(Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım, 2001: 73-74)

Bir diğer olayda Hatay Meclisine milletvekili seçmek için yapılan oylamada gerçekleşmiştir. Cemaatlerin durumunu öğrenmek için yapılan seçimler sonucunda İskenderun'dan bir Alevi, Kırıkhan'dan bir Türk, Antakya'dan iki Türk, bir Alevi, Kırıkhan'dan bir Türk, Antakya'dan iki Türk, bir Alevi ve Ermeni Ortodoks'un, Suriye Meclisine mebus seçildiği açıklanmıştır. Ancak Sancak halkı yayınladığı beyanname ile seçilen mebusların Sancak halkını temsil edemeyeceği açıklamıştır. Bu gelişmenin arkasından Sancağı, Suriye'nin bir parçası olarak kabul edenlerin amacına hizmet eden bu seçimleri ve yapılan baskıları protesto etmek isteyen Sancak halkı 2 Aralık 1936 günü Antakya'da bir gösteri düzenlemişlerdir. Bu gösteri sırasında kanlı hadiseler olmuş, seçimlere katılarak milletvekili seçilen Adalı Mehmet ve Kuseyri Mustafa'nın evlerinin önünde göstericiler üzerine ateş açılmış ve bunun sonucunda iki kişi yaralanmıştır. Ertesi gün Kuseyri Mustafa'nın evini önünde toplanarak gösteriye devam eden halka, Fransız askerleri tarafından ateş açılarak iki kişi ölmüş ve 16 kişi yaralanmıştır. Antakya'da sıkıyönetim ilan edilerek başta şapka takan Türkler olmak üzere tüm Türklere baskı ve şiddet uygulanmıştır (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 52; Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım, 2001: 63-64).

Bu gösteriler sırasında Türkiye'ye bağlılıklarının simgesi olarak şapka kullanan Türklere yapılan saldırılardan, Hamdi Selçuk "*Hatay'ın O Günleri; Bütün Yönleriyle*" adlı eserinde şu şekilde bahsetmiştir:

"Sahilde Fransızların tahrik ettiği tedhişçi unsurlar Türklerin şapkalarını başlarından alarak yırtmaya başladılar. Bu hal Türkleri çileden çıkarmaya yetti. İskenderun'un yiğit evladı rahmetli Bostan Mercan bu tedhişçilerle silâhlı bir mücadeleye tutuştu. Bizlerden dört kişi yaralandı, tedhişçi unsurlar Türklerin bulunduğu mıntikalara doğru yürümeye başladılar. Biz Halkevinde köylerden gelenlerin nüfus kayıtları işlerini kontrol ediyorduk. Halkevinde zabıta memurları ve amirleri vardı, bunlar sivildi. Bunlardan biri büyük bir heyecan içinde telaşla Halkevi salonuna girdi. "Sahilde Türklerin şapkalarını yırtıyorlar, Türklere ateş ediyorlar" dedi, bu heyecanlı haykırış Halkevi bahçesinde ve salonunda bulunan bine yakın halkı şiddetli bir suretle tahrik etti." (Selçuk, 1972:100-101).

Hatay Türklerine karşı yapılan baskı politikası sadece kanlı olaylarla kalmamış, şapka giyenler hükümete karşı, ayrılıkçı kişiler olarak görülerek dışlanmışlardır. Fransızlar tarafından Türkiye'de yapılan inkılapları takip edenlere isyancı, idare karşıtı anlamında

“Kemalistler”, bu harekete de “Kemalist hareket” adı verilmiştir. Araplar tarafından ise onlara “Şapkahılar” adı verilmiştir. (Tunçay, 1976: 254; Sökmen, 1989: 115; Tekin, 2009b: 55; Tekin, 1986: 46) Şapka takan insanlar cinayet işlemiş insanlar gibi gösterilerek, şapka takan Türklerin eşlerinin boş olduğu söylenmiş, camilerde verilen vaazlarda “Şapka takan İslâmların katli helaldir” denilmiştir. Camilerde, pazar yerlerinde, sokakta görülen Türklere “Türkiye Sancağı sizin için değil, Dirizordan Sancağa akıtılacak petroler için istiyor” denilerek, Hataylı Türkleri anavatandan soğutma çabaları içine girilmiştir (Tan, 1937; Cumhuriyet, 1937, Kurun, 1937). Halk, resmi dairelerde engellerle karşılaşmış işleri görülmez hale gelince birer birer şapkalarını çıkarmak zorunda bırakılmışlardır. En uzun süre Vedi Münir, Miskizade Nafi, Selim Çelenk ve 1-2 arkadaşları dayanmış, nihayet onlar da çıkarmışlardır (Tekin, 2009b:55; Tekin, 1986: 46).

Fransızlar kendi buluşları olan şapkayı kabahat olarak göstermişler ve bunun sonucunda da eskiden beri başlarında şapka taşıyan Hristiyanlar şapkalarını atıp yerine kırmızı uzun fes giymeye başlamışlardır. Fes giymeleri hem Suriye sevgisinin belirtisi olurken hem de medeni bir başlık olan şapkanın Hatay’da yayılması engellenmeye çalışılmıştır (Melek, 1966: 20). Tayfur Sökmen Fransızların bu tutumundan eserinde şu şekilde bahsetmiştir:

“Bu münasebetle enteresan olduğu kadar, acayip olan mazideki bir olaydan da bahsedeceğim. Bir Avrupalı için kendi icadı şapkayı giymenin bir kusur ve kabahat sayılmaması gerekirken, 1937 senesinde Kilis’teki Hatay Erginlik Cemiyetinde çalıştığımız sırada daha evvel hazırlattığım şapka ve kasketleri Hatay ve Suriye’ye gönderiyor, Türk taraftarı olanlar da giyiyorlardı. Bu hali gören Fransızlar, şapka ve kasket giyenleri tutup hapsedmişlerdi. Bu sebeple hapsedilenler, hapisanede bir istida hazırlayıp, Fransız makamlarına müracaat etmişler, sizin icat ettiğiniz şapkayı giymek neden suç oluyor anlamadık, bizi bırakmanız gerekir demişlerdir. Bunlara verilen cevapta, burada şapka ve kasket giymek Türk taraftarı olmanın alâmeti olduğu için sizi hapsediyoruz demişlerdir.”(Sökmen, 1989: 62)

Görüldüğü üzere Fransızların şapkaya karşı olan bu tutumları, Şapkanın Türkiye’ye bağlılığın bir simgesi olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Bu algı Türklerdeki Türklük bilincini yok etmek isteyen Fransızların şapkaya karşı olan tutumlarında büyük paya sahiptir. Öyle ki Fransızların kendi icatları olan şapkayı suç saymaları ve Hristiyan halkın yıllardır kullandıkları şapkayı çıkararak uzun kırmızı fes takmaları bu sebepten dolayıdır.

Hataylı Türklere uygulanan bu büyük saldırı Türk gençliğinin dayanma kudretini daha da arttırmıştır. Atatürk inkılaplarına, harf, şapka, kadın haklarına yönelik inkılaplara ayak uydurma girişimleri bütün halkı az zamanda sarmıştır. Sokaklar zaman zaman Türk bayraklarıyla donatılmış, kahvelere Atatürk'ün geçtiği inkılap yolları ve sözleri asılmış, kahvelerde dersaneler açılarak gençlere yeni harfler öğretilmiştir. Genç kadınlar, kızlar ise çarşafı peçeyi atarak hürriyete olan özlemlerini gidermeye çalışmışlardır. Sancağa girmesi yasaklanan Türk gazeteleri de sancağa gizlice sokulmuştur. Zenginler tarafından ise zekâtlarından kamyon dolusu şapka getirtilerek halka dağıtılmıştır. İşte bu şekilde Hataylı Türkler, üzerlerindeki baskıya Türkü ve Türklüğü yok edici uğraşlara karşı bu çeşit bir yarışa atılmışlardır (Konuralp,1970: 213; Mümtaz, 1942: 55).

Türk askeri 7 Temmuz 1938 de hataya girdiğinde ise fes takanların nerdeyse yok denilecek kadar az olduğu görülmüştür. Öyle ki güçlü muhalifler olan Kürtler ve bunların Koca Ağası başında büyük şapkası ve sırma elbisesi ile Türk askerini karşılamıştır. Türk askerinin Hatay'a gelişinin ikinci günü ise Yeni Cami bahçesinde Türk askerlerine bir yemek verilmiştir. Bu yemeğin Yeni Cami bahçesinde verilmesinin en önemli sebebi ise Kürt Hoca namı ile anılan Türk aleyhtarı Hacı Mehmet Efendi'nin tahrikleriyle daha önce burada bir vaazı esnasında Türk taraflısı gençlerin saldırıya uğraması idi (Tan, 1938; Konuralp, 1970: 161).

Hatay Türkleri Türkiye'de yapılan bütün inkılapları ellerinden geldiğince takip etmeye çalışmışlardır. Özellikle Şapka İnkılabını büyük bir istekle takip ederek Şapkayı adeta Türklüklerinin ve Türkiye'ye olan bağlılıklarının simgesi haline getirmişlerdir. Öyle ki, Türklerin şapkayı milli bir simge haline getirmeleri sonucunda yıllardır şapka kullanan Hristiyanlar uzun fes kullanmaya başlamışlardır. Bayramlarda mitinglerde şapka kullanarak Türkiye'ye ve Atatürk'e olan bağlılıklarını her daim göstermişlerdir. Fransa ve Suriye'nin bütün baskılarına rağmen şapkayı kullanmaya devam etmişlerdir.

2.2.4. Bayramlar

Hatay Türklerinin anavatanları olarak gördükleri Türkiye'ye bağlılıklarının bir tezahürü de Türkiye'nin resmi bayramlarını sahiplenmeleri idi (Tekin, 2009a: 414). Ancak bu sahiplenme gerek Fransa gerek Suriye tarafından Türkiye'ye bir bağlılık davranışı olarak görülmüş ve Hatay Türklerinin karşısına bu noktada çeşitli engeller çıkarılmıştır (Saraç, 1989: 51). Hatay'da, Zafer Bayramı kutlamaları için Belen Türk Şehitleri Anıtına çelenk koyan Türklerden bir kısmının tutuklanarak mahkemeye çıkarılması ve Cumhuriyet Bayramı

kutlamalarından ötürü Antakya Türk Lisesinin kapatılması bu engellere verilebilecek örneklerdir (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 47).

Bu engellemelere karşın Türkiye'ye sevgi duyanlar boş durmamış milli bayramları kutlamaya devam etmişlerdir. 1935-38 yılları arasında Antakya Lisesi'nde okuyan altı arkadaşın kurduğu "Altılar" adı verilen grupta bunlardandır. 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos ve 29 Ekim gibi milli günlerde öğrencileri bir araya getirip toplantılar ve yürüyüşler düzenlemişlerdir.(Melek ve Pehlivanlı, 2011: 81) Bu kutlamaları kronolojik olarak verirsek şöyledir: 30 Ağustos 1933'te Zafer Bayramı nedeniyle Asmalı Bahçe yazlık gazinosunda yapılan törenler de Türkiye'ye olan sevgi ve bağlılık Hatay'da ilk defa ve alenen ifade edilmiştir. Bu törenlere 2000 civarında Türk katılmış ve milli duyguların içtenlikle gösterildiği kutlamalar gece yarısına kadar sürmüştür (Tekin, 1986: 45).

1933 yılındaki Cumhuriyet Bayramı kutlamaları da tıpkı Zafer Bayramı gibi Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 10. Yılı münasebetiyle büyük bir coşkuyla kutlanılmıştır. Kutlamalar için Hatay Türkleri en temiz elbiselerini giyerek birbirleriyle bayramlaşmış, Ankara'ya çok sayıda telgraf çekilmiştir. Bayram günü elektrik devamlı olarak verilmiş, böylece radyodan Ankara'da yapılan kutlamalar ve Atatürk'ün Cumhuriyet Bayramı için yaptığı konuşma dinlenilebilmiştir (Tekin,1986: 46). Bir kısım Hatay Türkü pasaportsuz bir şekilde Payas'a giderek kutlamaları izlemişlerdir (Tekin, 2009b: 64-65).

Cumhuriyetin kuruluşunun 12. Yıldönümü Hatay Türkleri tarafından başta Antakya, Reyhanlı ve Kırıkhan olmak üzere sevinç ve coşkuyla kutlanılmıştır. Atatürk'e kutlama telgrafları çekilmiştir. Aynı zamanda Sancak'ta Türk olmanın, Türkiye'yi ve Atatürk'ü sevmenin simgesi olarak şapka takanların sayısı hızla artmıştır (Tekin, 2009b: 66-67).

Hatay Türklerinin 1936 yılının başlarından itibaren Türkiye'nin milli bayramlarını kutlamalarına Fransızlar tarafından izin verilmiştir. Bu izinde Fransa'nın Vatani Partisine karşı Türk unsurunu kullanma çabası vardır. Bu çerçevede Fransız Manda yönetimi, Türklere yol gösteren çalışmalar yapmıştır. Ancak çok geçmeden Sancak'taki Türk varlığının Türkiye'ye karşı gösterdiği derin bağlılık Fransız mandater yöneticileri rahatsız etmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 102-103). Bu rahatsızlığın sonucunda da 30 Ağustos 1936 Zafer bayramı kutlamalarında, Belen'deki Türk şehitleri anıtına çelenk koymak isteyen bir grup Hatay Türkü tutuklanarak, İskenderun mahkemelerine çıkarılmışlardır (Saraç, 1989: 51). Bu olay Hatay Türklerini korkutamamış ve 23 Nisan 1936 günü de Milli Hâkimiyet Bayramı, Türkler tarafından ilk defa coşkun ve sevinç gösterileriyle kutlanılmıştır (Tekin, 2011: 34).

1936 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarından sonra ise Antakya Türk Kız Lisesi kapatılmıştır. Bu kapatma olayı ile ilgili Cumhuriyet Gazetesinin 4 Kasım 1936 tarihinde çıkan sayısında “*Antakya’da Halkın Hissiyatına Tecavüz Eden Acaib Bir Karar*” başlığı ile şu yazı çıkmıştır:

“Dün Antakya muhabirimizden bizi hayrette bırakan şu telgraf nameyi aldık: Antakya Türk Kız Lisesi, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramını tes’id ettiği için hükümet kararı ile kapatılmıştır. Bu hareket bütün Sancakta heyecanlı akisler yapmış, hükümete yüzlerce protesto telgrafları çekilmiştir. Diğer taraftan Sancaktaki bütün Türk mektepleri protesto maksadile grev ilan etmişlerdir. Grev, sükun içinde devam etmekte ve halk heyecanla neticeyi beklemektedir. Abideye çelenk koyma vakasına Kırıkhan mahkemesinde bakılacaktır. Sancakta sükûn devam etmektedir.

İskenderun-Antakya ve havalisi Türklerine Lozanda teyid olunan Ankara muhadenamesi ile temin ettiğimiz muhtariyet hukukunun tatbikatta ne kadar hiç menzelesine indirilmiş olduğunu yukarıki en son hadise dahi bütün çıplaklığı ile meydana koymakta ve aynı zamanda bu havalide aid davamızda ne kadar haklı olduğumuzu bir kez daha ispat etmektedir.

Biz Fransız mandasının devamı müddetince bu gün düzeltilecek, yarın düzeltilecek diye beklediğimiz halde muhtelif hareketlerin Suriye’de Fransız mandası yerine mahalli istiklaller yaratılmağa gidildiğini şu sırada tamamen ortadan kaldırılmasını ve İskenderun-Antakya ve havalisinde de muahade ile müeyyed muhtariyetin şimdi daha kat’i ve makul bir hal almasını isterken mahalli Fransız idaresi halkın kültürel hissiyatını izhar etmesini bir cinayet sayacak vaziyetler almakta beis görmüyor. Bundan dolayı mahalli mandater idareye teşekkül ederiz: Davamızın ne kadar meşru olduğunu ispat hususunda kendi eliyle bize kıymetli yardımlar yapmaktadır!

Acaba Antakya’daki Türk Kız Lisesini kapatmakla Türkün ağzını kapadık veya kaparız mı zannediyorlar? Eğer öyle vahi bir zanna düşenler varsa onlara haber verelim ki o mektep birçok yenilerile beraber gene açılacak ve Türkün hukuku her şeyin fevkinde güneş gibi parlıyacaktır.”(Cumhuriyet,1936) (Cumhuriyet bayramı kutlanıldığı gerekçesiyle kapatılan Türk Kız Lisesi için bkz. Ek-5)

30 Ağustos 1937 tarihinde ise Türkiye’nin Zafer Bayramı, Halkevi’nin düzenlemesiyle (Tekin ve Tekin, 2011: 49) büyük bir coşkuyla kutlanılmıştır. Atatürk’e TBMM Başkanı’na ve Türkiye Cumhuriyeti başbakanına, 30 ağustos Zafer Bayramı münasebetiyle kutlama

telgrafları çekilmiştir. Hatay Türkleri adına Abdülgani Türkmen'in Atatürk'e çekmiş olduğu telgraf şu şekildedir:

“Ulu Önder Atatürk, Cumhurreisi

Ankara

Zafer Bayramını kutlar, Ulu Milletimize ve onun Ulu ve Yüce Şefine daha yüce zaferler dilerim.

Abdülgani Türkmen”(Tekin,2009b: 100-101)

29 Ekim 1937 Cumhuriyet Bayramı kutlamaları havanın yağışlı olmasına rağmen büyük bir heyecanla kutlanılmıştır. Kız ve erkek öğrenciler sokaklarda dolaşp konsolosluğun önüne buket buket çiçek bırakmıştır (Ulus, 1937). Kutlama esnasında halkevinin kapalı olması, şehirde ortamın gergin olması Türklerin yaşadığı bayram havasına gölge düşürememiştir (Tekin, 2009b: 102). Türkiye Konsolosluğunun evinin önünde on bini aşkın kişi toplanıp tebriklerini bildirmişlerdir. Kutlamalar Fransızlar, Türkler, kadın-erkek hep bir arada milli marşlar eşliğinde saat 14.00'ten 20.00'ye kadar devam etmiştir (Ulus, 1937). 1938 yılındaki Zafer Bayramı kutlamalarına bakıldığında ise, bu dönemde Türk-Fransız Antlaşması sonucu Türk ordusunun Hatay'a girmesi ile Hatay meselesi konusunda önemli gelişmeler sağlanmış, Türkler ve Fransızlar arasındaki ilişkileri yumuşatmıştır. Bu yumuşamanın etkisiyle 30 Ağustos Zafer Bayramı, Fransız yetkilileri (Melek ve Pehlivanlı, 2011:162), Tayfur Sökmen, Hatay Türk Kıtaları Komutanı Albay Şükrü Kanatlı, Hatay Halk Partisi Başkanı, Hatay Valisi ve çok sayıda Hataylının katılımı ile birlik içinde ve büyük bir coşkuyla tıpkı Türkiye'de olduğu gibi kutlanılmıştır. (Yavuz, 2010: 79) Kutlama için halk sabahtan Musallâ sahasının etrafını doldurmuştu. Törene saat 10.00'da Türk askeri bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile başlanılmıştır. (Tekin ve Tekin, 2011: 86) Bu sırada Türkiye Cumhuriyeti Askeri Kuvvetler Mümessili Kurmay Albay Şükrü Kanatlı, at üzerinde sahadaki Fransız ve Türk askerleri teftiş etmiştir. Bu bayram Hatay'da Türk egemenliğinin en belirgin işareti olmuştur. (Melek ve Pehlivanlı, 2011:163) (1937 yılı Cumhuriyet bayramı kutlamaları için bkz. Ek-7)

1938 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için Meclis Reisi Abdülgani Türkmen başkanlığında bir heyet, 28 Ekim günü sabah saat 7.00'de Antakya'dan Ankara'ya hareket etmiş ve 29 Ekim sabahı Ankara'ya varmışlardı. Heyet devlet büyüklerine saygılarını sunup, 3 gün Ankara'da kaldıktan sonra Hatay'a dönmüştür (Tekin ve Tekin, 2011: 103). Hatay Devleti'nin kurulmasından sonra ilk defa yapılacak olan 29 Ekim törenleri (BCA, 030.10/224.513.52) Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen'in katılımı ile düzenlenmiştir

(Pehlivanlı, Sarımay ve Yıldırım, 2001: 126). Antakya da Musalla mevkiinde yapılan şenlikler sırasında saat 9.00'da top atışları yapılmış, Cevat Açıkalın ve Şükrü Kanatlı tarafından Tayfur Sökmen ziyaret edilmiş, Mecliste tebrikler kabul edilmiştir. Kurmay Albay Şükrü Kanatlı tarafından askeri birlikler teftiş edilmiştir (Tekin, 2002: 120). Sonra Gençspor bandosu, izciler, Müzik kulübü ve esnaf kuruluşları geçmiştir (Tekin, 1986: 82). Cevat Açıkalın tarafından saat 17.00 da Turizm Otelinde davet verilmiştir. Davete 300'den fazla kişi katılmıştır. Yine Tayfur Sökmen tarafından Atatürk'e Cumhuriyet Bayramı kutlama telgrafi çekilmiştir.

1938 yılı Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı kutlamaları için 23 ve 24 Nisan günleri Sancakta bulunan bütün okullar tatil edilmiştir. Bu, Türkiye'nin milli bayramları için ilan edilen ilk resmi tatil olmuştur. Halkevi öncülüğünde (Tekin, 1986: 64) öğrencilerin ve halkın katıldığı törende Başkonsolos Celal Tefvik Karasapan halkevine gelerek Başkan Abdülğani Türkmen ve diğer yöneticiler ile bayramlaşmıştır (Tekin ve Tekin, 2011: 86). İstiklal Marşı ile başlayan kutlamalar Roksi Sinemasında çocuklara çocuk filmleri ve Ampir Sinemasında Akın Piyesi ile devam etmiştir (Tekin, 1986: 64).

Genellikle ülkelerin milliyetçilik yanlarını öne çıkaran milli bayramlar, bunun yanı sıra birlik ve bütünlük duygularını pekiştirerek milli değerlerin daha iyi kavranmasını sağlarlar. Milli bayramlar Türkiye'de istenilen rahatlıkta ve değerinde kutlanılırken, Türkiye ile hiçbir zaman gönül bağıını kaybetmeyen ve ortak değerlerinden ödün vermeyen Hatay Türkleri tarafından Hatay'da da kutlanılmıştır. Hatay Türkleri, gerek Fransızların gerekse Suriye yönetiminin baskılarına rağmen Milli bayramları kutlamaya devam etmişlerdir. Kurtuluş savaşında, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda yer alan Hatay Türkleri, anavatan Türklerinden hiçbir farkı bulunmayan, gönül, ırk ve kültürel birliği olan bölünmez bir bütünün parçasıdır. Milli bayramları kutlamaları da ortak tarihi geçmişe sahip olan Hataylılar için gayet doğal bir durumdur.

2.3. EĞİTİM ALANINDAKİ FALİYETLER

2.3.1. Hatay'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

Hatay, 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması ile Türk özelliğini korumak şartıyla Fransa'ya bırakılmıştır. Bu antlaşmayla Hatay'a iç bağımsızlık tanınarak, Fransızca ve Arapçanın yanında Türkçe resmi dil olarak kabul edilerek, Türklere kendi dillerinde eğitim alabilmeleri için izin verilmiştir. Ancak Fransa tarafından bu şartlara uyulmamış, Türk kültürünün gelişmesi önlenmeye çalışılmıştır. Öyle ki Hatay'da Türk gazetelerini okumak ve

Atatürk'ün resmini bulundurmamak bile suç sayılmıştır (Saral ve Dumlu, 1970: 6-7; Saraç, 1989: 26). Sancak Türklerinin ilgisinin Türkiye üzerinde yoğunlaştığı dönemlerde daha da artarak devam eden bu baskı politikası (Tekin, 2009b: 61-62) Hatay'da izlenen eğitim sistemini de olumsuz etkilemiştir. Hataylı Türklerin eğitimsiz kalmaları için kasıtlı çalışmalara giren Fransızlar, köylerde okul yaparken bile özellikle Türk köylerini ihmal ederek Türk olmayan köyler de okul inşa etmişlerdir (Çelenk, 1997: 55). Türk kültürünün gelişimi için açılan lisede ise ne dersler ne bu dersleri öğreten öğretmenler Türk kültürüne uygun olarak seçilmiştir. Tarih, coğrafya, edebiyat, yurt bilgisi gibi derslere bilinçli olarak Türk rejimine uymadıkları için sınır dışına gönderilen insanlar öğretmen olarak seçilmiştir. Türkiye'nin kurtuluş mücadelesinde ihanet eden, Türk vatanının yabancılar elinde esir olarak kalması için çalışmalara girişen kişilerden ders almak istemeyen gençler eğitimlerine anavatanda devam etmek zorunda bırakılmıştır (Cumhuriyet, 1936).

Fransa'nın Hatay Türkleri üzerinde uyguladığı baskı politikasının temelinde Suriye'nin Türkiye aleyhindeki kışkırtmaları ve Suriye ile bağımsızlık anlaşması imzalayacak olan Fransa'nın Suriye'ye hoş görünme çabası vardır. Hem bu çabalar hem de Türk gençlerine Fransız ve Arap kültürü aşlamak istemelerinin sonucunda mekteplerde Arapça zorunlu kılınmış, Antakya Türk Lisesinde de Arap kısmı diye bazı sınıflar açılmıştır. Açılan bu Arap sınıflarına devam edenlere Türkçe okutulmayıp, Türk gençlerine ise Arapça zorunlu kılınmıştır. Arapça okumamak için mekteplere gitmemeyi tercih eden öğrencilere ise Arapça okumadıkları takdirde mekteplerin kapatılacağı korkusu verilmiştir. Böylelikle benliklerini unutan, sırf şahsi menfaatle hareket eden, kozmopolit bir gençlik yetiştirilmek amaçlanmıştır. (Öcal, 1953: 108-109; Cumhuriyet, 1937; Tan, 1937; Tekin, 2009b: 61-62).

Okullara kitap seçme konusunda ise akıl almaz bir karışıklık hüküm sürmekteydi. Bazı kitaplar İstanbul'dan bazıları Halep'ten ve bir kısmı da Fransa'dan getirilmekteydi (Tekin, 1984: 68). Fransızların Türkiye'ye karşı iyi görünmek istediği yıllarda Türkiye'den gönderilen kitaplar kullanılırken, ilişkilerin bozulduğu yıllarda Türkiye'den kitap gelmesine izin verilmemiştir. Zaten Türkiye'den kitap gönderilmesine izin verildiği yıllarda da Atatürk, İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak gibi önemli şahsiyetlerin fotoğrafları kitaplardan kesilmiştir. Ayrıca milli duyguları uyandıracak hikâyeler, şiirler kitaplardan çıkarılarak Türk öğrencilere dağıtmaya başlanılmıştır. Bu iş için özel olarak Memduh Selim adında bir lise öğretmeni görevlendirilmiştir (Bilgili, 1939b: 59; Yavuz, 2010: 66; Bilgili, 1939b: 38-39). Kitaplarda yapılan bu sansür Köprü Mektebi'nde siyasi bir hadiseye sebep olmuştur. 15 Ekim 1933 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafı ilkokul kitaplarından yırtılarak çıkarılıp

öğrencilere dağıtılmıştır. Cumhuriyetin onuncu yılına da rastlayan bu olay sonucunda yüzlerce öğrenci okullarına yakalarında Atatürk resmi takılı halde gitmiştir. Fransız idareciler tarafından örtbas edilmeye çalışılan bu olay, halk tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. Fransız yöneticiler resimlerin yırtılmasına gerekçe olarak, Türkiye’den gelen kitaplarda yer alan bilgilerin Türkiye okullarının programına göre düzenlediğini, tarih ve coğrafya konularının Suriye Devleti’nin yapısına uymadığını, Türk milli liderlerinin resimlerinin bulunduğunu ve bunların övücü nitelikte olduğunu, oysaki Sancak’ın Suriye’ye bağlı olduğunu, bu nedenle kitaplardaki resimlerin yok edilip bu aykırılık giderilmeden okutulamayacağını ileri sürmüşlerdi. Hâlbuki bu okullarda 1921 yılından beri Türkiye’den serbestçe getirilen kitaplar okutulmuştu (Tekin, 1986: 45; Tekin, 1984: 68; Tekin, 2009b: 61-62).

Manda idaresi sonrasında ise eğitim hayatında açılan boşlukların doldurulup, eğitim hayatının kendine gelmesi için ise Türkiye ile sıkı ilişkiler kurulmuştur. Bu çerçevede Antakya Lisesi’nin programları Türkiye liselerinin programlarına uygun olarak düzenlenmiştir. Fransızca okullarda zorunlu ders olmaktan çıkarılırken, bundan sonra Arapça eğitim yapan okulların açılmaması da karar altına alınmıştır. Bu kararların uygulanma sürecinde Antakya Lisesi’nde çalışmakta olan Fransız öğretmenler görevlerinden ayrılmışlardır. Bunların yerine Hatay doğumlu öğretmenler ve Türkiye’den gelen öğretmenlere görev verilmiştir. (Melek, 1966: 69; Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 95-96) Hatta Türkiye’deki liselerin on bir sınıfa indirilmesiyle Antakya Sultanisi de bunu hemen taklit etmiş ve “Lise” adını almıştır (Bilgili, 1939b: 35; Hatay resmi gazetesi, 1938). Tıpkı Türkiye’deki öğrenciler gibi Antakya Lisesi öğrencileri de kendilerine örnek olarak Atatürk ilkelerini almışlardır. Özel günlerde mitingler düzenleyip, milli bayramları kutlayıp Şapka takarak Anavatana bağlılıklarını her daim göstermişlerdir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 78). Yani her koşulda Türkiye’ye ve Türkçe ’ye olan bağlılık kendini göstermiştir. Bunun eğitim hayatında ki en önemli örneklerinden birisi ise Belen İlkokulu’na “Şükrü Kanatlı İlkokulu” adı verilmesidir (Saral ve Dumlu, 1970: 6-7; Tekin, 1984: 74-75). Bu ismin verilmesinde Şükrü Kanatlı’nın, Hatay’ın Fransızlardan geri alınmasında büyük hizmetlerinin olması, Hatay’a ilk giren Türk komutan olmasının etkisi büyüktür. Öyle ki bu büyük isim Belen ilkokuluna verilerek, Hatay mücadelesi için verilen çabalar bir nevi gelecek nesillere unutturulmamaya çalışılmıştır (Hatay’ın Albay Paşası Ahmet Şükrü Kanadlı, 2010: 3).

Hatay’ın Türkiye’den ayrı kaldığı zaman zarfında Hatay Türklerine bilinçli olarak Fransız ve Suriye kültürü aşılacak istenmiştir. Bu istek doğrultusunda eğitim alanında bazı

zorlamalar ile karşılaşmıştır. Özellikle Türk köylerinde okulların yapılmadığı, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık gibi derslere sınır dışına sürülmüş öğretmenler görevlendirildiği görülmektedir. Okullar için seçilen kitapların ise Türkiye'den olmamasına büyük özen gösterilmiştir. Seçilen kitaplar Türkiye'den olduğu dönemlerde bu kitaplardan Türk büyüklüklerinin resimleri ve milli duygular içeren şiir ve yazılar çıkarılmıştır. Ayrıca Türk liselerinde Arapça zorunlu dil haline getirilmiştir. Tüm bu yapılanların temelinde Hataylı gençleri Araplaştırmak, Türklüklerini unutturarak onları asimile etmek düşüncesi vardır. Eğitim yoluyla Türk gençlerini Türk kültüründen kopararak Araplaştırma politikasına karşı Türkiye de bazı tedbirler almıştır. Bunun için öğrenciler Türkiye'ye eğitim için çağrılmış, ayrıca Hatay bağımsız bir devlet olduktan sonra Arap yanlısı öğretmenler görevlerinden alınarak eğitim sistemi farklı kültürlerden temizlenmeye çalışılmıştır.

2.3.2. Harf Devrimi

1928 yılında Türkiye'de Latin esaslı yeni Türk harflerinin kabul edilmesinden sonra tıpkı şapka inkılabı gibi Atatürk'ün bu çağdaş girişimi de Hatay'da çok olumlu yankılanmıştır. Anavatan özlemi duyan Türkler tarafından hızla Latin Harfleri öğrenilmeye ve kullanılmaya başlanılmıştır. Şükrü Balcı, Selim Çelenk, Ahmet Sırrı (Hocaoğlu) tarafından İstanbul'dan alfabe getirtilerek halka dağıtılmıştır. Yine, İhsan Bey ve Sarı Ziya gibi bazı vatanseverlerde dükkân dükkân dolaşarak yeni harflerle halka okuma yazma öğretmişlerdir (Çelenk, 1997: 45-46; Melek ve Pehlivanlı, 2011: 78; Melek, 1966: 19; Tekin, 1984: 66-67). 1928 yılının Aralık ayında da İnas Mektebi müdiresi Mihrinnisa Hanım tarafından, okulun tatil olduğu günlerde kadınlar için parasız kurs verilmeye başlanılmıştır (Tekin, 1988: 120).

1929 yılına gelindiğinde ise Ahmet Sırrı Bey ve Selim Çelenk tarafından halka yeni Türk harfleri ile okuyup yazmayı öğretmek için Türkiye'deki Millet Mekteplerine benzer bir gece kursu açmak için girişimlerde bulunulmuştur. Kurs için Cumapazarı'nda bir ev kiralanıp, Fransız delegesi Mösyö Durieux'a şu şekilde bir dilekçe verilmiştir:

“Yeni Türk harflerini isteyenlere ücret karşılığında öğretmek için bir kurs açtım. Gerekli muamelenin yapılmasını rica ederim.”

İmza

Selim çelenk (Çelenk, 1997: 45-46; Tekin,1988: 20)

Kaymakamlıktan ve Delegeden izin alındıktan sonra ise geceleri lüks lambaları ışığında okuma yazma çalışmalarına başlanılmıştır (Tekin, 1986: 39). Bu kurs için verilen beyanname hükmünü yerini getirmek amacıyla kursa katılanlardan 1 kuruş ücret alınmıştır. 3'er ay olan kurs dönemlerinde her dönem için 30'ar öğrenci kabul edilmiştir. Kursun

açılmasıyla birlikte ilk tepki Şam basınından gelmiştir. Arap gazeteleri Antakya'da açılan kursların Ankara eğitim örgütünün bir şubesi olduğunu söyleyerek saldırılarına devam etmiştir. Verilen bu tepkiler Fransızlar tarafından umursanmadığı için Arap tarafından gelen saldırılar değersiz kalmıştır. Kurs açıldıktan bir hafta sonra ise Selim Çelenk'ten kursta yeni Türk harflerinden başka hiçbir eğitim yapılmayacağına dair bir taahhütname alınmıştır (Çelenk, 1997: 45-46; Tekin, 1988: 120-121; Tekin, 1986: 39). Bu taahhütnamenin alınmasında ki amaç ise Hatay Türklerinin gelecekte anavatana katılımı düşünen bilinçli insanlar olarak yetiştirilmesine engel olmaktır. Fransız yöneticiler tarafından Türklerin eğitilerek bu yönde teşkilatlanmalarından endişe duyulmuştur.

1930 yılına kadar sorunsuz devam eden kurs işleri, 1930 yılında Kaymakam Nesip Eyyubi Bey'in tayinin çıkmasıyla sekteye uğramıştır. Yerine atanan Kaymakam Zekeriya İdris Bey, Şam gazetelerinin etkisi altındaydı. Atandığı andan itibaren kursla ilgilenerek emniyet örgütüne kursun denetim altında tutulması talimatını vermiştir. Ayrıca Selim Çelenk'le yapılan görüşme sonucunda da, kurs için delegasyondan alınan izini kabul etmeyerek kursu kapatma emrini vermiştir. Bu emre rağmen kursa 1931 yılına kadar devam edilmiştir. 1931 yılında Yüksek komiserliğin yayınladığı bir kararname ile kurs açılabilmesi için Yüksek Komiserlikten izin alınması şartı getirilmiştir. Bunun üzerine kurs kapanmıştır (Tekin, 1988: 122).

1933 yılına gelindiğinde ise yıllarca süren uğraş sonuç vermiş Hatay'daki Türk ilkokullarında eğitimin yeni Türk harfleriyle yapılması kabul edilmiştir. İstanbul'dan getirilen alfabeler okullara dağıtılarak yeni Türk harfleriyle eğitime başlanmıştır. Ancak, okullara dağıtılan alfabelerdeki Atatürk resimlerinin yırtıldığı duyulması, yaşanan yeni alfabaya geçiş sevincini gölgelemiştir. Resimlerin kimin emriyle ve kimler tarafından yırtıldığını öğrenmek mümkün olmamıştır (Çelenk, 1997: 49). 1937 yılında ise Yeni Türk harflerine karşı olan çıkışlar artarak devam etmiş, Türk mektepleri sıkı bir kontrolden geçirilmiştir. Bu kontroller neticesinde yeni Türk harfleriyle basılmış olan kitapların hepsi toplattırılmıştır. Bilhassa bu son hadise Türkler arasında büyük bir üzüntü ve öfke uyandırmıştır (Tan, 1937). Öyle ki Latin harfleriyle kitap ve gazete okumaları yasaklanan Türkler yapılan baskılar sonucunda zorla yer değiştirmek zorunda bırakılmıştır (BCA, 030.10/224.511.1).

1936 yılının Aralık ayında Hatay davasının hararetlenmesiyle ise Sancak'ta Türklerin haklarını savunan ve Halkevi olarak örgütlenen Heyeti Temsiliye, Selim Çelenk'ten tekrar kurs açmasını istemiştir. Yüksek Komiserlik'ten izin almadan, gözden kaçabileceği ihtimaliyle Köprü civarında bir ev kiralanıp okuma-yazma kursu açılmıştır. Fakat daha

başladığının ertesi günü polisler tarafından kurs kapatılmıştır (Tekin, 1988: 122; Tekin, 1984: 66-67).

1937 yılında da Antakya Halkevi tarafından öğretmen yetiştirmek için kurslar açılmıştır. Kurs bitiminde bu gençler 18 Temmuz 1937 günü köylere dağılarak, okuma yazma bilmeyen halk için kurslar açarak okuma yazma öğretmişlerdir. Köylerde yeni Türk alfabesi ile okuma yazma öğreten bu kişiler (Tan, 1937; Cumhuriyet, 1937; Tekin,1984: 66-67; Tekin,1986: 59). (Yeni Türk harflerini öğretmek için köylere giden gençler için bkz. Ek-8) Suriye memurları tarafından tehdit edilmiş (Cumhuriyet, 1937), bazı yobazlar tarafından şu sözlerle karşılanmış: “Biz çocuklarımıza Latince öğretilmesini istemeyiz, dinimize ziyandır.”(Cumhuriyet, 1937) Daha sonraki süreçte ise öğretmenler hakkında tutanak tutularak, birçok genç mahkemeye verilip mahkûm edilmiştir. Hatta ilkokul 4. sınıfta okuyan bir çocuk, okuma yazma öğrettiği gerekçesi ile yakalanarak hapse atılmıştır (Tan, 1937; Tekin,1984: 66-67; Tekin,1986: 59; Tekin, 1988: 124). Gerek sancak idaresi gerekse yobazlar tarafından yapılan bu karalama ve engelleme politikasının temel sebebi, yapılan inkılapların Türkiye’yi ve Atatürk’ü simgeliyor oluşuydu. Yapılan inkılâpların Cumhuriyet yönetiminin sınırları dışında kalan bir vatan toprağında yavaş yavaş yerleşmesi, gençliğin her türlü engellemelere rağmen bu yolda emin adımlarla ilerlemesi, Sancak idarecileri ve Suriyeliler tarafından tehdit olarak algılanmıştır (Melek, 1966: 19; Soyak, 1973: 631). Bu yüzden de Türk adının ve Türk medeniyetinin burada yayılmasını engellemek için uğraşlar verilmiştir. Türkler eğitim hakkından mahrum bırakılmış, özgürlükleri kısıtlanmıştır (Konuralp, 1970:181). Bu engellemelerdeki temel amaç ise asimile edilip Araplaştırılmaya çalışılan bir halk yetiştirilmek istenilmesidir. Böylece gitgide Türkiye’den uzaklaşmış bir nesil yetişerek, Türkiye ile olan yakınlık ortadan kalkacaktı.

Harf inkılabına karşı yapılan engellemeler 1929’da ilk olarak bir sayfasını yeni harflerle çıkarmaya başlayan Yenigün Gazetesinin de kapatılmasına sebep olmuştur. Türk okullarında yeni Türk harfleriyle eğitim yapılması için hükümeti durmadan sıkıştıran gazete, yayınladığı ilanlarla halkı akşam vakitlerinde Türkçe derslerine katılmaya çağıran haberler yapmıştır. 1930 yılına gelindiğinde ikinci sayfasını da yeni Türk harfleriyle yayımlamaya başlamıştır. 1939 yılında ise üç sayfasını birden Yeni Türk harfleriyle yayımlanmaya başlanmıştır (Çelenk, 1997: 47-48; Cumhuriyet, 1936; Tekin, 1984: 66-67). Gazete gerek yaptığı haberler gerekse de yeni Türk harfleriyle yayımlanması özelliği ile Hatay halkının Türkiye’ye karşı ilgisini sürekli canlı tutmaya çalışmıştır. Atatürk’ün izinden ayrılmayarak, anavatan ile irtibatı güçlendirmeye çalışmıştır (Tekin, 2009b: 57). Bu durum Fransız

hükümeti tarafından tepki çekince gazete kapatılmıştır. 19 İkinci Teşrin 1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde bu konuyla ilgili şunlar yazılmıştır:

“...Mahalli hükümet haklı ve kuvvetli bir davaya tercüman olan Yeni Gün’le her şekilde mücadeleye girişti. Bir zamanlar yarısı Türkçe yarısı Arapça, Antakya isminde bir gazete neşr olundu. Halk bu karışık gazeteyi eline bile almadığı için kısa zamanda kapandı. Gene bir aralık İskenderun’da çıkarılmak istenen başka bir gazete de aynı akıbete uğradı.

Sizler, kanunlarla nizamlarla himaye edilmiş olan Türk matbuatı, her gün cumhuriyet hükümetinin bir müsemaha veya takdiri karşısında, hür veya müstakil yurdun şefkatli kucagındasınız, hâlbuki Yeni Gün yabancı tazyiki altında çalışmanın ağırlığı altındaydı. Havadisi almaktan tabetmeğe kadar bütün çalışmalar çetin bir mücadele demektir. Bazen bir kelimenin ne maksatla kullanıldığını sorarlar ve istihbarat dairesinde insanı saatlerce sorguya çekerek, hesap isterlerdi.

Yeni Gün, son günlerde Sancak Türklüğünün eski adını almak üzere bir anket açmıştı. Gelen cevapların hepsi Hatay ismine taraftardı. Gazete, 1937 senesi başında Yeni Hatay adı ile çıkacaktı... Fakat şimdi kapatılmış bulunuyor! Son zamanlarda gittikçe artan tehdit ve tazyikin beklenen neticeside bu idi. Filhakika benim muharebe servislerim de büsbütün gayrimuntazam bir şekil almıştı. Birçok mektuplarım ve yazılarım ellerine varmıyordu. Hatta, Büyük Millet Meclisinin açılış günü çektiğim telgrafta, İskenderun istihbarat dairesinde üç gün durdurulmuştu. Nihayet intihab sırasında, Sancağın haklı davasını cihan efkârı umumiyesine bildiren yegane gazeteyi de, bu şekilde susturmaya mecbur kaldılar. Aldanyorlar! Gazete kapatılabilir, hatta bütün malzemesile birlikte binası da berhava edilebilir, bizler de ortadan kalkabiliriz; Fakat üçyüz bin Hatay Türkünün davası örtbas edilemez...”(Cumhuriyet, 1936)

Fransız hükümeti için tepki çeken bir diğer konu ise sancaktaki ticarethane tabelalarındaki yazıların kırmızı zemin üzerine beyaz Türk harfleriyle yazılmış olmasıydı. Hatta bu konu 21 Ocak 1937 tarihinde yapılacak olan Milletler cemiyeti toplantısında da mevzu bahis olmuştur (Tan, 1937).

17 Ekim 1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde bu konudan şu şekilde bahsedilmiştir:

“...Arkadaşlarımla ilkin çarşıları dolaştık. Yeni Türk harfleriyle ve kırmızı zemin üzerine beyaz yazı ile yazılmış tabelaları bilhassa dikkat çeken bütün dükkânlar istisnasız kapanmıştı. Bir aralık yarı açık bir kasap dükkânının önünde mütereddit ve korkulu birkaç kişinin et almakta olduklarını gördük. Müteaddit bekçi ve polis kordonu ile muhafaza alınan bu dükkân sahibi, belli ki protesto kararından daha önce haberdar olamamıştı. Etlerini sattıktan sonra derhal kapandığı tespit edilen bu ve buna benzer üç beş dükkândan başka

koca bir çarşıda tek bir dükkânın açık bulunmayışı ve dükkân sahiplerinin de dükkân önlerinde kafile kafile dolaşarak bu kapanışın manasını daha iyi canlandırmak isteyişleri herhalde görülecek bir şeydi...”(Cumhuriyet, 1936)

Bütün karşı çıkışlara rağmen Hatay’da 1928 den 1938 yılına kadar geçen on yıl içinde Hatay’da halkın büyük bir kısmı yeni Türk alfabesiyle okuma-yazmayı öğrenmiş, Hatay Devleti günlerine Türkçe okuma yazma bilen geniş bir kitleye sahip olarak ulaşmıştır (Tekin, 1988: 128). Atatürk’ün, “*Türk Milletinin kolayca okuyup yazmasını sağlayacak bir anahtar*” diye sunduğu bu yazı Türkiye’den ayrı düşmüş Hatay’da, sıkı sıkıya takip edilerek hayata geçirilmiştir (Kinross, 1994: 670; İnan, Karal, 1946: 70). Harf Devriminin Hatay’da yaygınlaşmasında kullanılan konuşma dilindeki beraberliğin yazı dilinde de sağlanması amaçlanmıştır. Bunun için Türkiye’den alfabe getirilerek bu alfabelerle dükkan dükkan dolaşarak yeni yazı öğretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca halkı bilinçlendirmek adına zor şartlar altında kurslar açılmıştır. Bu kurslar Suriye ve Fransız yönetimi tarafından kapatıldığında dahi pes edilmemiş öğrenime devam edilmiştir. Harf İnkılabının Atatürk’ün diğer inkılapları gibi Hatay’da geniş yer bulması Türkiye özlemi içindeki Hatay Türkleri arasında anavatana bağlılığın bir simgesi haline gelmesinden dolayıdır. Harf İnkılabının Hatay’da uygulanışı hem Hatay’ın gelecekte anavatana katılımı için zemin hazırlamak doğrultusunda hem de Hataylıların anavatan diye adlandırdıkları Türkiye’ye her koşul altında bağlılıklarını anlatmak açısından çok önemlidir.

2.4. HUKUK ALANINDA ETKİLER

2.4.1. Anayasa

Sancak Statü ve Anayasasını hazırlamak için 20 Şubat 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti Konseyi toplanarak beş kişilik bir uzmanlar komitesi kurulmasını kararlaştırmıştır (Pehlivanlı, Sarımay ve Yıldırım 2001: 81). Uzmanlar Komitesinin yaptığı görüşmeler sonucunda 29 Mayıs 1937 tarihinde Sancak Statüsü ve Anayasası kabul edilmiştir. Kabul edilen Anayasanın başlıca noktaları şöyle özetlenebilir:

“ -Sancak’ta yasama yetkisi, iki dereceli seçimle, dört yıl için işbaşına gelecek 40 üyeli bir meclis tarafından yürütülür.

-20 yaşından büyük tüm erkek Sancak vatandaşları, birinci derece seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Birinci derecede adaylık için, okur-yazar olmak zorunludur. İkinci derece seçimlerde ise adaylık için bu koşulun yanısıra, 25 yaşını aşmış olma koşulu aranır.

- Sancak Meclisi için yapılacak ilk seçimler, MC Meclisi'nin Fransa ve Türkiye dışındaki üyelerinin temsilcilerinden oluşacak bir Seçim Komisyonu tarafından düzenlenir ve denetlenir. Birinci derece seçimleri, mensup oldukları cemaate göre seçmen listelerine yazılırlar. Bir cemaat için yazılacak seçmen sayısı, o cemaati temsil edecek ikinci derece seçmen sayısı ile milletvekili sayısını belirler. Her 100 birinci derece seçmen için '1' tane ikinci derece seçmen belirlenir. Ancak, yazım işleminin sonucu ne olursa olsun, her cemaate en az aşağıda belirtilen sayıda milletvekili çıkarma güvencesi verilmiştir.

-Sancak'ta yürütme yetkisi, Sancak Başkanı ile İcra Heyeti'ne (Bakanlar Kurulu) aittir. Meclis tarafından beş yıllığına göreve getirilen Başkan, İcra Heyeti'nin olumlu görüşü ile Meclisi feshederek yenileme yetkisine sahiptir. İcra Heyeti, Başkan'ın aradığı bir Başkan'la (Başbakan) dört üyeden (bakan) oluşur.

- Yargı yetkisi, yasa ile kurulan mahkemelere aittir.

- Sancak Statüsü ve Temel Yasası 29 Kasım 1937 tarihinde yürürlüğe girecektir.” (Ada, 2005: 135-136)

29 Kasım 1937 tarihinde yürürlüğe girmesi beklenen anayasa için ilk olarak Sancak'ın bağımsızlığının tanınması ve tam bağımsızlığına kavuşması gerekiyordu. Bunun içinde ilk etapta Sancak'ta seçimlerin yapılması gerekiyordu. Türkiye, Hatay'da yeni rejimin derhal uygulanmasını istediği halde, Suriye'deki Arapların protesto ve isyan hareketleri, Sancak'taki Fransızların diğer unsurları, Türklere karşı kışkırtan davranışları Türk Fransız ilişkilerini tekrar gerginleştirmiştir. Bu olumsuz gelişmelere rağmen, 1937 tarihli Türk-Fransız Antlaşması ile sancak meselesinde önemli gelişme kaydedilmiştir. (Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım, 2001: 82)

Bağımsız bir devletin olmazsa olmazı olarak görülen anayasa ile Hatay Devleti'nin kendi öz yönetimi oluşturarak Fransız veya Suriye kanunlarının boyunduruğundan kurtulmuştur. Bu durum bölgedeki Türklerin nüfus yoğunluğu ile yönetime egemen olması ve kendi geleceklerini tayin etmelerini açısından önemlidir.

2.4.2.Meclis ve Kanunlar

Atatürk'ün çabaları sonucunda kurulup onun emirleriyle şekillenmiş ve yine Onun ilkelerine göre, Türkiye'nin tam desteğiyle varlığını sürdüren Hatay Devleti (Tekin ve Tekin, 2011: 120), birçok şey de olduğu gibi Meclis konusunda da Türkiye Büyük Millet Meclisini örnek almıştır. Meclis 40 milletvekilinden oluşmuştur. Ayrıca Devlet Reisi, Başbakan ve Bakanlar meclis dışından seçilmiştir (Tekin, 2009a:15). Cemaatler ise Milletler Cemiyetince

hazırlanan seçim mevzuatı gereğince belli oranlarda temsil edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 179).

Hatay Hükümeti kurulduktan hemen sonra ise kuruluşunu ve örgütlenmesini hızla tamamlamış, Meclis yasama görevini yoğun bir çaba ile ve büyük bir ciddiyet ve titizlikle sürdürmüştür (Tekin, 2009b: 145). Bunu yaparken de kendilerine örnek olarak, ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri Türkiye'yi almışlardır. 16 Şubat 1939 Perşembe günü Hatay Millet Meclisi'nde yapılan toplantı bu konuda tarihi bir öneme sahiptir. Abdulgani Türkmen başkanlığında yapılan toplantının gündeminin 1. Maddesinde “*anavatan kanunlarının Hatay kanunu olarak aynen kabul edilmesi*” teklifi sunulmuştur (Tekin, 1986: 84). Sunulan bu mazbata şu şekildedir:

“Hükümetçe tanzim edilip encümenimize havale buyrulan Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının Hatay Kanunu olarak kabulü hakkında kanun lâyihası üzerinde lâzım gelen incelemeler yapıldı. Bu kanun encümenince şâyân-ı şükran ahkâmı ihtiva etmesi itibariyle derin bir menuniyetle karşılanmıştır.

*Anavatanda câri olan her kanunun Hatay'da tatbik sahasına girmesi halkımızın bir anda medeni kanunlara kavuşmasını temin edecek bir keyfiyettir. Bu kanunlar silsilesi Hatay için mes'ud neticeler doğuracaktır. Encümenimiz, Hükümetin serdettiği mucip sebepleri tamamiyle vârid görmüştür. Encümenimizin tetkikinde derin bir saadet hissi duyduğu bu kanun bir anahtardır ki, bununla hazineleri açmaktayız. Filhkika bu kanun Hatay'ın saadet ve refahına, selâmet ve teâlisine bahşedilmiş büyük ve tükenmez bir servettir. Hükümetin tanzim ettiği projede bazı ifadeler kanuni uslûba daha uygun bir şekle kalbedilmiş, ikinci maddeye “*ta'dilin kanunla olacağı*” hükmü ilave edilmiştir.”(Tekin, 2009a: 302)*

Teklifin gerekçesi okunduktan sonra 11 milletvekili tarafından söz alınarak konuşulmuştur (Tekin, 1986: 84). Söz alanlardan birisi de Anayasa ve Adliye Encümeni Reisi sıfatıyla Hamdi Selçuk'tur. Hamdi Selçuk tarafından şu konuşma yapılmıştır:

“-Sayın arkadaşlar,

Yeni bir rejim kendi bünyesine uygun olacak yeni esaslar ister, yeni rejimin bütün nimetlerini ve feyizlerini her sahada göstermek ve bu yeni varlığa yeni bir nizam vermek bir zarurettir.

Yepyeni esaslara dayanarak yeni bir ruh ile kurulan bu devletin daha ilk andan itibaren kendisini bu zaruret karşısında gördüğü her türlü tereddütten uzaktır. Halen Hatay'da meri olan kanunlar bu rejim ve muasır hukuk telakkileriyle alâkası olmayan eski

kaidelerden mülhem eski Osmanlı kanunlarıdır. Gerek dayandığı prensipler ve gerek ihtiva eylediği hükümler itibariyle o devrin cemiyet hayatını tanzim etmek ve o devrin müeyyidesi olmak üzere vazedilmiştir. O devir artık bir tarih olmuş, eski hayat çoktan maziye gömülmüştür, bu gün ne o idare ve nede eski Hayattan eser kalmadığına göre o kanunlarla bu yeni devlete ve cemiyete düzen vermek elbette mümkün değildir.

İnkılapçı meclisimiz açıldığı günden itibaren bu hakikate tam bir sadakat göstererek Kemalizm düsturlarının kanunlarımızda hâkim olması esasını kabul etmiştir. Ana vatandan ayrı hiçbir şeyimiz yoktur, bu devlet o büyük milletin eseri ve bizi ısıtan ve aydınlatan kuvvet oradan aksetmektedir. O büyük vatanın nazımı olan kanunlar, yürüyüşte ve düşünüşte onun ayrılmaz bir parçası bulunan Hatay'ın dahi kanunları olması kadar tabii bir şey olamaz.”(Selçuk, 1972:130) Daha sonra söz alan İbrahim İnal tarafından da şunlar söylenilmiştir:

“Kemalizm rejiminin kanun ve nizamlarının burada tamamen kabul ve tatbik edilmesiyle tamamlanmış olacaktır. Asırları yıllara, aylara, hattâ günlere sığdırarak anavatanı bugünkü büyük kudret, refah ve saadete eriştiren Kemalizm rejimi, Kemalist Türk Hatay'da da aynen kabul edilmekle o büyük varlığa ve zengin medeniyet hazinelerine kavuşmuş bulunuyoruz.” (Tekin, 2009a: 305)

Yapılan konuşmalardan sonra ise Hatay Meclisi 16 Şubat 1939'da Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını bir bütün olarak Hatay Cumhuriyeti'nin kanunları olarak kabul etmiştir (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 96; Sökmen, 1978: 110; Gök, 2005: 44). 16.02.1939 kabul edilen bu kanun, 11 Mart 1939 tarihli 64 sayılı Resmi Gazete 'de “Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının Hatay Kanunu Olarak Kabulüne Dair Kanun” adı ile yayımlanmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 179-180; Tekin, 2002: 142). Bu kanunun maddeleri şöyledir:

Madde 1-Türkiye Cumhuriyeti Kanunları Hatay Kanunları olarak kabul edilmiştir.

Madde 2- Bu kanunların mer'iyete vaz' tarihleri ile mahalli icaplara uygun olmayanların tamamen veya kısmen tatbik edilip edilmemesine İcra Meclisi salâhiyettardır. Ta'dil, kanunla olur.

Madde 3- Mer'iyete giren her kanun, ona müteallik kanunla ahkâmı ilga eder.

Madde 4- Bu Kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

Madde 5- Bu kanunun icrasına icra meclisi mer'idir.(Hatay Resmi Gazetesi, 1939) Hatay devleti bu kanunu kabul etmekle Türkiye'nin tecrübelerinden faydalanarak kısa sürede

kurulumunu tamamlamaya çalışmıştır. Ayrıca Fransa'nın etkisinden büyük oranla kurtulmuş olacaktır.

Bu kanunun kabul edilmesiyle ilgili olarak Fransız temsilci Kolonel Collet şunları söylemiştir:

“Hatay Millet Meclisi'nin Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarını aynen kabul etmesi istigrapla karşılanacak bir şey değildir. Tamamıyla müstakil olan Hatay Devletinde Türkler kati bir ekseriyet teşkil ederler. Türkiye’de Kemalizm rejiminin uzun seneler tatbik ve tecrübe ettiği kanunların Türk ekseriyetiyle meskûn olan Hatay’da aynen kabulünden daha tabii bir şey olamaz.”(Tekin, 1986: 84)

Görüldüğü üzere yıllarca Hatay’da Türk kültürünü göz ardı etmeye çalışan Fransızlarca da Türkiye’de yürürlükte olan kanunların Hatay Devleti kanunları olarak kabul edilmesi gayet iyi bir şekilde karşılanmıştır.

Hatay Devleti başbakanı Abdurrahman Melek, *“Hatay Nasıl Kurtuldu?”* adlı eserinde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının Hatay kanunları olarak kabul edilmesinden şu şekilde bahsetmiştir:

“Bir gün mebus arkadaşlarla konuşurken: ‘ Meclise, Türkiye Cumhuriyeti Kanunları toptan Hatay kanunları olarak kabul edilmiştir, mealinde bir kanun tasarısı ile gelirsem ne yaparsınız?’ diye sordum. ‘Alkışlarla derhal kabul ederiz’ dediler. Bu fikri formüle etmek ve tatbikatta mümkün olabilen şekli verebilmek için vekil arkadaşlarımla uzun boylu görüştük. Cumhuriyet kanunlarını toptan Hatay kanunları olarak kabul etmekle beraber, bunların mahalli icaplara uygun olanları kısmen veya tamamen meriyet mevkiine koyabilmek için hükümete selâhiyet verilmesi şeklinde, bir kanun tasarısı hazırladık. Mecliste büyük tezahüratla kabul edildi.” (Melek, 1966: 77-78).

Bu kanunun kabulünden sonra 103 numaralı karar ile Hatay Meclis İç Tüzüğü, Türkiye Büyük Millet Meclisi örnek alınarak yapılmıştır. Meclis 14 Kasım 1938 günü konuyu görüşmeye başlamış ve 17 Kasım 1938 günü oylanarak kabul edilmiştir. İç Tüzük kabul edilinceye kadar TBMM İç Tüzüğü örneğine göre işlem yapılmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 179-180).

Türkiye’de yürürlükte olan kanunların Hatay Devleti kanunu olarak kabul edilmesi ile Bakanlar Kurulu kendisine verilen yetkiye dayanarak kanunun uygulanması için Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nden iki uzman istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından kabul edilen bu istek sonucunda Maliye bakanlığı müfettişlerinden Cemal Eyüboğlu ve Ferit Melen

Hataya gönderilmiştir. Hatay Bakanlar Kurulu tarafından 23 Şubat 1939 tarihli toplantıda gönderilen bu uzmanların hemen göreve başlatılmaları kararı verilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 179-180). Kanunların uygulanışını hükümet tarafından düzenlenirken, bu kanunların askerlik, kadınlara seçim hakkı, uluslararası taahhütler gibi konularla ilgili olanlarının şimdilik uygulanmaması konusunda karar verilmiştir (Tekin, 1986: 84). Ayrıca düzenlemelerin düzgün ve Türkiye ile uyumlu bir şekilde yürütülebilmesi için Türkiye’de Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu başkanlığında bir Hatay İstişari Heyeti ile bir Hatay bürosu kurulmuştur. Bu yapılanmanın arkasından, (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 96) gerekli hukuki düzenlemeler yapıldıktan sonra ise devlet kadrolarında da gerekli değişiklikler yapılmıştır. Buna ilave olarak Adana’ya adam gönderilerek, Kanunları ve talimatnameleri getirttirilmiştir (Pehlivanlı, Sarınoy ve Yıldırım, 2001: 127; Tekin, 2009a: 198).

Hatay Millet Meclisi tarafından Hatay’da yapılacak olan düzenlemelerin Türkiye’nin kanunlarına göre yürütülebilmesi için bir kanun çıkarmıştır. Bu kanunla Hatay Hükümeti’ne mevcut mevzuatı değiştirmek, yerlerine yeni kanunlar yaparak yürürlüğe koymak yetkisi verilmiştir. Bu gelişmenin devamında ise önemli bir düzenleme adli teşkilat alanında yapılmıştır. Bu konuda ilk olarak Sancak idaresi zamanındaki adli teşkilat daimi kalmak üzere 23 Eylül 1938’de Hatay Devleti Yüksek Mahkemesi kurulmuştur (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 94). Türkiye ile öteden beri sürdürdüğü bağlantısını sıkı bir şekilde koruyan bu devlet Ocak 1939’da Türkiye’de yürürlükte olan medeni kanunla ceza kanunu aynen kabul etmiştir (Erkal, 1988: 31). Bunun üzerine Hamdi Selçuk tarafından mecliste şu konuşma yapılmıştır:

“Eskimiş ve ilmi kıymeti kalmamış olan nazariyelere istinat eyleyen eski bir kanun yerine yüksek hukuk nazariyelerinden mülhem Türk Ceza Kanunu aynen kabul edilmiştir. Anavatan bizim için en zengin ilham kaynağı ve orada şahit olduğumuz her teceddüd ve terakki hareketi bizim için bir numunedir. Bu örneğe bakarak kurduğumuz yeni rejimin ve dahil olduğumuz yeni hayatın hakiki müeyyidesi ancak oradan alacağımız kuvvetle ifade edilebilirdi. Yeni ceza kanunumuz Ata rejiminin müeyyidesi olduğu gibi, onun müvellidi olan bu rejimin de müayyidesi olacaktır. Milli mahkememiz, milli kanunlarla millete milli adaletin zevkini tattıracaktır.”(Tekin, 2009a: 278)

Hamdi Selçuk’un yaptığı bu konuşma Türkiye Cumhuriyetinin Hatay Devleti üzerindeki etkisine en güzel örneklerdendir. Hatay devleti gerek meclis işleyişi, gerekse kabul edilen Türkiye cumhuriyeti Devleti’nin kanunlarıyla, Suriye ve Fransız etkisinden sıyrılarak, hasret çektikleri anavatana bir nebze de olsa kavuşmuşlardır (Sökmen, 1978: 110).

Görüldüğü üzere gerek Türkiye gerekse Hatay yöneticileri Hatay'ın er geç Türkiye'ye katılacağına inandıkları halde uzun vadeli düşünerek tam bağımsız bir devlet yönetimi uygulamışlar ve teşkilatlanmasını yapmışlardır. Meclis yasama görevini ciddiyetle yapmış, gerekli kanunları çıkarmış, bütün devlet kurumlarını oluşturmuştur. Yeni devlet idari, siyasi, adli teşkilatlar kurulmuş, ekonomi, sağlık, ziraat, maliye konularında gerekli çalışmalar yapılmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 352).

Hatay Devleti gerek Anayasa gerekse meclis ve kanunlar bakımından Türkiye'den etkilenecek kuruluşunu hızlı bir şekilde tamamlamıştır. Gelecekte yeniden Türkiye Cumhuriyetine katılması düşünülen Hatay için gerekli altyapı oluşturulmuştur. Böylece yabancı tesiri yeni kurulan bu devlette en alt seviyeye indirilmeye çalışılmıştır.

2.5. GÜVENLİK VE İKTİSADİ ALANINDAKİ ETKİLER

2.5.1. Banka ve Para

Hatay Devletinde Türk parasının kullanılması 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşmasının 7. Maddesi Türk parasının resmileşmesini öngören maddeyle başlamış (Toprak, 1984: 37) daha sonra Şubat 1939 (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 95) sonunda devlet memurlarının maaşının Türk parası ile ödenmesiyle devam etmiştir (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001: 126).

Hatay'da kullanılan Suriye parası yerine Türk parasının kullanılması için, Vedi Bilgin'in Hatay Meclis'inde, Hatay'da Suriye parasından daha çok Türk parasının olduğunu ve Suriye parası yerine Türk parasının kullanılması gerektiğini öne süren bir teklif sunmuştur (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 190). Bunun üzerine yapılan görüşmeler sonucu (Melek, 1966: 78) 13 Mart 1939 tarihli celsede Hatay'da, Suriye parası yerine Türk parasının kullanılmasına dair bir kanun kabul edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 239). Kanun 15 Mart 1939 tarihli resmi gazetenin 66. Sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun metni şöyledir:

“Madde 1- Türk Parası Hatay'ın resmi parasıdır.

Madde 2- İşbu kanunun neşri tarihine kadar Suriye parası üzerinden tarh ve tahakkuk ettirilmiş olup ta henüz tahsil edilmemiş bulunan bilimum vergi, resim, harç ve para cezaları bu kanunun neşri tarihinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca kabul edilmiş kur üzerinden Türk parasına tahvil edilir ve Türk parası olarak tahsil edilir.

Madde 3- Umumi ve hususi bütçelerin varidat muhammenatı ve masraf cetvellerindeki rakamlar 2. Maddedeki esas dâhilinde Türk parasına tahvil olunur.

Madde 4- Suriye parası üzerinden tediye edilmekte olan maaş, ücret, tahsisat, tazminat, tayinat, yem bedeli ve bu mahiyetteki bircümle istihkakların aynen Türk parası olarak tediyesine devam olunur.

Madde 5- Umumi ve hususi bütçelere ait veznelere halen mevcut Suriye parası resmi kur üzerinden Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Hatay'daki şubesine devredilir.

Madde 6- İşbu kanuna muhalif bircümle ahkâm mülgadır.

Madde 7- İşbu kanunun hükümleri neşri tarihinden itibaren muteberdir.

Madde 8- Bu kanunun hükümlerini yürütmeye İcra Meclisi memurdur.”(Melek ve Pehlivanlı, 2011:239; Tekin, 2009a:344; Hatay Resmi Gazetesi, 1939)

Türk Parasının Hatay Devleti'nin resmi parası olarak kabul edilmesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın İskenderun'da bir şubesi açılmıştır (Melek, 1966: 78).

28 Temmuz 1937 tarihinde ise Sancakta ki seçimler sırasında hükümete sunulan bir raporla İş Bankasının açılımı istenilmiştir (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 72-73; BCA, 030.10/138.985.15).

1 Mart 1939 tarihinde ise T.C. Ziraat Bankası Kanunu'nun bazı maddeleri Hatay Devleti'ne uygun hale getirilmiş ve bankanın şube ve kadroları tespit edilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 239).

Tarihi, ırki, siyasi olarak Türkiye ile bütünlük içinde olan Hatay'da Türk parasının resmileşmesi 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla gerçekleşmiştir. Türk parasının Suriye parasının yerine geçmesi ise 13 Mart 1939 tarihindedir. Bu tarihten sonra Suriye Parası yerine Türk parası kullanılarak Suriye parası tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece Hatay devleti Emniyet, Posta, eğitim, dil konularında olduğu gibi para konusunda da yabancı etkilerden arındırılmıştır. Anavatan olarak gördükleri Türkiye ile diğer konularda olduğu gibi para konusunda da bütünleşerek, Türkiye'ye katılım yolunda ilerleme kaydedilmiştir.

2.5.2. Ticaret ve Gümrük

Cenevre Antlaşması gereği Hatay gümrükleri Hatay Devleti'ne devredilmiştir. Gümrük teşkilatının işleyişini düzenlemek amacıyla 1 numaralı “Hatay Gümrük Teşkilatı Hakkında Muvakkat Kanun” çıkarılmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 236). 24 Birinci teşrin 1938 tarihli Hatay Resmi Gazetesinde çıkan bu kanunun maddeleri şöyledir:

“Madde 1- Hatay Gümrük idaresi Maliye vekâletine bağlı müstakil bir Müdüriyeti umumiye şeklinde idare edilir.

Madde 2- Mezkur teşkilatın kadrosunu gösterir bir numaralı cetvel bu kanuna raptedilmiştir.

Madde 3- Bu kanuna mugayir ahkâm mülğadır.

Madde 4- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5- Bu kanunun icrasına Maliye vekili memurdur.” (Hatay Gümrük teşkilatı ile ilgili kanun için bkz. Ek-3) kanuna bağlı 1 numaralı cetvelde de görevlilerin maaşları şu şekilde açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre Umum Müdürü 200 Lira, Merkez Müdürü 160 Lira, Kâtip 70 Lira, Kâtip ve daktilograf 60 Lira, Muhasebe bölümünde çalışan Baş muhasip 110 lira, Veznedar 80 lira , ayrıca 100 lira, 70 Lira, 50 Lira maaş alan üç ayrı muhasip vardır. Tetkik servisi bölümünde tetkik şefi 100 lira, 80 lira alan bir tetkik memuru ve 70 lira alan bir tetkik memuru bulunmaktadır. Manifesto servisi bölümünde 100 lira ve 50 lira maaş alan iki tane manifesto memuru vardır. Anbar işleri bölümünde çalışan 80 lira maaş alan bir anbar memuru, 70 lira maaş alan kolipostal memuru, 80 lira maaş alan teslim memuru vardır (Hatay Resmi Gazetesi, 1938).

31.10.1938 tarihli Resmi Gazetede çıkan 31 numaralı kanunla ise eski idarede görev yapan gümrük memurlarının görevlerine aynı haklarla devam edebilecekleri şu maddelerle açıklanmıştır:

“Madde 1- Sabak idareden intikal edip vazifesini terk etmeyerek yeni idare teşkilatında işinde devam eden Hataylı gümrük memurlarının bütün hakları mahfuzdur.

Madde 2- Bu memurların almakta oldukları maaş müktesep bir hak teşkil eder.

Madde 3- İşbu kanunun icrasına Maliye, İktisat ve Gümrük memuru vekildir.” (Hatay Resmi Gazetesi, 1938)

Gümrük teşkilatı bu kanunlarla şekillendikten sonra ise Hatay Devleti’nde ticaretin gelişmesi için bazı kanunlar çıkartılmıştır. Bunun için ilk olarak 22.11.1938 tarihinde kabul edilen bir kanunla Hatay’a giren mallardan alınmakta olan gümrük vergisi yüzde 40 indirilmiştir. 31.10.1938 tarihinde ise Türkiye’den Hatay’a ithal edilecek olan ürünlerde gümrük vergisi alınmayacağına dair bir kanun çıkmıştır (Hatay Resmi Gazetesi, 1938).

Hatay devleti birçok alanda olduğu gibi ticaret ve gümrük alanında da Türkiye ile olan yakın ilişkilerini ortaya koymuştur. İlk olarak Gümrük teşkilatını şekillendirdikten sonra,

Türkiye ile rahat ticaret yapabilmek adına Türkiye’den Hatay’a girecek olan mallardan alınan gümrük vergisini kaldırmıştır. Böylece Türkiye ile olan yakınlık Gümrükte de sağlanmıştır.

2.5.3. Emniyet ve Posta

Hatay anayasası tespit edilirken üzerinde dikkatle durulan bir konuda Sancağın Emniyeti konusu olmuştur. Bu doğrultuda Hatay Anayasasında emniyet ile ilgili alınan esaslar şunlardır:

“Statü projesi Sancağın tamamıyla askerlikten tecridini tavsiye etmiştir. Askeri, bahri ve havai kuvvetler Sancağa sokulmayacak ve hatta transit olarak Sanacaktan geçmeyecektir.

Sancakta askeri mükellefiyet, silah ticareti ve imali, bahri, askeri ve havai müesseseler vücade getirilmesi memnudur. Sancağın asayışı mevcud 1,500 kişiyi tecavüz etmiyecek bir jandarma kuvveti ile temin edilecek ve mahalli hükümet bu kuvvetin teslihi için lazımgelen eslehayı ithal ve muhafaza edilebilecektir.

Komite, sancağın askerlikten tecridinin asayışın muhafazası ile telifini sarih olarak tavsiye etmiştir. Bunun için mandater devletin müsellâh kuvvetleri mahalli ihtiyaca uygun şekil ve miktarda tahliye edilecektir.” (Cumhuriyet, 1937)

Hatay Devleti’nin kuruluşundan sonra 22 Kasım 1938 tarihinde İnzibat Umum Kumandanlığı ve Emniyet Müdürlüğü kurulmasına dair bir kanun çıkarılmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 220). Bu kanunun maddeleri 28 Ocak 1939 tarihli Resmi Gazete de yayımlanmıştır: 1. Maddede *“Emniyet ve Jandarmadan müteşekkil olan Hatay zabıtası Hatay devletinin umumi emniyet ve asayişini korur. Şahsın tasarruf emniyetini ve mesken masumiyetini, halkın ırz, can, malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin eder, yardım isteyenlere yardıma, muhtaç çocuk alil ve acizlere muavenet eder, kanun, nizamname ve talimatname hükümlerinin kendilerine verdiği vazifeleri yapar.”* denilerek Hatay zabıtasından görevlerinden bahsedilmiştir. 2. Maddede yine zabıtanın kendisine düşen görevlerinden bahsedilmiş, 3. Maddede *“Belediye zabıtası işleri Hatay zabıta umum komutanlığınca lüzum görülen yerlerde polis veya buna ilave edilecek hususi teşekküllere gördürülür”,* 4. Maddede *“Hatay zabıtası hiçbir suretle kendi vazifesinden başka bir işte kullanılmaz”* denilirken, 5. Maddede Fotoğrafları ve parmak izleri alınabilecek kişilerin özellikleri verilmiştir. Toplam olarak 63 maddeden oluşan bu kanun Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen, Başbakan Abdullah Melek, Adliye vekili C.O. Yurtman, Maliye, İktisat ve Gümrük vekili Cemal Bey, Kültür ve Sıhhat vekil, A.Faik Türkmen tarafından imzalanmıştır (Hatay Resmi Gazetesi, 1939).

Hatay Devleti'nin sınır güvenliği ise, ordu kurmak uzun zaman aldığı ve masraflı bir iş olduğundan dolayı 5 Temmuz 1938'de Kurmay Albay Şükrü Kanatlı komutasında Hatay topraklarına giren Türkiye Cumhuriyeti askerlerine bırakılmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 209).

1938 yılı başında emniyet teşkilatında düzenleme yapılması için Başbakan Abdurrahman Melek ve Fransız temsilci Binbaşı Collet arasında görüşmeler olmuştur. Bu görüşmeler esnasında Collet'in Hatay'daki ücretli askerleri jandarma olarak kabul ettirmek istemesi üzerine Abdurrahman Melek'in cevabı şöyle olmuştur: “*Kolonel, bu mesele yi tamamen halletmiş bulunuyoruz; Türkiye'den mütehassıs celbederek yeni jandarma yetiştireceğiz; eskilerden hiçbirini almayacağız.*” (Melek, 1966: 67) Bunun üzerine jandarma ve emniyet teşkilatı Türk uzmanlarından yararlanılması yönünde yeniden düzenlenmiştir. (Sofuoğlu ve Dağıstan, 2008: 94) Ayrıca Türkiye tarafından “*Hatay Devlet ve Zabıta Teşkilatı için*” bir milyon lira örtülü ödeneğe ilave edilmiş ve jandarmaların elbise ihtiyacını karşılamak için 30.000 lira daha verilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 221).

Milli Savunma Bakanlığı dışında bütün bakanlıklar kurulan Hatay Devletinde, Milli savunma hem pahalı bir iş, hem de uzun vadeli bir iş olduğundan dolayı kurulmamıştır. Aslında 1939 yılı bütçe kanununa 80.000 lira ödenek konulmuştur. Ancak devlet teşkilat yapısını düzenleyen 22 numaralı kanun da ve daha başka kanunlarda Milli Savunma Bakanlığı teşkilatı gösterilmemiştir. Zaten Hatay'ı koruyabilecek çapta bir Türk askeri birliği daha önce bölgeye sokularak, dış güvenliği bu birliğe bırakılmıştır. Savunmaya ayrılan paralar ise sosyal, ekonomik, eğitim yatırımlarına ayrılmıştır. Bu kanaatimizi iç güvenlik teşkilatı kurulduğu halde, dış güvenlikten sorumlu savunma bakanlığı teşkilatının kurulmaması da desteklenmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 352).

Yeni kurulan Hatay devletinde Hatay pullarının çıkarılması ve kullanılması tıpkı emniyet teşkilatı gibi uzun zaman aldığı için bu mesele daha sonraki bir tarihe bırakılmıştır. Hatay pulları çıkarılması ile ilgili tekliflere Başbakan Abdurrahman Melek'in cevabı şöyle olmuştur: “*beynelmilel posta ittihadına girmedikçe, hiçbir devlet kendi namına posta pulu çıkaramaz. Posta ittihazına dahil olur olmaz Hatay namına posta pulları hemen çıkacaktır. Şimdilik mümkün olan tedbir mevcut pullara Hatay Devleti namına sürşarj (üzerine bir sayı veya kelime basma işi) yapılmasıdır*” (Melek ve Pehlivanlı, 2011: 190) Pul konusu uluslararası posta birliğine katılmayı şart koyduğundan, Şubat 1939'da Suriye damga pullarının sürşarj yapılarak kullanılması uygun görülmüştür (Tekin, 1986: 83; Tekin, 2009a: 75).

Ancak zamanla Suriye'nin posta pulu göndermemesi üzerine mektupların ulaştırılması konusunda sorun oluşmuştur. Bunun üzerine Hatay posta pulları da Türkiye'de basılarak posta işlerinin aksatılması engellenmeye çalışılmıştır (Melek, 1966: 68).

Hatay'ın dış güvenliğinin tamamen Türk ordusuna bırakılması ya da iç güvenliğini sağlamak için yetiştirilecek olan jandarmaların Türkiye'den getirilecek olan uzmanlar tarafından eğitilecek olması Türkiye'nin Hatay üzerinde ki otoritesini göstermek açısından çok önemlidir. Hatay üzerindeki kontrolü her alanda elinde tutmak isteyen Türkiye her alanda olduğu gibi bu alanda da varlığını hissettirerek Hatay emniyeti üzerinde de kontrolü elinde tutmak istemiştir.

SONUÇ

Atatürk dönemi dış politika olaylarının en çetinlerinden birisini temsil eden Hatay meselesi, Atatürk tarafından dikkatle takip edilerek her daim canlı tutulmuştur. Bu duruma en büyük etken ise Hatay'ın Milli Mücadele yıllarından itibaren Misak-ı Milli sınırları içinde kabul edilmesi olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ilk işgal yıllarından itibaren Türkiye'den ayrı düşen Hatay'ın durumuyla yakından ilgilenmiştir. Ancak, Türkiye'nin bu dönemde savaşlardan yeni çıkmış, kurulumunu tamamlamaya çalışan yorgun bir devlet olması sebebiyle sorunun çözümünü sağlayamamıştır. Bunun yerinde siyasi konjonktürün Türkiye lehine döndüğü uygun bir ortamın oluşması beklenilmiştir. İskenderun Sancağı, Misak-ı Milli sınırları içerisinde olmasına rağmen dönemin bu tür olumsuz şartlarından dolayı mecburen Fransız idaresine bırakılmıştır. Ancak daha sonra imzalanan antlaşmalarla Türklere bir takım haklar verilerek, ilerde Türkiye'ye katılımın yolu açılmıştır. Özellikle 20 Ekim 1921 tarihinde yapılan Ankara Antlaşması taktiksel bir antlaşmaydı. Türkiye bu antlaşmayı yaparken önceliği güney cephesindeki savaşı bitirerek mücadelenin yoğun yaşandığı batı cephesine ordularını kaydırmayı amaçlamıştır. Aynı zamanda bu antlaşma ile Hatay bölgesi Türk sınırları dışında kalırken bir yandan da, bölgede özel bir idare kurulması ve burada Türk kültürünün gelişmesine katkı sağlayacak haklar verilmiştir. Bu haklar, bölgedeki Türklerin benliklerini koruyup Türkiye ile bağlarını güçlendirmelerinde ve ileride Hatay'ın anavatana tekrar kavuşmasında Türkiye'nin elinde önemli bir dayanak noktası teşkil etmiştir. Yani bir nevi Hatay bölgesinin ilerde kavuşacağı statünün temelleri atılmış, Fransa ile yapılan Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması ile bu hükümler kuvvetlendirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'da yaşanan karışıklıklar sebebiyle, uyguladığı Manda İdaresi'nde zaman zaman sıkıntılı günler yaşayan Fransa, 9 Eylül 1936 tarihinden önce Suriye ve Lübnan'daki manda yönetimine son vererek yükünü hafifletme yolunu seçmiştir. Suriye'yle Fransa arasında, Sancakla ilgili bütün hak ve yükümlülükleri doğrudan Suriye'ye devreden bir antlaşma yapılmıştır. Yapılan bu antlaşma sonucunda Sancak Türklerinin azınlık durumuna düşmesi söz konusu olmuştur. İşte bundan sonraki süreçte Avrupa'da siyasi ortamın uygun olduğunu gören Atatürk, Hatay Meselesi üzerine yoğunlaşarak kararlı ve tutarlı bir politika izlemiştir. Bunu yaparken de iç ve dış kamuoyunda planlı bir şekilde gündeme getirilen Hatay meselesinde, Batılılar gibi toprak isteyerek değil, Sancak bölgesi için bağımsızlık isteyerek işe başlamıştır. Atatürk, bunu yaparken Hatay'ın bağımsız olmasının ilerde Türkiye'ye katılım yönünde olumlu sonuçlar vereceğini biliyordu.

Bu doğrultu da Hatay'ın ilk olarak bağımsız olması, daha sonrasında da Türkiye'ye ilhak edilmesi şeklinde iki aşamalı bir yol izlemiştir. Bir taraftan da Hatay meselesinin her aşamasından halka haberdar edilerek, milli bir dava haline getirilmiştir. Birleşmiş Milletlerin bu meselede çok fazla etkin olması, Türkiye'nin işlerini zorlaştırdığı için Türkiye usta politikalar yoluyla Birleşmiş Milletleri devre dışı bırakarak, Fransa ile karşı karşıya kalmıştır. Fransa, Avrupa'da başlayan siyasi ortamdaki karışıklıktan dolayı Türkiye ile ilişkileri gerginleştirmek istememiştir. Bundan sebeple de Türkiye ile iyi ilişkiler sürdürmeye çalışmıştır. Bunun için Türkiye ile Fransa arasında birçok uzun görüşme ve antlaşma yapılmıştır.

Milletler Cemiyeti çerçevesinde 1937'de yapılan antlaşmayla da Hatay'ın ayrı bir varlık olduğu kabul edilmiştir. Bu antlaşma esnasında Atatürk, Türkiye'nin barışçı ve hukuka saygılı görünümünü bozmamaya dikkat etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Hatay'ın toprak bütünlüğünü teminat altına alması bir anlamda garantör devlet sıfatı elde etmesini sağlamıştır. Diplomasinin tıkandığı yerlerde askeri kuvvete başvurabileceğini Fransa'ya hissettirmiş ve Fransa'nın çıkardığı engeller böylece adım adım aşılmıştır. Bu sebeple 1937 Antlaşması, Hatay meselesinin halledilmesinde önemli bir yere sahiptir. 1938 yılında imzalanan antlaşma ile de ordusunu Hatay'a sokan Türkiye, bir anlamda davanın esası demek olan seçimlerin istediği şekilde sonuçlanmasını sağlamıştır. Bu bakımdan Türk ordusunun 1938 tarihinde Hatay'a girmesi, Hatay'ın Türkiye'ye ilhakı konusunda atılacak önemli bir adımdır.

Atatürk'ün üzerinde özenle durduğu Hatay meselesi ve yürüttüğü politikalar sonucunda, birçok görüşme ve Türkiye ile Fransa'yı karşı karşıya getiren hadiselerden sonra 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay'da bağımsız bir devlet kurulmuştur. Bu bağımsız devlet kurulduktan sonra da Türkiye, Hatay'ın her daim yanında bulunarak maddi ve manevi olarak desteklemiştir. Öncelikle Tayfur Sökmen'i devlet başkanı seçmiştir. Bu kadarla kalmayarak devletin adı Atatürk tarafından uygun bulunan Hatay, Bayrağı ise yine Atatürk'ün elleriyle çizilmiş Türk Bayrağına benzer bir bayrak olmuştur. Ayrıca bu süreç içerisinde halk arasındaki teşkilatlandırmayı sağlamak için Halkevi, CHP, Hatay Erginlik Cemiyeti oluşturulmuştur. Bu kurumlarda gerek Milli bayramlar, gerekse Türkiye'de yapılan inkılapların takibi için uygun ortam oluşturulmuştur. Türkiye hasreti içerisinde olan Hatay Türkleri tarafından Türkiye'de ki gelişmeler özenle takip edilmiştir. Bunlara en uygun örnek Atatürk Tarafından gerçekleştirilen Latin harfleri ve Şapka İnkılabıdır. Hatay Türkleri bu iki inkılabı da Türkiye'ye bağlılıklarını sevgilerini göstermek olarak algılamış ve her türlü engellemeye rağmen inkılapları uygulamayı bırakmamışlardır. Ayrıca Türkiye'nin ayrılmaz

bir parçası olan Hatay'da, Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet tecrübelerinden yararlanma yolu tutulmuş ve Türkiye kanunları, Hatay kanunları olarak kabul edilmiştir.

Hatay Devleti'nin kurulmasıyla, aslında Türkiye açısından sorun büyük oranda çözülmüştür. Nitekim Hatay Devleti'nin kurulmasından sonra yapılan düzenlemelerle, Fransa ve Suriye'nin etkisinden kurtulan devlet, 29 Haziran 1939 tarihinde Hatay Millet Meclisinin kendisini fes etmesiyle Türkiye'ye katılmıştır. Böylece 20 yıllık hasret sona ererek, Hatay Devleti on ay gibi kısa süren bir devlet olarak tarihe karışmıştır. Böylece Hatay Türkleri, anavatan olarak gördükleri Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduklarını tüm dünyaya göstermişlerdir.

KAYNAKÇA

- Ada, S.(2005). *Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Akyüz, Y. (1975). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Arıkoğlu, D. (1961). *Hatıralarım*, İstanbul: Tan Gazetesi.
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri* (1999).İstanbul: Kaynak. 2.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri* (1991). Ankara: Türk Tarih Kurumu.4
- Atay, F.R. (1955). *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*, İstanbul: Sel.
- Balcı, Ş. (1949). *Suriye Eski Devlet ve Meclis Reisi Suphi Barekât'ın İsteddiği Şehadet*, Antakya: Türksözü.
- Bilgili, F.M. (1939a). *5 Temmuz Hatay'ın Kurtuluş Günü*, Antakya: İktisat.
- _____ (1939b). *Hatay Kültür Hayatı*, Antakya: İktisat.
- Bolat, M. (2006). Genel Hatlarıyla Atatürk Dönemi Türkiye'nin İkili İlişkileri, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 7(1), s. 46-74
- Borak, S. (1977). *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*, İstanbul: Çağdaş
- Çelenk, S. (1997). *Hatay'ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları*, Antakya: Zirem.
- Demircioğlu, H. (1945). Anadolu'da İlk Siyasi Mekân Vahdeti Kuruluşunda Hatay'a Verilen Önem, *Ankara Üniversitesi Haftası HATAY*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*, İstanbul: İletişim.
- Erkal, Ş. (1988). Atatürk ve Hatay, *Atatürk Haftası Armağanı Ölümünün 50nci Yılında Atatürk*, Ankara: Genelkurmay.
- Erkin, F.C. (1980). *Dışişlerinde 34 Yıl: Anılar-Yorumlar I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Gök, C. (2005). *Kırk Asırlık Türk Yurdu Hatay Tarihi Gelişimi ve Milli Mücadelesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Hatay'ın Albay Paşası Ahmet Şükrü Kanadlı*. (2010). İskenderun:39'uncu Mekanize Piyade Tugayı.
- İnan, A. (1977). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karakoç, E. (2009). Atatürk'ün Hatay Davası, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig*, 50, Ankara.
- Kinross, L. (1994). *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, İstanbul: Altın Kitaplar
- Konuralp, N.A. (1970). Hatay Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, İskenderun: Hatay Postası Gazete ve Basımevi.
- Köni, H. (1981). Atatürk'ün Dış Politikayla İlgili Görüşleri ve Uygulamaları, *100. Yıl Atatürk Konferansları*, Ankara.
- Melek, A. (1966). *Hatay Nasıl Kurtuldu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Melek, İ-Pehlivanlı, H.(2011).Hatay Devleti 2 Eylül 1938-29 Haziran 1939, Hatay: Anıt Matbaa.

- Mümtaz, T. (1942). *Hatay Albümü*, İstanbul: Ülkü.
- Nur, G. (2008). *Özdemir Bey'in Hatay ve Musul Harekâtı*, Antakya: Ada.
- Öcal, H.(1953). *Hatay Savaşı*, Ankara: Desen.
- Pehlivanlı, H.-Sarıay, Y.-Yıldırım, H. (2001). *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Saraç, S.Y. (1989). *Türk Kamuoyunda Hatay Sorunu*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Saral, M.-Dumlu, M. (1970).*Hatay İli Yakın Çevre İncelemeleri*, Ankara: Ulusoğlu Matbaası.
- Sarı, Z. (1993). *Hatay'ın Manevi Mimarları*, Antakya: Kültür Ofset.
- _____ (2000). *Hatay'ın Kurtuluş Albümü*, Antakya: Rotary Kulübü.
- _____ (2003). *Hatay'da Yer Adları ve Kuruluş Öyküleri*, Antakya. Doğuş.
- Selçuk, H. (1972). *Hatay'ın O Günleri; Bütün Yönleriyle*, İstanbul: M.Sucuoğlu.
- Sofuoğlu, A.- Dağıstan A. (2008). *İşgalden Katılıma Hatay*, Ankara: Phoenix.
- Soyak, H.R. (2004). *Atatürk'ten Hatıralar*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Soysal, İ. (1965). *Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Sökmen, T. (1978).*Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- _____ (1989). *Doğumunun 100üncü Yılında Eski Hatay Devleti İlk ve Son Cumhurreisi Tayfur Sökmen Diyor Ki*, (basım yeri yok)VOS.
- Tekin, M. (1984). *Geçmişte ve Günümüzde Hatay, Hatay'da Eğitim ve Kültür*, Ankara: MEB.
- _____ (1984). *Hatay Mücadelesi ve İşgal Döneminde Hatay Mitingleri, Hatay'da Eğitim ve Kültür*, Ankara: MEB.
- _____ (1986). *Tarihte Hatay ve Hatay Devleti*, Antakya: Antakya Ticaret ve Sanayi Odası.
- _____ (1988). *Harf İnkılabı Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay'da Yeni Yazı*, Antakya: Kültür Eğitim Tesisleri.
- _____ (2002). *Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen*, Antakya: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- _____ (2009). *Atatürk'ün Vazgeçilmez Davası Hatay*, Antakya: Mehmet Tekin.
- _____ (2009). *Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- _____ (Kasım 2009b). *Atatürk'ün Vazgeçilmez Davası Hatay*, Antakya: Mehmet Tekin.
- Tekin, Mehmet-Tekin, Mehtap(2011). *Hatay Devleti Millet Meclisi Reisi Abdulgani Türkmen*, Antakya: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Toprak, Nur, ,(1984). *Hatay*. Mehmet Tekin(Edt.) Hatay'da Eğitim ve Kültür,(37-45) Ankara: MEB.
- Tunçay, M.(1976). *Hatay Sorunu ve TBMM, Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı*, Ankara: Siyasi Bilimler Türk Derneği, Ajans Türk Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Turan, Ş.(1999). *Türk Devrim Tarihi*, Ankara: Bilgi.
- Tünay, B.(1986). *Atatürk ve Hatay, Atatürk Araştırma Merkezi*, II(5), Ankara.

- Türkmen, A.F.(1939). *Hatay Manda Tarihi Silâhlı Mücadele Evresi*, Cilt IV, İstanbul: Tan.
- Yalçın, S.(2009). *Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti*, Ankara: Berikan.
- Yavuz, B.(1994). *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk- Fransız İlişkileri (Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yavuz, C.(2010). *Dört Yol, Tarihi ve Geleceğinin İnşası*, Ankara: Berikan.

Arşiv Belgeleri

- BCA,030.10/222.501.4.
- BCA, 30.10/ 224.509.28.
- BCA, 030.10/ 225.515.25.
- BCA, 030.10/224.509.28.
- BCA, 030.10/224.513.52.
- BCA, 030.10/224.511.1
- BCA, 030.10/138.985.15.
- BCA, 030.10/225.515.23.
- BCA, 490.01/21.106.1.

Gazeteler

- Cumhuriyet: (1936, 18 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 19 Kasım).
- Cumhuriyet: (1936, 30 Aralık).
- Cumhuriyet: (1937, 28 Mayıs).
- Cumhuriyet: (1939, 25 Kasım).
- Cumhuriyet: (1936, 16 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 17 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 17 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 2 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 21 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 22 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 28 Kasım).
- Cumhuriyet: (1936, 4 Aralık).
- Cumhuriyet: (1936, 4 Ekim).
- Cumhuriyet: (1936, 4 Kasım).
- Cumhuriyet: (1937, 2 Nisan).
- Cumhuriyet: (1937, 25 Ocak).

Cumhuriyet: (1937, 25 Temmuz).
Cumhuriyet: (1937, 28 Mayıs).
Cumhuriyet: (1937, 4 Kasım).
Cumhuriyet: (1937, 8 Kasım).
Cumhuriyet: (1938, 30 Ocak).
Cumhuriyet: (1938, 6 Kasım).
Hatay Resmi Gazetesi: (1938, 22 Ocak).
Hatay Resmi Gazetesi: (1938, 31 Aralık).
Hatay Resmi Gazetesi: (1938, 24 Aralık).
Hatay Resmi Gazetesi: (1938, 24 Ekim).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 11 Mart).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 11 Şubat).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 13 Mart).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 14 Ocak).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 15 Mart).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 15 Mart).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 28 Ocak).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 31 Aralık).
Hatay Resmi Gazetesi: (1939, 31 Aralık).
Kurun: (1937, 20 Nisan).
Tan: (1937, 10 Nisan).
Tan: (1937, 11 Ocak).
Tan: (1937, 11 Temmuz).
Tan: (1937, 17 Nisan).
Tan: (1937, 2 Aralık).
Tan: (1937, 20 Nisan).
Tan: (1937, 22 Şubat).
Tan: (1937, 29 Kasım).
Tan: (1937, 4 Haziran).
Tan: (1937, 4 Mart).
Tan: (1938, 6 Temmuz).
Tan: (1938, 6 Temmuz).
Tan: (1938, 7 Temmuz).
Tan: (1937, 2 Ocak).
Tan: (1937, 20 Mayıs).

Tan: (1937, 30 Mayıs).

Tan: (1937, 4 Haziran).

Tan: (1937, 5 Haziran).

Ulus: (1937, 1 Aralık).

Ulus: (1937, 13 Ocak).

Ulus: (1937, 28 Ocak).

Ulus: (1937, 3 Kasım).

Ulus: (1937, 30 Ocak).

Ulus: (1937, 15 Şubat).

Ulus: (1937, 27 Kasım).

EKLER

EK 1. Resimler

EK 2. Resimler

EK 3. Gazeteler

EK 4. Resimler

EK 5. Resimler

EK 6. Gazeteler

EK 7. Resimler

EK 8. Resimler

EK 9. Gazeteler

EKLER

EK 1. Resimler

Resim 1. Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen

EK 2. Resimler

Resim 2. Hatay Devleti Bayrağı

Hatay Devleti

RESMÎ GAZETE

B. M. M.
Kütüphane
No: 1944-578
Resmî Gazete

Yıllık Abone şartları	24 Birinci teşrin 1938 -- Paazrtesi — N° 32 —	Resmî ilânlar
Bir lisan için: Dahilde 2, Haricte 3 L	Resmî gazeteye ait hususat için Antakya- da Dahiliye Vekâleti Matbuat Müdürlüğüne müracaat edilmelidir.	Resmî müessesat ilân- larının satırından 5 Kuruş. Halkı alakadar eden resmî müesseseler ilân- larından 10 K. alınır.
iki lisan için: Dahilde 3,5 Haricte 7,5 L		

Hatay Gümrük Teşkilatı hak-
kında muvakkat kanun No.17

Madde 1 — Hatay Gümrük idaresi Maliye Vekâletine bağlı müstakil bir Müdüriyeti umumiyeye çekilinde idare edilir.

Madde 2 — Mezkûr teşkilâtın kadrosunu gösterir bir numaralı cedvel bu kanuna rap-
tedilmiştir.

Madde 3 — Bu kanuna muğayir ahkâm mü-
gadır.

Madde 4 — Bu kanun neşri tarihinden mü-
teberdir.

Madde 5 — Bu kanunun icrasına Maliye Ve-
kili memurdur.

Devlet Reisi
T. Sökmen

Başvekil, Hariciye Adliye Vekili
Dahiliye ve Müdafaa Vekili C.O. Yurtman
Dr. Abdürrahman Melek

Maliye: İktisat ve Kültür ve Sıhhat
Gümrük Vekili Vekili
Cemal A. Faik Türkmən

Nafia ve ziraat Vekili
K. Alpar.

Hatay gümrük teşkilatı hak-
kındaki muvakkat kanuna bağ-
lı 1 numaralı cetveldir

Derece	Memuriyet	Aded	Maas
2	Umum müdür	1	200
4	Merkez müdürü	1	160
12	Kâtip	1	70
13	Kâtip ve daktilograf	1	60
Muhasebe:			
8	Baş muhasip	1	110
9	Muhasip	1	100
12	Muhasip	1	70
14	Muhasip	1	50
11	Veznedar	1	80
Tetkik Servisi:			
9	Tetkik şefi	1	100
11	Tetkik memuru	1	80
12	Tetkik memuru	2	70
Manifesto servisi,			
9	Manifesto memuru	1	100
14	Manifesto memuru	1	50
Anbar işleri:			
11	Anbar memuru	1	80
12	Kolipostal memuru	1	70
11	Te'lim memuru	1	80

EK 4. Resimler

Resim 3. Atatürk'ün Adana gezisi esnasında siyah giyinmiş kızla olan fotoğrafı

EK 5. Resimler

Resim 4. Antakya'da cumhuriyet bayramı kutladıkları gerekçesiyle kapatılan Türk Kız Lisesi

ÇARŞAMBA
6
TEMMUZ
1923

TANEVİ
İstanbul, Ankara Caddesi
TELEGRAF : TAN, İSTANBUL
TELEFON : 24218, 24219, 24220
DÖRDÜNCÜ YIL — No. 1144
5 KÜLJS

TAN
BAŞMUHARRİRİ: AHMET EMİN YALMAN

Çocuk Ansiklopedisi

Bu iki büyük ciltlik eser her evde bulunması lâzım bir kütüphanedir. Çocuğunuzu bundan mahrum bırakmayınız. Tam eserin fiyatı 7 liradır.
TAN Matbaası

Hatay En Büyük Bayramını Yaşıyor

Türk Askeri Hatayda

Ahmet Emin YALMAN

Türk askerinin ilk ve tabii vazifesi yurdu korumaktır. Cumhuriyet devrinde; Türk ordusu bu vazifesini icaplarını, silâhını kullanmak suretiyle değil, azmini, kudretini, uyumluğunu, yüksek tekniğini bütün dünyaya duyurmak suretiyle yerine getirmiştir.

Türk askerinin ikinci rolü, dünya barışına destek olmaktır. Türk millî siyasetinin hedefleri dünya barışının sağlanmasıdır. Bu itibarla Türk ordusu, millî vazifelerini görürken aynı zamanda sulha, nizama, emniyete bekeci olan bir ordudur.

Dün Hatay halkının çoğunca tezahürleri arasında Hataya giren Türk askeri, bu vazifelerin her ikisini birden görüyor.

Bu askerin Hatayda bulunması, Türk milletinin hiç bir meşru hakkını çiğnetmediğine, her hakkı gayesine muvafıkla kullanmış olduğunu, sözlerini muvafıkla yerine "yürdümüne" canlı bir alimettir.

Türk askerinin Hataya girmesi, Cerup hududumuzda senelerden beri konuşulmuş bir "karakolun" bittiğini, geldiğini de ifade eden güzel bir manadır.

Fakat Hataya giren Türk askeri, aynı zamanda Yakın Şarkın durulması ve dünya barışına katkı olan güzel bir yolun şereflisi yolculardır.

Türkiye ile Fransa arasında emniyet ve sevginin yollarını kurmasını ve iki memleket askerinin barış ve intizam namına ele vermesi sayesinde çok kötü bir yol, öyle limiti edersiz ki, her vakit için tükensin.

Hakiki menfaatleri namına dost, ancak dost olması lâzım gelen Türkiye ile Fransa, bir takım anlaşmazlıklardan sonra artık birbirinin kalbini yolunu bulmuşlardır.

Bu anlaşmazlıkların yegâne sebebi de Fransız Türk millî siyasetinin hedeflerini yanlış ölçülerle ölçmesinden ibarettir. Bizim Hatayda tek rakibimiz, ondan sonra Suriye-yerleşecek olduğumuz, bir nüfus ve gelişme siyasetine doğru yürüyeceğimiz gibi fikirler, birtakım Fransızların zihinlerinde çok yanlış olarak, yer etmiştir.

Bizim Suriye hakkındaki yegâne de leğümü, Suriyelilerin huzur, saadet ve terakkiye kavuşmalarından ibarettir. Bizim Suriye halkı, Türkiye'nin bir parçası olmayı isteseler, Fransa da bunun için ısrarla bize basıyorsa, böyle bir vaziyete tarafar bir tek Türk bulamaz. Nüfus tecrübesi, Türkiye'nin büyük fedakârlıklarla elde ettiği bir nimettir. Son 15, 20 senelik süzülme terakkiyle bu sayede temin edilmiştir. Bir İmparatorluğun renkizliğine, melezliğine, sayısız derterine dönmeyi istemeyiz için hiç bir sebep tasavvur edilemez.

Türk ordusunun hiç bir tecavüz eneline âlet olmadığı, ancak öz yurdun varlığını ve memleketin hâllerini koruduğu ve daima sulh ve intizama hizmet ettiği, nihayet Fransızlar tarafından (Arkas: Sayfa 18, sütun 4 sa)

Hatayın kavuştuğu Türk askerlerinden bir grup

Türk Askerleri Bugün Antakya'ya Girecek

Halkın Askerlerimize Karşı Gösterdiği Sevgi ve Tezahürat Son Haddi Buldu

Hataylıların Büyük Şefe Şükranları

Dün iki noktadan Hatay'a giren Türk askerleri, halkın coşkun tezahüratı arasında evvelce tayin edilen noktalara varmış ve Hatayın büyük bir kısmına yayılmıştır. Birinci kol İskenderun havlisindeki mevkiilerini almış, daha kalabalık olup üç piyade taburu, bir cephe, bir süvari, bir de istihkâm bölüklerinden mürakkep olan ikinci kol, Hassa-Aktepe yoluyla Kırıkhan'a varmıştır. Buradan muhtelif kollara ayrılan askerlerimiz, kısmi küllisi Antakya'ya olmak üzere, Beylân, Reyhanlıya istikametlerinde hareket etmişlerdir.

Askerlerimiz yarın (bugün) Antakya'ya varacaklar ve akşama kadar Hataydaki bütün mevkiileri işgal etmiş olacaklardır.

Türk askerlerinin Hataya duhulü, yalnız Türkleri değil, diğer unsurları da çok memnun etmiş, Türk - Fransız iş birliği her tarafta çok büyük bir iltifat havası yaratmıştır.

Türk askerlerinin Fransız askerleriyle iş birliği yapması ve Türk - Fransız dostluk muahedesi imzalanması bütün dünyada, ve bilhassa Yugoslavya ile Yunanistan'da, çok büyük memnuniyet uyandırmıştır. Bu anlaşmanın Şarki Akdenizde sulhu kafi bir şekilde tesis edeceği muhakkak sayılmaktadır. [Yazısı 10 uncu sayfada]

Türk bahriyelisi kıyafetine giren Hataylı bir Türk kız istiklal marşını söylüyor.

Başvekil Yurtta Tetkik Seyahatine Çıkıyor

Ankara, 5 (Tan muhabirinden) — Başvekil Celâl Bayar, bu ayın ortalarına doğru memleket içinde bir tetkik seyahati yapacaktır. Ziyaret edeceği ilk merkez kömür havzası olacaktır. Burada alınması düşünülen bazı tedbirler için yerinde kararlar verecektir.

Başvekil Celâl Bayara, seyahatinde müteahhaslar refakata edecektir.

"Türkiye Tayyareci Sabiha Gökçenle İftihar Edebilir,,

Tayyareci Kost Anlatıyor :

Yazan: NACİ SADULLAH

Dünyanın en meşhur simalarından birisi, 24 saattenberi İstanbul'da bulunmaktadır. Bahri muhiti Atlâsîyi Lindberg'den evvel geçmek şerefini kazanmış olan meşhur Fransız tayyarecisi Kostun ismini içinizde duymayan yoktur sanırım.

Kost diyor ki, bugün Spano motor şirketinin teknik müteahhası ve beyeli idare asansörü. İstanbul'da da, zira menasip bulunduğu şirketin işleriyle alakadar olmak için gelmiştir.

Dün Park otelde kendisiyle görüştim. — Ben, diyor, anımda. Türkiye kadar eşsiz güzellikte bir memleket daha görmedim. Fakat samimiyetimi (Arkas: Sayfa 18, sütun 4 sa)

Bir Genç Kendi Babasını Hapse Attırmak İstedi

Dün bir evlat, babasına ağır bir ceza verilmesi talebiyle mahkemeye başvurmuştur.

Ali isiminde 20 yaşında olan bu genç, Tahtakalede polis karakoluna müracaat etmiş: — Babam, beni evlendirmek istiyor, ben de evlenmek istemiyorum. Beni bunun için öldürecek, onu yakalayıp hapse koyuzum. Ben canımdan emin olabiliyim, domuzdur.

Zahtta bu garip müracaat üzerine derhal harekete geçmiş ve Alinin babası Mehmedî karakola cellertmiştir. (Arkas: Sayfa 18, sütun 4 sa)

Bulgarların Ecnebi Tütün Şirketlerine Yaptıkları Teklif

Memleketimizde iş yapmaktaki olan bütün şirketlerinden birine, Bulgaristan Tütün İçiciler Birliği tarafından bir teklif yapıldığı ve bu teklifin şirket idare meclisi tarafından tetkik ve müzakere edilmekte olduğunu öğrenmişiz.

Bu iş hakkında aldığımız milliyetçi habere nazaran: bu şirket tarafından Türkiye'den alınacak tütünlerin Bulgaristan'da işletilmesi esasına müttafik bulunan teklif iki ay evvel Bulgaristan tütün içicileri birliği tarafından Koçkoş tarafından şirket idare meclisi tarafından bir zata (Arkas: Sayfa 18, sütun 4 sa)

Mesut İzdıvacın Arifesinde

Mısır Kralı Faruğun hemşiresi Frenses Fevziyenin İran Veliahdı Mehmet Rıza Pehlevî ile nişanlandığı haberi vermiştik. Yukarıda, yakında dost İran şahinşahının gelini olacak olan Frenses Fevziyenin son resmini görüyorsunuz.

Gazete 2. 5 Temmuz'da Türk askerinin Hatay'a girişi

EK 7. Resimler

Resim 5. 1937 yılı Cumhuriyet bayramı için Antakya sokaklarında tezahürat atan kızlar

EK 8. Resimler

Resim 6. Köylere Yeni Türk Harflerini öğretmek için giden gençler

Pazartesi
3
TEMMUZ
1939

TAN
GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

ÇOCUK ANSİKLOPEDİSİ
Müslimlerin ve mektep talebinin en kuvvetli yar-
dımca, çocuğun en zengin kütüphanesidir. Çocuğunu sa-
van her babanın yavrusuna verebileceği en güzel hediye-
dir. Müessesemizin tarafından neşredilmektedir. Evinizde bir
tane bulundurunuz.

Hatayda Yapılan Muazzam Şenlik

Antakyalı Hatay Halk Partisi binasından (Hatay) bayrağı merasimle indiriliyor

Bayrağımızın Parti binasına çekilişi münasebetiyle yapılan büyük merasim sırasında

Hatay Meclisi dağıldığı gün tezahüratla askeri mümessüllüğe giden Hataylılar

Hatay Meclisinin son toplantısında iltihak münasebetiyle söz isteyen mebuslar

Hatayın en sevinçli gününde milli kıyafetleri ile bayram yapan genç kızlarımız

Antakyalı büyük merasime iştirak eden Hataydaki süvarilerimiz yürüyüş halinde

Gazete 3. Hatay'ın Türkiye'ye katılması sonucu yapılan kutlamalar

87

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Dilek Kurun

Doğum Yeri ve Yılı: Niğde, 31.07.1990

Yabancı Dili: İngilizce

E Posta: dilekkurun06@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Yüksek Lisans: AEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı